

Univerzita Karlova v Praze

Pedagogická fakulta

Katedra českého jazyka

Verbální vyjádření křesťanské symboliky v První staroslověnské legendě o sv. Václavu

The verbal expression of Christian symbols
in The First Old-Church-Slavonic Legend of St. Wenceslas

Vedoucí diplomové práce: PhDr. Olga Palkosková, Ph.D.

Autorka diplomové práce: Veronika Hoppová
Antonína Sovy 19, 747 05 Opava
ČJ – HV
Prezenční stadium

Rok dokončení: 2010

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny citace a parafráze řádně vyznačila v textu. Veškerou použitou literaturu uvádím v přiloženém seznamu literatury. Prohlašuji, že odevzdaná elektronická verze diplomové práce je identická s její tištěnou podobou.

V Praze, dne 18. 6. 2010

Poděkování

Děkuji vedoucí diplomové práce PhDr. Olze Palkoskové, Ph.D. za cenné rady, vstřícný přístup a čas, který mi věnovala při konzultacích. Děkuji Mgr. Márii Pecárové za pomoc při překladu resumé diplomové práce.

Obsah

Čestné prohlášení.....	1
Poděkování	2
1 Úvod.....	5
2 Metodologie práce.....	6
3 Počátky přemyslovského státu	8
3.1 Nejstarší vládci přemyslovského rodu – Bořivoj, Spytihněv, Vratislav	9
3.2 Kníže Václav.....	11
4 Svatováclavský kult a svatováclavská tradice.....	13
5 Stav křesťanství v době svatého Václava.....	15
5.1 Periodizace a charakteristika středověkých církevních dějin	16
5.1.1 Období první (500 – 700).....	16
5.1.2 Období druhé (700 – 1050)	16
5.1.3 Období třetí (1050 – 1300).....	17
5.1.4 Období čtvrté (1300 – 1500)	17
5.2 Základní znaky středověku	18
5.3 Křesťanství a rozvoj církevní organizace na našem území.....	18
6 Křesťanská symbolika.....	22
6.1 Vývoj křesťanského symbolického myšlení	23
7 První staroslověnská legenda o svatém Václavovi	25
7.1 Ruské redakce původní staroslověnské legendy o sv. Václavu	25
7.1.1 Minejní redakce První staroslověnské legendy o sv. Václavu	27
7.2 Obsah památky	28
8 Biblické postavy jako křesťanské symboly.....	30
8.1 Jednotlivé biblické postavy a jejich symbolika	30

9	Lidské tělo a jeho části jako křesťanské symboly	53
9.1	Jednotlivé části lidského těla a jejich symbolika	53
10	Číslo jako křesťanské symboly	67
10.1	Jednotlivá čísla a jejich symbolika	67
11	Tituly a oslovení lidí v církvi a společnosti	72
11.1	Jednotlivé tituly lidské společnosti a jejich symbolika	72
12	Svatosti a pojmy církevního života jako křesťanské symboly	90
12.1	Jednotlivé svátosti a pojmy církevního života a jejich symbolika	90
13	Jazykové rysy křesťanských symbolů	104
14	Závěr	107
15	Resumé	108
16	Klíčová slova	109
17	Seznam pramenů a literatury	110
17.1	Primární literatura	110
17.2	Sekundární literatura	110
18	Příloha	111

1 Úvod

Ve své diplomové práci se budu věnovat textu První staroslověnské legendy o sv. Václavu. Text legendy se v minulosti stal cílem bádání mnoha autorů (např. A. I. Rogov, E. Bláhová, V. Konzal¹, Z. Hauptová², J. Vajs³, M. Weingart⁴, J. Vašica⁵ a jiní), ve své práci ale k textu přistupuji poněkud jiným způsobem. Nezkoumám původ legendy, její historii, nevěnuji se ani porovnávání různých opisů textu. Zaměřuji se na verbální vyjádření křesťanské symboliky v legendě – zda v legendě křesťanské symboly jsou a pokud ano, tak jakými jazykovými prostředky jsou vyjádřeny.

Jelikož se v případě První staroslověnské legendy o sv. Václavu jedná o text nábožensko – věroučný, předpokládám, že jeho symbolika bude poměrně bohatá. Zaměřím se tedy na nejvýraznější symboly v textu, které podrobím lingvisticko – filozofickému rozboru. Ve své práci vycházím z nejnovější dostupné literatury (J. Studený⁶, J. D. Douglas⁷) a pracuji dle dále uvedené metodologie.

¹ ROGOV, A. I.; BLÁHOVÁ, E.; KONZAL, V.: *Staroslověnské legendy českého původu : Nejstarší kapitoly z dějin česko - ruských kulturních vztahů*

² HAUPTOVÁ, Z.: Církevně slovanské písemnictví v přemyslovských Čechách. In: *Jazyk a literatura v historické perspektivě*

³ VAJS, J.: *Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile*

⁴ WEINGART, M.: *První česko-církevně-slovanská legenda o sv. Václavu*

⁵ VAŠICA, J.: *Sv. Václav v památkách církevněslovanských*

⁶ STUDENÝ, J.: *Křesťanské symboly*

⁷ DOUGLAS, J. D.: *Nový biblický slovník*

2 Metodologie práce

Cílem mé diplomové práce je zmapování nejvýraznějších a dle výskytu a užití v textu i nejdůležitějších křesťanských symbolů, které tvoří nedílnou součást textu První staroslověnské legendy o svatém Václavu, a jejich rozbor z hlediska lingvistiky. Ve své práci se nemohu věnovat všem symbolům, které tak věroučně exponovaný text, jako je legenda o knížeti Václavovi, obsahuje, musela jsem proto v začátku práce vymezit, kterým symbolům a podle jakých kritérií se budu věnovat.

Slov a slovních spojení, která by dle použité literatury (Douglas⁸, Studený⁹) mohla být považována za křesťanské symboly, je v textu mnoho. Věnuji se proto jen některým z nich. Za jedny z nejpodstatnějších považuji jména biblických postav, názvy částí lidského těla, tituly a oslovení lidí v církvi a společnosti, svátosti či symboly spojené s životem církve a symboly ukryté v číslicích. Ostatním (např. symbolice budov, přírodních jevů apod.) se v diplomové práci nevěnuji. Jednak je jejich symbolika z hlediska dnešního čtenáře méně výrazná, jednak nejsou pro pochopení textu tolik důležité.

Při samotné práci se nejprve zaměřím na filozofické a věroučné vysvětlení jednotlivých symbolů dle uvedené literatury. Filozofickému vymezení věnuji ve své práci poměrně velký prostor. Snažím se tak objasnit, která slova lze považovat za symboly a která nikoliv, na příkladech z textu se pak pokouším tato tvrzení dokázat, popř. vyvrátit. Poté provedu lingvistický rozbor slov (zejména morfologický – určení slovního druhu, zařazení substantiv k paradigmátům, určení konkrétních tvarů v textu,...), sledovat budu i jazykové okolí symbolů, vývojové tendence a proměny jednotlivých slov a paradigmát. Nakonec se zaměřím na význam daných symbolů pro text – četnost jejich výskytu, způsob užití v textu, význam pro obsah a myšlenkové poselství legendy apod. Studovat budu projevy klasické staroslověnštiny, jevy související s pozdějším stavem jazyka podrobněji nerozebírám, nevěnuji se ani slovům přejatým z jiných jazyků.

⁸ DOUGLAS, J. D.: Nový biblický slovník

⁹ STUDENÝ, J.: Křesťanské symboly

Existenci jednotlivých symbolů dokládám na příkladech z textu legendy. V případě, že se jedná o slovo, jehož užití není příliš časté, uvádím všechny jeho výskyty. V případě slov, která jsou v textu užitá častěji, uvádím pouze některé vybrané pasáže, snažím se vybírat pokud možno různé varianty daného slova (tzn. různé pády, slova vyjádřena zkratkou i slova nezkrácená, adjektiva odvozena od substantiv,...).

3 Počátky přemyslovského státu

Tendence vytvořit pevný státní útvar na území Čech v 9. století našeho letopočtu nebyly zdaleka tak patrné jako na území Velké Moravy. Obyvatelstvo Čech tvořily kmeny, mezi nimiž vynikal kmen Čechů (střed Čech, oblast Pražské kotliny), kmen Lučanů (území pozdějšího Žatecka), kmen Lemuzů (severní Čechy), kmen Litoměřiců (na území dnešního Litoměřicka), kmen Pšovů (Mělnicko), kmen Charvátů (oblast východních Čech) či kmen Doudlebů (jižní Čechy). V čele kmenů na přelomu 8. a 9. století stála knížata, která sídlila na kmenových hradištích. Všechny kmeny se snažily zachovat co největší samostatnost, ale tlak ze strany franské říše vedl knížata k řadě společných rozhodnutí a postojů, mezi něž patřilo i přijetí křesťanství (údajně 13. 1. 845 v Řezně) – „*zřejmě proto, aby oslabila nebezpečí neustálého tlaku ze západu, rozhodla se česká knížata přijmout křest*“ (J. Purš, M. Kropilák, 1980, str. 145). Zhruba v polovině 9. století došlo k větší diferenciaci v postavení jednotlivých knížectví, což se stalo novým východiskem sjednocovacího procesu a v Čechách se tak objevily silné tendence k vytvoření státního útvaru.¹⁰

Ve stejné době si Velká Morava za vlády knížete Svatopluka stále udržovala velký vliv, který Svatopluk upevnil mimo jiné sňatkem s dcerou českého knížete. Mezi lety 882 a 884 obsadil Svatopluk Čechy a Srbsko, což se jevilo jako silný sjednocující moment. V letech 846 – 872 se pravděpodobně zmenšil počet českých knížectví a vlivnou osobností se stal Přemyslovec Bořivoj, který spojil území Čechů, Lučanů, pravděpodobně i Lemuzů a Litoměřiců a sňatkem s dcerou knížete Slavibora Ludmilou jen upevnil svou moc. Přesto se podřídil Svatoplukovi a jeho nadvládě nad celým územím. Po Svatoplukově smrti (894) ale jasně vyšel najevo silný odpor českých knížat k velkomoravské nadvládě, který vyvrcholil rokem 895 – česká knížata v čele se Svatoplukem (syn knížete Bořivoje) zrušila svazky s Velkou Moravou (za podpory východofranské říše) a svou nezávislost si udržela.¹¹ Na konci 9. století se jasně ukázalo, které český rod je nejsilnější – rod Přemyslovců.

¹⁰ PURŠ, Jaroslav; KROPILÁK, Miroslav. *Přehled dějin Československa I.* Vyd. 1. Praha : Academia, 1980. 648 s.

¹¹ PURŠ, Jaroslav; KROPILÁK, Miroslav. *Přehled dějin Československa I.* Vyd. 1. Praha : Academia, 1980. 648 s.

Přelom 9. a 10. století přinesl velké změny. Mezi lety 906 a 908 se vlivem maďarských nájezdů definitivně rozpadá Velká Morava, v Čechách zatím vrcholí sjednocovací proces. Je vytvořen nový stát, který „přejal politické dědictví Velké Moravy“ (J. Purš, M. Kropilák, 1980, str. 147). Po pádu Velké Moravy se totiž i Čechy octly v maďarském ohrožení, došlo proto k stmelení českých knížectví pod vládou Přemyslovce Vratislava (bratr knížete Spytihněva). Ten sňatkem s Drahomírou z kmene Stodoranů upevnil styky se zahraničím. Po jeho smrti se vlády ujala kněžna Drahomíra – oba její synové, Václav a Boleslav, byli nedospělí. V zemi ale stále existují vnitřní konflikty, dochází k sesazení Drahomíry z knížecího stolce, na její místo je dosazen Václav. Počátek Václavovy vlády se nese v duchu bojů, a to hlavně s protivníky ve vlastní zemi, s Maďary naopak Václav pravděpodobně udržoval příměří. Konflikty uvnitř českého státu mají také za následek zavraždění knížete Václava (935) a nástup jeho bratra Boleslava I. na český knížecí stolec.

„Václavovou smrtí končí v dějinách Čech poměrně krátká epocha, v níž se po rozkladu velkomoravské říše podařilo vytvořit pod vládou Přemyslovců státní útvar schopný přejímat politické dědictví Velké Moravy. I když tento státní útvar až do Václavovy smrti představoval spíše konglomerát kmenových knížectví pod svrchovaností Přemyslovců než skutečný raně středověký stát, postavení Přemyslovců bylo plně respektováno, protože jednak projevíli dost prozíravosti, aby zvládli odstředivé síly vnitřní, jednak se pokusili iniciativně zabezpečit pozice Čech i v zahraničních vztazích. Nadřazenost pražského knížete nad ostatními kmenovými knížaty dospěla do takové stádia, že se mohla stát základem pro vytvoření ústřední vládní moci. I když hrozba maďarských nájezdů z východu trvala i nadále, největším nebezpečím dalšího vývoje Čech se stávala agresivní politika říše“ (J. Purš, M. Kropilák, 1980, str. 150).

3.1 Nejstarší vládci přemyslovského rodu – Bořivoj, Spytihněv, Vratislav

Tak jako celá doba, i osudy jednotlivých knížat jsou nejasné. S jistotou ale můžeme říci, že existovali. Důkazem nám mohou být jejich ostatky uložené v katedrále sv. Víta a v kostele sv. Jiří na Pražské hradě či hrob kněžny Ludmily.

Historicky nejstarším známým panovníkem Čech z rodu Přemyslovců byl Bořivoj, který měl za ženu Ludmilu, dceru knížete Pšovana Slavibora. Nevíme přesně, kolika let se dožil ani kolik měl přesně dětí (údajně šest), známe pouze jeho dva syny, Spytihněva a Vratislava. Bořivoj se ale pro historii stal důležitým díky dvěma skutkům – přenesením mocenského sídla Přemyslovců z Levého Hradce do Prahy a přijetím křesťanství. Podle Kristiánovy legendy se Bořivoj někdy v letech 874 – 885 se svou ženou a družinou na čas stal hostem velkomoravského knížete Svatopluka, avšak návštěva se nesla v duchu rozporu. Moravský panovník byl křesťanem, český pohanem. Bořivoj se prý dokonce dočkal velkého ponížení – to když mu a jeho doprovodu při slavnostní hostině prostřeli na zemi na důkaz toho, že pohan a křesťan si nejsou rovni, nemohou spolu tudíž sedět u jednoho stolu. Bořivoj proto i s Ludmilou a svou družinou přijímá z rukou samotného Metoděje křesťanskou víru a stává se plnoprávným knížetem. Jako první křesťanský Přemyslovec začíná po návratu do Čech budovat církevní památky – rotundu sv. Klimenta na Levém Hradci a kostelík Panny Marie na Pražském hradě. Snad roku 889 či 895 Bořivoj umírá a vlády se ujímá jeho syn Spytihněv.

Kníže Spytihněv byl pravděpodobně starším ze dvou známých Bořivojových synů a o jeho rodinných poměrech víme pramálo. Byl snad ženatý, jméno jeho manželky stejně tak jako jména jeho dětí, o jejichž existenci se také pochybuje, neznáme. Víme jen, že panoval patrně v letech 895 – 905 a zemřel přibližně ve věku čtyřiceti let. Za Spytihněvovy vlády došlo k odtržení českých kmenů od Velké Moravy a kníže se také zasloužil o vznik nejstarší částečně dochované stavby na našem území – na Budči nechal postavit rotundu Petra a Pavla. Po smrti knížete Spytihněva vládu převzal jeho bratr Vratislav.

Vratislav panoval přemyslovským Čechám od roku 905 do své smrti roku 921 (zemřel tedy ve stejném roce, ve kterém byla zavražděna jeho matka kněžna Ludmila). Za ženu dostal Drahomíru z kmene Stodoranů a údajně zplodil sedm dětí. Dnes známe pouze jména jeho dvou synů – Václava a Boleslava. Vratislav se do historie českých zemí zapsal jako úspěšný obránce země, to když musel odolávat nájezdům maďarských kočovných kmenů. Dále se mu přičítá výstavba kostela sv. Jiří na Pražském hradě, kterou ale dokončil

až v 10. století Vratislavův vnuk Boleslav II. Ve svatojiřském chrámu ale dodnes spočívají Vratislavovy ostatky a to po boku právě Boleslava II. a Vratislavovy matky, sv. Ludmily.¹²

3.2 Kníže Václav

Čtvrtým z pramenů známým Přemyslovcem na českém knížecím stolci se po smrti Vratislava stal Václav. Osoba knížete je opředená mnoha legendami, byly o ní napsány snad stovky knih, přesto však ani o Václavovi nevíme nic konkrétního a historicky doložitelného a veškeré informace čerpáme pouze z církevních textů. Legendy o sv. Václavovi jsou jistě zajímavým pramenem, z hlediska historie ale nemají vysokou výpovědní hodnotu.

Při svém nástupu na trůn byl Václav ještě nedospělý, o vládu nad zemí se tedy starala pravděpodobně jeho matka Drahomíra, která se ale často dostávala do sporů s Ludmilou, Václavovou babičkou. Ta měla na starosti výchovu mladého knížete, jako správná a příkladná křesťanka jej vedla k víře v Boha. Václavovi se tak dostalo vzdělání v slovanské náboženské literatuře a na svou dobu byl údajně netypicky vzdělaným panovníkem. Spory mezi Ludmilou a Drahomírou nebyly ovšem v rovině náboženské, Drahomíra měla strach zejména z toho, že se ji Ludmila snaží připravit o moc nad synem a tudíž i nad zemí. Ve snaze urovnat rodinné poměry se proto Ludmila sama dobrovolně uchýlila z Prahy na Tetín, tento únik ji ale nezachránil – Drahomíra poslala na Tetín své pomocníky Tunnu a Gommona, kteří kněžnu Ludmilu přibližně roku 921 uškrtili.

Václav byl považován za panovníka schopného, podle legend také velmi laskavého – údajně odmítal hrdelní tresty a přísné soudy, staral se o nemocné a chudé, sám přisluhoval při mších svatých. Roku 929 se proti Čechům obrátila expanzivní politika krále Jindřicha I. Ptáčníka, který spolu s bavorským vévodou Arnulfem na Václavovu zemi zaútočil. Cílem jejich útoku bylo zajištění říše proti stále silnějším atakům Maďarů. Václav neodolal a zavázal se k odvádění poplatku německému panovníkovi.¹³ A právě tento Václavův ústupek sousední zemi se stal pomyslným trnem v oku bratrovi knížeti

¹² HORA, Petr. *Toulky českou minulostí I : Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. Vyd. 1. Praha : Práce (ROH), 1985. 280 s. ISBN 80-85890-47-X

¹³ PURŠ, Jaroslav; KROPILÁK, Miroslav. *Přehled dějin Československa I*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1980. 648 s.

Boleslavovi, sídlícímu ve Staré Boleslavi. Pozval proto Václava na křtiny svého syna Strachkvase (podle jiných pramenů přijel Václav do Boleslavi v rámci posvícení) a druhý den, 28. 9. 929 (či 935) jej spolu s Titou, Čistou, Tužou a Hněvsou před vstupem do boleslavského kostelíka zavraždil.

Kníže Václav, stejně jako jeho babička kněžna Ludmila, byl jistě významnou součástí české historie. Faktem ovšem zůstává, že nemáme téměř žádné hodnověrné informace o jeho životě a dokonce i datum jeho smrti je nejisté – literatura uvádí dva různé roky, den a měsíc byl pravděpodobně vymyšlen dodatečně. Kníže Václav se stal pro českou zemi důležitou postavou hlavně po své smrti. Se svou babičkou Ludmilou patří mezi první české martyry a svatováclavská legenda je jednou z nejsilnějších a nejuctívanějších legend vůbec.¹⁴

¹⁴ HORA, Petr. *Toulky českou minulostí I : Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. Vyd. 1. Praha : Práce (ROH), 1985. 280 s. ISBN 80-85890-47-X

4 Svatováclavský kult a svatováclavská tradice

„Tradice je hlubinou dávající jednotlivcům, rodům i národům jejich závažnos.“ (P. Pitřha, 1999, str. 12). Jednou z nejdůležitějších tradic českého národa se stala již záhy po smrti čtvrtého Přemyslovce právě tradice svatováclavská. Kníže Václav se stal někým mnohem důležitějším, než jenom českým panovníkem a martyrem – získal titul svatého dědice České země. Přestože o světcově životě nevíme téměř nic určitého, jeho legenda se stala historickým faktem. Václav v sobě musel mít alespoň zlomek toho, o čem se píše v náboženských textech, jinak by jeho legenda nikdy nevznikla a nevytrvala v povědomí lidí až do dnešních dnů.

Pro církev a věřící nejen českého národa se svatý Václav stal jakýmsi symbolem zbožného člověka a pravého křesťana. Svatý Václav byl ve své víře důsledný, přijetím křesťanství nechtěl jen vyměnit pohanství za jinou duchovní orientaci nebo opřít svou moc o nějakou instituci (jak se ve středověku často dělo), Václav svojí vírou žil. Důkazem může být jeho legendami opředené kácení šibenic, vykupování otroků či omilostňování vězňů. Otázka víry dokonce podle legend stojí za jeho tragickou smrtí – Boleslav se údajně nevyrovnal s tím, že jeho bratr a vládce celé země je slabošský modloslužebník. Mnohem blíže ke skutečnosti má ale asi fakt, že Boleslav nesouhlasil s Václavovou politikou, což později ve svých textech často zdůrazňovali například čeští obrozenci, kteří ve Václavovi viděli první náznaky české ústupné povahy.

Ke kanonizaci knížete Václava došlo zhruba v letech 972 – 975, tedy v době, kdy bylo založeno pražské biskupství. Církev pro založení diecéze potřebovala českého světce, který by se stal jejím ochráncem a přímlyvcem v nebi. Václav se tak stal důstojným reprezentantem přemyslovského rodu, symbolem země i lidu, začal se objevovat mimo jiné na praporecích či mincích a české korunovační klenoty do dnešních dnů nesou název svatováclavské. Dokonce se stal vůdcem Blanických rytířů a český národ tak má jistotu, že v nejhorších okamžicích mu kníže přispěchá na svém bílém koni na pomoc.

Václavovo jméno *„pojilo generace, konkretizovalo národ a jeho staleté tradice, vytvářelo pocit sounáležitosti; v kritických časech, za válek, hladomorů i ve staletích*

germanizace se jméno Václavovo vynořovalo vždy znovu jako symbol národa a vlasti“ (P. Hora, 1999, str. 176). Svatováclavský kult byl však často zneužíván i negativním způsobem – Václavovo poddajné chování vůči německému panovníkovi Jindřichu I. Ptáčníkovi bylo vykládáno jako vzor pravé křesťanské pokory, podporovalo údajné německé nároky na české území a vrcholu manipulace dosáhlo v období protektorátu, kdy byl kolaborantům a zrádcům udílen řád svatováclavské orlice. Mnohotvářnost a hlavně historická nejasnost Václavovy osoby tyto interpretace umožňuje i dnes.

5 Stav křesťanství v době svatého Václava

Pokus o vymezení a periodizaci jakéhokoli období není snadný, protože dějiny probíhají plynule, bez přerušení, periodizace nám vlastně slouží pouze jako prostředek k zprehlednění dané problematiky. Přesto existuje přibližné vymezení období středověku a to léty 500 až 1500 našeho letopočtu. Uvedená datace je převzata z jazykovědy – humanisté 15. století pokládali vše od období antiky až po svou dobu za úpadek (barbarský středověk), protože právě až 15. století opět povzneslo jazyk vzdělců, latinu. Pro křesťanství končí středověk ještě o něco později, v období 16. století, kdy došlo k církevní reformaci. Při ní se reformátoři obraceli ke křesťanském starověku svým pokusem navázat na prvotní formu církve.¹⁵

Obecná historie ale nabízí řadu jiných pohledů na vymezení středověku. Jedním z nich je ten, podle kterého středověk končí rokem 1492, kdy byl objeven nový kontinent, Amerika. Dle jiného názoru začíná novověk rokem 1453, kdy došlo k dobytí Konstantinopole Turky a kdy zanikla Byzantská (východořímská) říše. Sporný je podle historie i počátek středověku. Humanisté nabízejí rok 500 (viz. výše), v jiném pojetí figuruje rok 476, kdy byl sesazen Romulus Augustus, poslední římský císař, a kdy zaniká Západořímská říše. A v neposlední řadě rozhoduje o časovém vymezení středověku i hledisko ekonomické. Podle něj totiž začíná novověk na daném území v momentě, kdy v hospodářství začíná převažovat manufaktura.

Obecně historický vývoj západní Evropy stojí dle Franzena¹⁶ na třech bodech – antice, křesťanství a germánství. Velmi důležitým momentem pro vývoj křesťanství bylo přijetí víry germánskými kmeny. Přestože se antickým Římanům jeví Germáni jako barbaři, právě jejich vstup do křesťanského společenství ovlivnil podobu tehdejší církve.

¹⁵ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

¹⁶ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

5.1 Periodizace a charakteristika středověkých církevních dějin

5.1.1 Období první (500 – 700)

K prvním kontaktům germánských kmenů s křesťanskou vírou došlo prostřednictvím misíí. Přestože germánský vůdce Chlodovik přijal již roku 496 křest, ještě asi dvě století ve společenství Franků přežily pohanské zvyky a obřady.

5.1.2 Období druhé (700 – 1050)

Díky anglosaským misijím docházelo k hlubšímu pronikání víry do života Germánů. Uzavřením svazku mezi římskou církví (Bonifác) a Franskou říší (Karel Veliký) došlo prakticky ke vzniku křesťanského západu, i když ve zvycích Germánů lze nadále vysledovat stopy předkřesťanských způsobů jako je víra v duchy, časté zaklínání a velký důraz na magii. Germánská pravidla a způsob života ale velmi silně ovlivnily organizační formy celého křesťanství.

Germánská společnost poměrně přesně rozlišovala tzv. stavy (knížata, šlechta, lid svobodný, polosvobodný a nevolníci) a tato hierarchie se promítla i do církve, jejíž představitelé se dělili na vyšší a nižší klér. Germáni byli kmenem bojovným a právě s tímto jejich charakteristickým rysem patrně souvisí vznik křesťanského rytířství, představa o svatosti Božích bojovníků a následné svaté války. Také postava panovníka a jeho královská funkce měly v sobě již před přijetím křesťanské víry něco mystického a posvátného, což po pokřesťanštění kmene posílilo zavedení církevního posvěcování králů. Panovníci navíc věřili v ideu zemské církve, v jejímž čele stojí král, takže jejich funkce je zároveň světská i duchovní. Právě na základě tohoto přesvědčení začali panovníci volně zacházet s církevním majetkem, dosazovat a také sesazovat biskupy, což se pochopitelně církvi přestalo zamlouvat. Reakcí a snahou o uvolnění církve ze světské moci byly v 11. století nevyhnutelné reformy a tzv. spor o investituru.¹⁷

¹⁷ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

5.1.3 Období třetí (1050 – 1300)

Církev, nespokojená se svou současnou pozicí, se začala silně prosazovat do popředí a docházelo ke střetům mezi císařstvím a papežstvím. Až za papeže Inocence III. se papežství stalo světovládnou institucí.¹⁸ Rytíři nadále táhli do bojů v křížáckých výpravách, vznikaly nové řehole, univerzity, vzkvétala scholastika, kanonistika a zbožnost, zároveň ale rostly hereze (velký vliv hlavně ve 12. století). Vrcholem mocenských nároků církve bylo období kolem roku 1300, kdy papež Bonifác VIII. vydal bulu Unam sanctam. Nezdařená jeho snaha ale bylo odmítnutí dokumentu francouzským králem Filipem Sličným.

5.1.4 Období čtvrté (1300 – 1500)

Poslední období ve vývoji středověké církve lze charakterizovat jako dobu rozpadu západního společenství národů¹⁹. Jednotlivé státy se začínají dostávat ze silného vlivu papeže a císaře – důkazem budiž silná a samostatná Francie. Dochází k rozrůznění jednotné středověké kultury, individualismus se projevuje i ve vědě, politice a umění. Začíná vznikat zemská církevní svrchovanost, v západním křesťanství se objevuje snaha narušit hierarchickou strukturu církve a vzniká konciliarismus – myšlenkový proud, který pokládá za nejvyšší autoritu všeobecný sněm (koncil) a nikoli papeže (ten se musí koncilu podřizovat). Velkým nebezpečím pro středověkou snahu o jednotnost se stává nastupující italská renesance a s ní související humanismus.

„Tento vývoj konečně uzavřela reformace. Rozdělením církve v 16. století pozbyl Západ duchovní pouto, které udržovalo národy pohromadě. Jednota zanikla.“
(A. Franzen, 1992, str. 91)

¹⁸ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

¹⁹ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

5.2 Základní znaky středověku

Západní společenství středověku stálo na jednotném názoru na svět, který sdíleli všichni bez výjimky – člověk je zcela závislý na Bohu, je mu duševně i fyzicky podřízený. Tento názor ve středověku znamenal jedinou a pro všechny lidi závaznou pravdu, stejně jako byla církev pro všechny nejvyšší morální autoritou na zemi. Kdokoli se pokusil o narušení této jistoty, byl označen za kacíře a jako heretik či bludař byl pronásledován a trestán. Je zajímavé, že podle Písma svatého je existence heretiků nutná (popřením jejich tvrzení údajně docházelo k utvrzování moci a vlivu církve).

Vnitřní život společnosti byl dán symbiózou církve a státu.²⁰ Při narušení této rovnováhy docházelo nutně k napětí, protože papežství a císařství se ve své existenci podmiňovaly.

Středověká společnost byla členěna stavovsky a toto členění bylo lidmi přijímáno téměř bez výhrad. Podřízené i nadřízené vrstvy totiž věřily, že hierarchii na zemi určuje sám Bůh a že na nebi, v posmrtném životě u Boha jsou si všichni lidé rovni. Stavovské členění potom ovlivňovalo i lenní právo a feudální řád, takže se církev dostala do rukou nejvyšších stavů (došlo k tzv. feudalizaci středověké církve²¹).

Veliký vliv měla středověká církev i na kulturu a vzdělání. Duchovní vedli kanceláře na královských dvorech, ve školách a na univerzitách, které spadaly pod světskou moc, vyučovali mimo jiné také duchovní. Až koncem středověku se začali objevovat i vzdělaní laici, a to hlavně jako lékaři či právníci.

5.3 Křesťanství a rozvoj církevní organizace na našem území

Nejen kmeny germánské a románské se podílely na vzniku a rozvoji křesťanské západní Evropy, velkou měrou tomuto vývoji přispěly i kmeny slovanské. Jako jiné kmeny, i Slované se sdružovaly v kmenové svazy, z nichž mezi nejvýznamnější patřila Sámova

²⁰ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

²¹ FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

říše, po jejímž zániku vznikla v oblasti Podunají významná Velkomoravská říše. Mezi vzdělané národy ale Slované zpočátku nepatřili. K tomu jim chyběla jedna velmi důležitá věc – přijetí křesťanství.

Ke Slovanům pronikala víra z mnoha směrů a díky mnoha misijím. Mezi nejdůležitější patřily misije z francké říše, z íroškotské oblasti, z jihu, ale hlavně z Byzance. Aby se křesťanství v daném národu pevně uchytilo, bylo třeba, aby jej přijaly jako první vládnoucí vrstvy. Proto kníže Rostislav požádal Byzanc o biskupy a učitele víry, kteří by na Velkou Moravu přinesli učení Kristovo a kteří by také přinesli a zavedli nový spisovný jazyk Slovanů (důležité zejména pro oblast písemnictví, kázání při slovanských mších stále probíhala v latině). Roku 863 se tak na velkomoravské území dostali řečtí bratři z města Soluně Konstantin a Metoděj, kteří z jihomakedonského dialektu znali slovanskou řeč a kteří již za sebou měli misijní zkušenosti. Konstantin, mladší z obou bratrů, měl od mládí podlomené zdraví, zato byl geniálním jazykovědcem. Metoděj byl fyzicky statnější a praktičtější a měl znalosti z oblasti práva a administrativy. Díky svým znalostem Konstantin před odchodem na Velkou Moravu sestavil podle malé řecké abecedy slovanské písmo glagolici a do slovanského jazyka přeložil všechny důležité a nezbytně nutné náboženské texty jako například Písmo svaté či spisy svatých Otců. Slované tak jeho dílem získali svou vlastní liturgii. Slovanský liturgický obřad byl oproti běžné liturgii poměrně bohatý a zajímavý, protože v sobě spojoval prvky východní (byzantské) a západní. Když po Konstantinově smrti Metoděj získal hodnost panonsko – moravského arcibiskupa, Morava přestala být pouze misijním územím a získala svou vlastní církevní organizaci, což mělo veliký význam i pro státní politiku. Moravská církev se tak mohla začít rozvíjet – vznikala řada kostelů, klášterů a škol, ve slovanském jazyce bylo vzděláváno velké množství Metodějových pokračovatelů. Díky soluňským bratrům a jejich pokračovatelům u nás během 9. století začala vznikat první literatura – od textů dogmatických a hagiografických až po texty právnické (Zákon sudnyj ljudem). I přesto, že byl Metoděj a celé území Velké Moravy pod ochranou papeže a přestože Metoděj ke konci života určil svého nástupce (Moravan Gorazd), po jeho smrti byla slovanská liturgie a její zastánci z Velké Moravy vlivem západní latinské liturgie vypuzena. Pokus knížete

Mojmíra II. o obnovení slovanských obřadů skončil nezdarem, velkomoravská říše byla v této době již v rozkladu. Vpádem Maďarů v roce 906 Velká Morava úplně zanikla.²²

„Slovanští apoštolové“ Konstantin – Cyril a Metoděj pracovali se schválením Říma a přitom nechtěli přetrhnout své svazky s Byzancí. Jsou živoucím symbolem jednoty církve ještě nerozdělené schizmatem. Papež Jan Pavel II. je prohlásil vedle sv. Benedikta za spolupatrony Evropy“ (A. Franzen, 1992, str.292).

Co se týče oblasti Čech a přemyslovského státu, již před svým definitivním upevněním se jednalo o území křesťanské.²³ Česká knížata přijala křest již v 9. století a to hlavně ze zahraničně politických důvodů. Křesťanství se tak stalo jedním z nástrojů vytvoření nového státu. Hlavním úkolem křesťanství byla „likvidace pohanského komplexu představ o světě a společnosti“ (J. Purš, M. Kropilák, 1980, str. 112), který stavěl na rodině jako na základní jednotce společnosti, jejíž obyvatelstvo mělo osobní svobodu. Tento přístup ale překážel při vytváření feudálních vztahů, proto česká společnost přešla na křesťanský systém – víra v jediného Boha s lidskou podobou, „*představa Krista jako mocného panovníka, obklopeného družinou svatých, kterému je každý křesťan poddán a zavázán věrností jako světskému vládci*“ (J. Purš, M. Kropilák, 1980, str. 112). Přijetím svátosti křtu se tedy věřící stává jakýmsi poddaným Boha, plní jeho příkazy, slaví a ctí jeho svátky, zachovává pusty a hlavně odmítá pohanské zvyky – „*starý svět svobody je definitivně mrtev, nastává nová doba vlády křesťanského Boha, jako začíná vláda knížete zde na zemi*“ (J. Purš, M. Kropilák, 1980, str. 113).

V 10. století budoval kostely a chrámy pouze kníže a to na svých hradech. Hradské kostely, při nichž kníže dosazoval své kněze, měly právo křtů a pohřbů. Představeným kněží, kteří při kostele žili, byl tzv. arcikněz (nebo také archipresbyter), který měl na starosti dohled nad obyvatelstvem v zachovávání křesťanských zákonů, tresty potom vykonával podle církevních předpisů hradský správce.

Do roku 973 patřily Čechy k diecézi řezenského biskupa. Až Boleslav II. založil pražské biskupství (vedly jej k tomu hlavně zahraničně politické důvody a snaha posílit

²² FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha : Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7

²³ PURŠ, Jaroslav; KROPILÁK, Miroslav. *Přehled dějin Československa I*. Vyd. 1. Praha : Academia, 1980. 648 s.

vliv domácí církve), v jehož čele stanul biskup Dětmár. Pražský biskup měl na starosti výchovu a svěcení kněží a svěcení kostelů, dále jeho pravomoce ale nesahaly. Druhým pražským biskupem se stal Slavníkovec Vojtěch, který se podle vzoru německých biskupů snažil uplatňovat plnou biskupskou pravomoc, čímž se ale pochopitelně dostával do sporů s panovníkem. Vojtěch se snažil o získání všestrannějšího vlivu biskupa na kněze, jež zatím stále zůstával v rukou panovníka zřizujícího daný kostel. Vzniká instituce arcijáhnů – ti zastupovali biskupa na venkově a kontrolovali nižší klér ve vymezené oblasti.

V období 11. a 12. století došlo k velkému nárůstu nových kostelů na našem území, vznikaly i kostely při venkovských šlechtických sídlech. Bylo postaveno mnoho klášterů – do roku 1100 bylo založeno v Čechách a na Moravě celkem sedm nových objektů (Břevnov, Ostrov, Sázava, Rajhrad, Hradiště, Opatovice, Pražský hrad), mezi lety 1100 – 1205 vzniklo dalších dvacet sedm klášterů (benediktinské, cisterciácké i premonstrátské). Instituce byly většinou soukromého (šlechtického) založení, biskup tak na ně neměl vliv. Samy kláštery se ale chtěly od světské moci osamostatnit a podporu našly právě u biskupů. Ve 13. století tak došlo ke srážce církevní a světské moci.

6 Křesťanská symbolika

„Každý z nás je symbolem druhého člověka. Jsme přece od sebe odříznutí jako hůlka: z jedné se staly dvě, ale každá hledá svůj symbol“ (Platón, 2000, str. 63)

Pro studium verbálního vyjádření křesťanské symboliky v jakémkoliv textu je nezbytné nejprve poznat a pochopit, co to je symbol obecně, co to jsou křesťanské symboly, proč a jak se tyto symboly objevily a následně vyvíjely. Při popisu symbolu (reps. křesťanského symbolu) vycházím z práce Jaroslava Studeného²⁴.

Původ slova symbol lze vystopovat ve starém řeckém zvyku, pocházejícím ještě z období antiky. Na znamení přátelství při loučení starověcí Řekové rozlamovali jakousi hůlku (řec. symbolon = znamení, dohoda, prapor), přičemž každý si u sebe nechal jednu její polovinu. Pokud se potom přátelé znovu potkali a chtěli si vzájemně prokázat nějakou službu, stačilo jen, aby si ukázali své poloviny rozlomeného předmětu a ty spojily (řec. symballein = dát něco dohromady, něco sestavit, srovnat, interpretovat).

Symbol je tedy *„něco, co náleží k něčemu jinému, co vyžaduje doplnění, něco, co dostává svůj smysl teprve tehdy, když bylo spojeno s něčím jiným. Symbol je poznávacím znamením... Je osvědčením, označením, průkazem, legitimací“* (J. Studený, 1992, str. 9). Symbol není nikdy totožný s obrazem – oproti kterému mu chybí jednoznačnost – a to zejména v jeho smyslu, protože smysl symbolu není bezprostřední a patrný na první pohled (jak je tomu u obrazu). Obraz má ve vztahu k zobrazované věci blíže než symbol, protože vystihuje to, jak daná věc vypadá. Symbol tuto vlastnost nemá (symbolem může být cokoliv smluveného, tedy i to, co nemá se symbolizovanou skutečností na první pohled nic společného), ale protože se v symbolu skrývá duchovní, vnitřní podstata skutečnosti, je v poukazování na danou věc mnohem silnější než obraz. Symbol tak představuje víc, než sám znázorňuje.

Hledání a pochopení hlubší duchovní podstaty symbolizovaného jevu je důležité zejména u křesťanských symbolů – *„v náboženské oblasti se snaží symbol sjednotit různé*

²⁴ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

součástí jednotlivých projevů života věřících nebo části věroučných pravd a co nejstručněji je vyjádřit“ (J. Studený, 1992, str. 11). Křesťanské symboly (i symboly obecně) tak mohou být často mnohoznačné a je tedy nutné, abychom jejich význam dobře znali. Stejně tak je nutné uvědomit si, že symboly nejsou pevné, že je jejich obsah v těsném vztahu s okolnostmi, ve kterých je symbol používán, a že se tedy význam symbolů může čas od času změnit.

Počátek užívání náboženských symbolů souvisí patrně s mentalitou prostých, ale silně věřících lidí, kteří mohli jen stěží pochopit složité teologické pravdy, a tak je začali převádět do jednodušší podoby, tzn. na symboly. Aniž by to tušili, lidé tak dosáhli naprostého odhmotnění, protože pro symbol není podstatná jeho vnější stránka (pokud ano, tak jen okrajově), ale hlavně jeho stránka vnitřní. *„Než mohl vzniknout jednoduchý symbol, muselo předcházet hluboké a jasné poznání křesťanské pravdy a oproštění ode všech akcidentálních jednotlivostí, jejichž pozorování by mohlo zastínit podstatné, to je duchovní obsah“* (J. Studený, 1992, str. 12). Lze tedy říci, že *„symbol postihuje podstatu věci nebo náboženské pravdy a vyjadřuje ji tak prostě, že nic víc nelze ubrat, a přitom srozumitelně, že nic víc není třeba přidávat“* (J. Studený, 1992, str. 13).

6.1 Vývoj křesťanského symbolického myšlení

Ve Starém zákoně (reps. u Izraelitů) se křesťanské symboly nevyskytují – hrozilo, že by lidé začali uctívat symboly jako podoby božstva a personifikací věcí (a tedy i symbolů) by vzniklo mnohobožství. Sám Hospodin vydal příkaz: *„Neuděleáš si žádný obraz, ani jakékoliv podobenství, ani toho, co je nahoře na nebeském stanu, ani na zemi, ani pod vodou, ani pod zemí“* (5, Mojž 8,8). Pokud se tedy ve Starém zákoně vyskytne nějaký motiv – nejčastěji rostlinný či živočišný – jedná se spíše o zobrazení s funkcí ornamentální. Přesto by se i ve Starém zákoně daly náznaky symbolů najít, a to zejména v jednáních a výrocích osob, v žalmech či u proroků. Oproti tomu v Novém zákoně se již symbolika nachází ve velké míře.

Nejstarší vyobrazení křesťanských symbolů nalézáme v římských katakombách, kde se nejčastěji objevovaly symboly související se svátostí křtu a eucharistie (např. voda,

studna, klas, chléb, ryba, či víno) a se základní myšlenkou prvních křesťanů, že „*Bůh je zachráncem všech, kdo se k němu utíkají, a neopustí své věrné služebníky*“ (J. Studený, 1992, str. 15) (symboly jako kotva, palma, christogram, holubička, koruna či beránek). Stejně tak nejstarší symbolické biblické scény ukazují většinou na situace, ve kterých Bůh pomohl svým věrným, např. oběť Abraháмова, tři mládenci v ohnivé peci, postava a příběh Daniela, klanění tří králů, uzdravení ochrnutého, vzkříšení Lazara, Jonáš a veleryba, Noemova archa... Tato zobrazení jsou u prvních křesťanů logická – starokřesťanská symbolická mluva byla řečí pronásledovaných, kteří skrze symboly dávali najevo svou víru, pro kterou sice trpěli, ale zároveň ji chtěli nějakým způsobem projevit. První křesťanské symboly vznikly z potřeby věřících vzájemně se poznávat a povzbudit, takže první vyznání víry jsou vyjádřena často nejjednoduššími kresbami. „*Tato stručná mluva utištěných a pronásledovaných, srozumitelná pouze jim samým, měla úžasnou sjednocující sílu. Myšlenky, které lapidárně a přitom srozumitelně a zřetelně vyjadřovala prostá znamení, netlumočily jen víru ohroženého stáde, ale v neméně míře mu vlévaly stále novou důvěru v Boha a z ní pramenící sílu. Tak se symboly stávaly bojovými hesly malého shromáždění věrných Kristových vyznavačů. Zde se ukázala síla symbolu, který lidi rozděluje a spojuje, vytváří skupiny a vede celá vojska.*“ (J. Studený, 1992, str. 19) Když se pak ve 4. století n. l. z křesťanů stali svobodní lidé a jejich pronásledovaná víra se stala vírou uznávanou, změnil se obsah některých symbolů, symbolika přestala být tajná a ze stručných obrazů se mohly stát obrazy bohatší.

Při studiu křesťanských symbolů je nutné nejprve určit daný symbol, potom místo a dobu jeho vzniku (nebo užívání) a v neposlední řadě i jeho místo v církvi a teologii. Řada symbolů, které dnes patří mezi křesťanské, nebyla vytvořena věřícími – symboly existovaly i v jiných kulturách, kde měly velmi podobný nebo i stejný význam a odkud se pro svou univerzálnost rychle šířily i do ostatních kultur. Naopak mnoho symbolů časem ztratilo svůj symbolický význam a stalo se tak pouhými ozdobami.

Začátek 20. století přinesl nový zájem o studium rané církve a křesťanských symbolů. V tomto zájmu lze spatřovat jakési hledání jednoty, dřívějšího nadšení a opravdovosti víry.

7 První staroslověnská legenda o svatém Václavovi

První staroslověnská legenda o sv. Václavu vypráví o zavraždění českého světce, pochází tedy z českého prostředí. Je ale paradoxem, že žádná z památek o sv. Václavu se nedochovala na českém území. Otázkou tedy zůstává, kdy a v jakém prostředí texty vznikly. Centrem slovanského písemnictví na našem území po pádu Velké Moravy byl Sázavský klášter, zbytek území byl orientován západně, tzn. latinsky. A právě Sázava byla v úzkém kontaktu s Ruskem a ruskou kulturou – české slovanské památky pronikaly do ruského prostředí, ve kterém se slovanské písemnictví těšilo velkému zájmu a oblibě i po zániku staroslověnštiny u nás. Nevíme ale jistě, zda byl Sázavský klášter jediným centrem staroslověnské literatury v Čechách 11. století. Při zkoumání tohoto problému se věda opírá o okruh slovanských památek, které se dochovaly hlavně na Rusi a v Charvátsku.

První z těchto památek objevil ruský badatel A. Ch. Vostokov, když se zabýval rukopisy Rumjancevova muzea v Moskvě. Mezi texty našel (a posléze roku 1827 uveřejnil ve sborníku *Toržestvennik*) text tzv. První slovanské svatováclavské legendy. Protože Vostokov nepředpokládal, že by v Čechách té doby existovalo staroslověnské písemnictví a že má tedy před sebou opis staroslověnského originálu, vyslovil názor, že se jedná o překlad z češtiny a že český originál vznikl patrně brzy po zavraždění knížete Václava.

7.1 Ruské redakce původní staroslověnské legendy o sv. Václavu

První staroslověnská legenda o sv. Václavu se zachovala v ruské literatuře ve dvou redakcích – v redakci Vostokovské (název podle ruského vědce A. Ch. Vostokovova, který ji objevil) a v redakci Minejní (podle Velikých Minejí metropolity Makaria, odkud byla vzata). Josef Vajs, s jehož vydáním pracuji²⁵, však uvádí jiné pojmenování, a to podle

²⁵ První staroslověnská legenda o sv. Václavu. In VAJS, Josef. *Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmíle*. Vyd. 1. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1929. s. 147.

původu památek – redakce jihoruská (název pro starší rukopis Vostokovův) a redakce severoruská (rukopis Minejní).

Jihoruská redakce pochází ze sborníku Toržestvennik (Sváteční výklady a životy svatých) ze 16. století. Obsahem sborníku jsou kázání pro významnější církevní svátky a svátky některých světců, kteří jsou ve východní církvi více uznáváni. Texty ve sborníku jsou řazeny podle církevního kalendáře (církevní rok začíná v září a končí v srpnu). V životopisech svatých sborník připomíná život sv. Vladimíra, který se zasloužil o christianizaci Ruska, a životy ruských knížat Glěba a Borise. Dále se ve sborníku objevuje stať o posvěcení chrámu sv. Jiří v Kyjevě a stať o zázračném zjevení Matky boží v Novgorodě. Zajímavostí je právě výskyt legendy o českém světcí sv. Václavu, která do sborníku zdánlivě nepatří. Postava knížete Václava byla ale v Rusku všeobecně známá a sv. Václav jako světec se těšil veliké oblibě.

Alexandr Christoforovič Vostokov uvádí, že celý sborník pochází ze 16. století, neudává ale místo vzniku. Víme jen, že rukopis Toržestvenniku je severoruský, text svatováclavské legendy patří k památkám jihoruským. Text jihoruské legendy byl vydán několikrát (Vostokov, I. I. Sreznevský, F. Miklosich, F. Pastrnek), nikdy ale nevyšlo paleograficky přesné vydání s dokonalou transkripcí (rozvázání zkratk, nová rozdělovací znaménka). Josef Vajs proto vydal text věrný, se všemi písařskými omyly i odchylkami a s rozdělením na řádky.

Při práci na textu redakce severoruské (Minejní) Josef Vajs postupoval obdobně, jeho hlavním cílem bylo tedy vydat text, který by byl co nejpřesnější a nejvěrnější legendě původní. Opět vychází ze sborníku, ve kterém je hlavní pozornost věnována ruským světcům či ruským svatým knížatům, Legenda o sv. Václavu ale i zde našla své uplatnění. Rukopis ovšem dokazuje, že tento text nebyl v přímém spojení s textem Minejním (legenda byla pravděpodobně opsána z jiného sborníku, staršího, než jsou Mineje). Celkově má text legendy blíže k redakci jihoruské (Vostokovské), než k textu celého sborníku.

7.1.1 Minejní redakce První staroslověnské legendy o sv. Václavu

Minejní redakce První staroslověnské legendy o sv. Václavu nese název podle památky, ve které se tato podoba legendy dochovala – tzv. Mineje čeťji, konkrétně Veliké mineje čeťji metropolity Makaria (pol. 16. století, rukopis Sofijský a Uspenský).

Metropolita Makarij působil za vlády Ivana Hrozného nejprve v Novgorodě, později v Moskvě jako organizátor řady encyklopedických děl, která shrnovala soudobé znalosti z nejrůznějších oborů.²⁶ Jedním z takových děl byly i dvanáctisvazkové Mineje čeťji, v nichž se nachází svatováclavská legenda. Mineje čeťji ale nejsou jedinou památkou, ve které se legenda zachovala. Redakci můžeme najít ještě v mineji Miljutinově a v mineji Tulupovově (obě ze 17. století), kromě minejních souborů legendu obsahují také různé sborníky smíšeného obsahu. Staroslověnská legenda o sv. Václavu potom existuje ještě ve dvou různých redakcích – v redakci Vostokovově (ruská redakce) a v redakci charvátskohlaholské.

Legenda o sv. Václavu ale jistě není minejního původu, pravděpodobně byla převzata odjinud a pro mineje pouze upravena. Svědčí o tom mimo jiné silné severoruské rysy textu a její častý výskyt ve smíšených sbornících (mezi jinými sborník Muzea v Jaroslavi z 1. pol. 17. století).²⁷

Minejní redakce je ze tří zmíněných redakcí nejobširnější, její vyprávění je místy výrazně obsažnější, obsahuje pozdější vsuvky a bezcenné přídavky.²⁸ Uvádí např. dvě jména zavražděných Václavových přívrženců (Mstina a Ellina, ostatní redakce pouze Mstinovo jméno), zmiňuje větší počet pozvaných biskupů při příležitosti Václavových postřížin (ostatní redakce pouze jednoho biskupa), atd. Nejvíce se minejní redakce shoduje s redakcí Vostokovovou (celkem na 29 místech), méně potom s redakcí charvátskohlaholskou (pouze 13 shodných míst). Z výše uvedeného někdy vychází názor, že redakce minejní je nejvěrnější původní legendě a že charvátskohlaholská redakce

²⁶ ROGOV, A. I.; BLÁHOVÁ, Emilie; KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu : Nejstarší kapitoly z dějin česko - ruských kulturních vztahů*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1976. 377 s.

²⁷ ROGOV, A. I.; BLÁHOVÁ, Emilie; KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu : Nejstarší kapitoly z dějin česko - ruských kulturních vztahů*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1976. 377 s.

²⁸ ROGOV, A. I.; BLÁHOVÁ, Emilie; KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu : Nejstarší kapitoly z dějin česko - ruských kulturních vztahů*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1976. 377 s.

vznikla z minejní jejím zkrácením (Pekař)²⁹, jazykově je ale nejstarší redakce charvátskohlaholská. Lze tak usuzovat, že je i nejbližší původnímu znění (redakce minejní má řadu mladších jazykových znaků). Minejní text byl přizpůsoben prostředí – jazykově je rusifikován, stylově byzantinizován (řada rozšířených přirovnání, přívlastků, rozšířené modlitby...) ³⁰ Minejní redakce je tak nejmladší verzí svatováclavské legendy.

Text minejní redakce svatováclavské legendy nevznikl přímo z redakce Vostokovovy, oba texty pravděpodobně vznikly ze společného archetypu, ale každá verze se vyvíjela zvlášť. Rozdíly v textu můžeme dnes najít i mezi jednotlivými verzemi minejní redakce, text ve smíšených sbornících je starobylejší a méně upravovaný než texty v minejích. Minejní redakce je ze všech tří redakcí nejlépe rukopisně doložená, máme k dispozici celkem osm památek (Vostokovova redakce pouze v jedné verzi, charvátskohlaholská ve čtyřech verzích).

7.2 Obsah památky

První staroslověnská legenda o sv. Václavu popisuje události týkající se osoby jednoho z prvních českých světců a patrona české země, knížete Václava. Památka začíná citací z Písma svatého, která prorokuje bratrovraždu, následuje stručný popis rodinné situace jednoho z prvních Přemyslovců. Poté se z poměrně podrobné pasáže dovídáme o tom, jak byl mladý Václav před svým nástupem na knížecí stolec požehnan a jak díky božímu požehnání zdárně zrál a dospíval, dočteme se také o jeho vzdělávání ve slovanském a latinském jazyce a o jeho babičce, kněžně Ludmile. Text také barvitě a obšírně zmiňuje Václavovy vladařské schopnosti a dovednosti, jeho dobré skutky a horlivou zbožnost.

Největší část památky je ale věnována popisu zavraždění pozdějšího mučedníka. Dovídáme se, ve kterém dni, kterého měsíce a kterého roku se zločin stal, jak celá událost proběhla a jak byla plánována, co se dělo po Václavově vraždě nejen s ním, ale i s jeho

²⁹ ROGOV, A. I.; BLÁHOVÁ, Emilie; KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu : Nejstarší kapitoly z dějin česko - ruských kulturních vztahů*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1976. 377 s.

³⁰ ROGOV, A. I.; BLÁHOVÁ, Emilie; KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu : Nejstarší kapitoly z dějin česko - ruských kulturních vztahů*. Vyd. 1. Praha : Vyšehrad, 1976. 377 s.

matkou, kněžnou Drahomírou, s jeho lidem a hlavně s jedním z jeho vrahů, bratrem Boleslavem. Tato pasáž textu je na mnoha místech doprovázená citacemi z Písma svatého (Václav podle legendy často používal Kristova slova).

Konec legendy vyznívá moralisticky – Boleslav, který si uvědomil své provinění, se postaral se o to, aby byl jeho bratr se všemi poctami převezen ze Staré Boleslavi do Prahy, kde byl pochován. Samotný závěr potom představuje modlitba za milovaného světce.³¹

³¹ První staroslověnská legenda o sv. Václavu. In VAJS, Josef. *Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile*. Vyd. 1. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1929. s. 147.

8 Biblické postavy jako křesťanské symboly

Stěžejními křesťanskými symboly jsou bezesporu biblické osobnosti – od postavy nejdůležitější (Bůh), přes jeho zástupce na zemi (Ježíš), až po jednotlivé proroky, světce a apoštoly. V první staroslověnské legendě o sv. Václavu je jim podle toho věnován poměrně velký prostor – v textu se konkrétní symboly vyskytují na 50 místech, přičemž se celkově jedná o 12 symbolů (postav). Ne v každém případě je ale výskyt konkrétního jména symbolický.

8.1 Jednotlivé biblické postavy a jejich symbolika

ІСХОВСЪ ХРИСТОСЪ

Vymezení symbolu

Ježíš Kristus a jeho pojmenování v náboženských textech

K nejuctívanějším a nejdůležitějším křesťanským symbolům patří bezesporu Ježíš Kristus, ať už jako historická postava, nebo jako představitel nejrozšířenějšího světového náboženství. Nejen v Bibli, také v První staroslověnské legendě o svatém Václavu se Ježíš pojmenovává různými způsoby, postava Krista získala během jeho života i po něm řadu titulů.

Samotné jméno Ježíš je řeckým tvarem hebrejského Jošua, které se překládá jako „Jahve je spasení“. Už toto jméno naznačuje, jakou úlohu na sebe Ježíš přichodem na zem vzal (odtud pozdější označení „Spasitel“). Protože v první polovině 1. století n. l. bylo jméno Ježíš mezi Židy poměrně rozšířené, začalo se Kristu říkat „Ježíš z Nazareta“ („Ježíš Nazaretský“), koncem století se potom toto jméno přestalo užívat – pro křesťany bylo svaté, Židé jej úplně odmítali.

Jedním z titulů Ježíše byl titul „Učitel“, který Ježíš získal díky své nejtypičtější činnosti, podobně byli ale oslovoováni i jiní židovští učitele víry. Ježíšovi učedníci svého

učitele oslovovali „Mistře“ (řec. epistatēs, v Evangeliiu podle Lukáše), což ukazuje, jak velké váženosti a úctě se Ježíš již za svého života těšil. Mezi další uctivé oslovení patří titul „Pane“ (řec. kyrios), které se rozšířilo zejména po Ježíšově zmrtvýchvstání. Zajímavým titulem je oslovení „Prorok“. Tento titul Ježíše posouval výše, než ostatní židovské učitele, sám Kristus toto označení často používal. Židé již od počátků očekávali příchod Elijáše nebo jiného proroka, který se měl zjevit na konci světa. Za časů působení Krista se polemizovalo o tom, zda očekávaným prorokem není sám Ježíš nebo jeho předchůdce Jan Křtitel. A právě Jan Křtitel prohlásil Ježíše za Elijáše, čímž na sebe Kristus vzal roli posledního proroka, který přináší konec světa. Sám Ježíš potom popisuje své působení jako *„nové stvoření vysvobozujících podmínek exodu a putování na poušti, tj. jako působení mojžíšovské“* (J. D. Douglas, 2009, str. 418).

Vykonavatel Hospodinovy vlády, Bohem pomazaný král z rodu Davidova, kterého Židé od věků čekali, se označoval jako „Pomazaný“³² (hebr. māšîah, řec messias, odtud české „Mesiáš“ – sám Ježíš se ale za Mesiáše neprohlašoval, tento titul prakticky nepoužíval). V řečtině se potom ve významu slova pomazaný užívalo termínu christos, z něhož vznikl český titul „Kristus“. Sám Ježíš dával přednost titulu „Syn člověka“ (odkaz na to, že byl posledním představitelem Boha mezi lidmi), podobný titul – „Syn Boží“ – se potom přeneseně užíval a užívá nejen pro samotného Krista, ale i pro jeho následovníky – všichni věřící jsou dětmi Božími, protože je Bůh má ve zvláštní otcovské péči a lásce. Titul, který Ježíš nepoužíval, ale pravděpodobně uznával, je „Hospodinův Služebník“ – Kristus *„přišel, aby sloužil a sám sebe vydal jako výkupné za mnohé“* (J. D. Douglas, 2009, 419).

Po Ježíšově smrti (zejména u Pavla a Jana) se vynořila řada dalších titulů a oslovení Krista. Mezi jinými označení „Immanuel“ (= Bůh s námi), „Prvorozený“ (všeho stvoření), „Milovaný“ (syn Boží), „Ten, který přichází“, „Svatý Boží“, „Beránek Boží“ (titul, který v sobě spojuje paradoxy – Beránek je zabit, obětován, přesto je Pánem a hodným uctívání), „Kráľ Izraele“, „Logos“ (= slovo), „Dobrý pastýř“, „Pravý vinný kmen“ (nese úrodu v podobě pravých věřících), „Původce“ (spásy a víry), „Velekněz“ apod.

³² DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Ježíšovy tituly samy o sobě shrnují velkou část novozákonního učení, protože vyjadřují Kristovu nejvyšší hodnotu (jako Božího Syna), jeho spásonosné poslání (jako Mesiáše a Spasitele) a v neposlední řadě jeho důstojnost (jako Pána). Z uvedených titulů je jasně patrné, že Ježíš je totožný s Bohem a zaslouží si tedy stejnou úctu.³³

Život Ježíše Krista

Informace o životě, smrti a učení Ježíše Krista lze získat z několika různých zdrojů. Za nejméně spolehlivý zdroj se považují nekřesťanské římské spisy, ve kterých se dochovalo minimum faktů. Více už se dovídáme z tzv. apokryfů a zejména ze čtyř kanonických evangelií (podle Marka, Matouše, Lukáše a Jana), o jejichž hodnověrnosti na jedné straně nelze pochybovat (čtyři různí autoři se víceméně shodují na základních faktech), na druhé straně je ale nutné připustit, že evangelia neusilovala jen o převyprávění holých skutečností, jejich záměrem bylo i ovlivnit a přesvědčit čtenáře k určitému životnímu postoji (náзору).

Ježíš se narodil pravděpodobně krátce před smrtí Heroda Velikého v městě Betlémě v Palestině, která byla už více než šedesát let pod římskou nadvládou. Dětství stávil se svou rodinou (rodiče Maria a Josef, údajně čtyři mladší bratři a několik sester) v Nazaretě v oblasti Galileje, kde také po objevení Janem Křtitelem začal asi ve svých třiceti letech učit. Jeho působení trvalo zhruba tři roky, učil a kázal zejména v Palestině (hlavně oblast Galileje, několikrát navštívil Jeruzalém), jen občas se dostal za její hranice. Stejně jako většina obyvatel Galileje ovládal aramejštinu a řečtinu, při odborných náboženských debatách používal i hebrejštinu. Ježíšova rodina pocházela ze střední vrstvy obyvatel, dostalo se mu tak vzdělání v synagogální vesnické škole, údajně ale oplýval abnormálními znalostmi Starého zákona. Izrael měl podle Písma pozici Božího lidu, těžko tak snášel cizí nadvládu a utiskování. Proto když se objevil Ježíš se svým učením, řada Židů od něj očekávala politický převrat a nastolení nové vlády. Ježíšovo učení ale nebylo revoluční, nezastávalo násilí, ke konci Ježíšova života tak ztratilo řadu zastánců a vedlo dokonce ke Kristově smrti – byl odsouzen pro politické pobuřování, protože se údajně prohlašoval za krále Židů (sám toto tvrzení nikdy nevyslovil, mluvil pouze o „příchodu Božího království“). V posledním týdnu svého života (v období Velikonoc) navštívil Jeruzalém, kde byl ve čtvrtek v noci po Poslední večeři se svými učedníky na svazích Olivové hory

³³ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

zatčen, do pátečního poledne souzen a vyslýchán (u Annáše, Kaifáše, Piláta a Heroda Antipa) a v pátek odpoledne spolu se dvěma zločinci ukřižován. Celé Kristovo dílo, které svými slovy a hlavně skutky hlásal, vyvrcholilo jeho zmrtvýchvstáním v noci ze soboty na neděli.³⁴

Verbální vyjádření symbolu **исоусть христосъ**

Určit symbol Ježíš Kristus z jazykového hlediska není jednoduché, v případě První staroslověnské legendy o sv. Václavu se totiž symbol v textu vyskytuje pouze jako zkratka – můžeme tak jen velmi obtížně určit, o jaký kmen či jeho konkrétní tvar se v daných případech výskytu jedná (dle koncovek). Ježíš Kristus je natolik významným symbolem, že při jeho užití v textu se projevují tabuové vlivy.

Konkrétní výskyt symbolu **исоусть христосъ** v textu

Се нынѣ съвѣстѣся пророуьское слово еже глаше оусты гѣ нашего **iv** **ха...**

...и возвеше втрока поставиша на степени пред влтаремь. и блѣви ело епѣпъ сице рекъ гѣ въ **iv** **хс** блѣви втроуа сие иже...

... такоже к пилатоу снидошѣа жидове на **хѣ** мыслѣще злаа...

...вонстинноу во **хѣ** моуцѣ гавльшися и сѣыхъ...

...и совѣтъ сотвориша во немъ такоже ѿюдеи во **хѣ** постѣкоша же и такоже и павла и млаѣнца **хс**а извиша...

³⁴ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Význam symbolu v textu

Symbol Ježíš Kristus se v textu legendy objevuje celkem sedmkrát. Nejčastější formou tohoto symbolu je samotné slovo Kristus, méně se potom objevuje slovní spojení Ježíš Kristus, samotné Ježíš se v textu nevyskytuje (dáno pravděpodobně tím, že Ježíš je jméno, které před Kristem nosili i jiní lidé, tudíž se pro odlišení často používá ve spojení s oslovením Kristus).

Užití symbolu Ježíš Kristus se nejčastěji vztahuje k takové pasáži legendy, ve které se popisují osudy sv. Václava – pomocí tohoto symbolu jsou přirovnávány k osudům samotného Ježíše (Ježíš byl stejně jako sv. Václav zrazen a posléze zabit). Stejně tak se tento symbol užívá při promluvách samotného sv. Václava, který se ve jménu Ježíše Krista modlí, nebo při promluvách jiných osob (modlitba kněze při požehnání sv. Václava).

БОГЪ, ГОСПОДИНЪ

Vymezení symbolu

Základním východiskem křesťanství je tvrzení, že „*Bůh existuje a může být poznán*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 112). Protože Boží existenci nelze vědecky dokázat, jako taková musí být výchozím předpokladem víry. Bůh je pro křesťany zdrojem života, tedy ten, kdo tvoří, ale sám je na stvoření nezávislý – „*ve svém bytí Bůh existuje sám o sobě*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 112). Od tohoto faktu se odvíjí různé tituly, které jsou Bohu připisovány, jako např. Stvořitel či Dárce života. Svou duchovní podstatou a absencí fyzické přítomnosti pak Bůh získává další označení – např. Otec Duchů či Duch živého Boha. Bůh je absolutně neomezený, a to jak v čase (zde se jeho neomezenost nazývá věčnost), tak v prostoru (všudypřítomnost) či v moci (všemohoucnost).³⁵ Hlavní vlastností Boha je jeho svatost, která proniká do všech ostatních vlastností. Boží láska je svatá, stejně jako jeho spravedlnost, soucit, moudrost, atd.

³⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Bůh má nad celou zemí absolutní moc, takže své plány uskutečňuje ve svém čase a svým způsobem.³⁶ Jeho vůle je deklarativní (rozhoduje absolutně o všem, co se má stát – tato vůle se prosadí vždy) a zároveň příkazující (tou Bůh ukládá všemu svému stvoření úkoly; lidská neposlušnost ale velmi často vede k neplnění této vůle).³⁷ Boží život spočívá ve třech rovnocenných osobách – Bůh Otec, Bůh Syn a Duch Svatý – kterým se tradičně říká Boží Trojice. Boží otcovství se rozvíjí na různých rovinách (je rozdíl mezi vztahem Boha Otce a Syna a vztahem Boha Otce a věřících), pro křesťany je ale nejdůležitější tzv. adoptující otcovství³⁸, které představuje vykupitelský vztah Boha Otce ke všem, kteří v něj věří.

Verbální vyjádření symbolu БОГЪ, ГОСПОДИНЪ

Při jazykovém rozboru symbolu Bůh (popř. Hospodin, Pán) dochází ke stejnému jevu, jako v případě symbolu Ježíš Kristus – symbol je vyjádřen zkratkou, vzhledem k zachování tabuizace symbolu tedy neprovádím jazykový (morfologický) rozbor.

Konkrétní výskyt symbolu БОГЪ, ГОСПОДИНЪ v textu

О ꙗко нѣмѣхъ сѣбѣхъ пророцьское слово еже глаголаше оустыи г҃а нашего и҃с҃а х҃а...

...и возведеши втрока поставиши на степени предъ вѣстари. и бл҃говѣло еси сн҃е рекъ г҃ъ въ и҃с҃е бл҃говѣ втроу сн҃е имже...

...и вѣроваши въ б҃га всѣмъ сердцем...

...и велии плакашесѣ глаголю сн҃е г҃и еже мои не постави имъ...

³⁶ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

³⁷ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

³⁸ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

...ПОМАНУЕЖЕ СЛОВО ПРОРОКА ДѢДА. ГРѢХЪ ЮНОСТИ МОЕА И НЕВИДѢННА МОЕГО НЕ ПОМАНИ ГИ...

...И СЛУЖЕБА ЗА НЕГО СОТВОРЕНА ПО ВСА ДНИ КЪ ВѢОУ ТАКО ВЕЛИЦЕХ ПАЗЫЦЕХЪ...

...И ВОЗЛОЖИ ЕМОУ БѢ НА СЕРДЦИ...

...К НЕМОУ ЖЕ БѢ БЛАЖЕННЫИ ОВѢТЪ СВОИ ТВОРАШЕ И ВЕСЕЛАСЕА О БОСѢ...

- **О БОСѢ** – lokál, singulár; zde není užito zkratky, ale celého tvaru symbolu; vokalický a kmen, vzor **РАВѢ**

...И ВСЮ НАДЕЖДЮ СВОЮ ВОЗЛОЖИ НА БѢА...

...СЛАВА ТИ ГИ БОЖЕ МОИ...

- **БОЖЕ** – vokativ, singulár; zde není užito zkratky, ale celého tvaru symbolu; vokalický a kmen, vzor **РАВѢ**

...И БЛАЖЕННАГО ВЛАЧЕСЛАВА ДОБРАГО И ПРАВЕДНАГО ВѢУЕТЦА. И ХРСТАЛЮЕЦА СЛУЖИТЕЛѢ ВО БѢ ВѢОУ...

Význam symbolu v textu

Nejčastěji užitým symbolem mezi biblickými postavami je právě Bůh (Hospodin, Pán). Celkově se v textu vyskytuje na 23 místech, přičemž ale ve dvou případech lze o symboličnosti pochybovat – termínu Pán se užívá se spojení s osobou sv. Václava. Tímto chtěl pravděpodobně tvůrce legendy zdůraznit, jak významnou (a svatou) postavou kníže Václav už v době vzniku legendy byl. Nejčastější formou výskytu symbolu je oslovení Hospodin, méně se potom objevuje slovní spojení Hospodin Bůh.

Symbolu Bůh se užívá v podobných situacích jako symbolu Ježíš Kristus – při promluvách (a modlitbách) sv. Václava a jiných postav, při popisech událostí kolem sv. Václava atd. Tento symbol se v textu legendy navíc objevuje v pasážích, které citují Písmo svaté. V závěru legendy se potom výskyt symbolu výrazně rozšíří, jeho užití je zde velmi časté (závěr legendy vyznívá jako oslava knížete Václava a modlitba k Bohu za jeho osobu) – patrně z důvodu zvýraznění dané pasáže, jejího významu jako křesťanské prosby. Časté užití symbolu Bůh mělo upoutat pozornost příjemce textu a poukázat na to, jak důležitá daná pasáž legendy je (modlitbu považují křesťané za způsob komunikace s Bohem).

מִרְיָמָה

Vymezení symbolu

Nelze s přesností říci, odkud pochází jméno Kristovy matky Marie. Buď se jedná o pořečtěnou formu hebr. Mirjam nebo lze jméno odvodit od eg. Marjē, což znamená „milovaná“.

V Novém zákoně se objevuje více žen s tímto jménem, pro křesťanství má ale největší význam Marie, matka Kristova. Informace o ní máme doložené pouze u Matouše a Lukáše a to pouze ve vyprávěních týkajících se Ježíšova dětství. Marie žila v Nazaretě v Galileji a byla zaslíbená tesaři Josefovi. Ještě před jejich sňatkem ale Marii navštívil anděl a sdělil jí, že počala z Ducha Svatého a porodí syna. Pro Josefa jistě nebylo lehké uvěřit, že je jeho budoucí manželka stále panna a že to, co vysvětluje její požehnaný stav, je pravda. Nicméně si Marii brzy vzal za ženu a tím ji zachránil před veřejnou potupou. Josef (a údajně i sama Marie) pocházel z Davidova rodu.

Nový zákon příliš informací o Marii neposkytuje. Víme o její návštěvě u sestřenice Alžběty (kdy ji příbuzná označila jako „matku svého Pána“ a Marie zareagovala svým chvalozpěvem), Nový zákon také v jednom případě ukazuje tolik typickou mateřskou starostlivost Marie (příběh o tom, jak se Ježíš ztratil a rodiče jej posléze našli při debatě v chrámě) a víme, že pravděpodobně doprovázela Ježíše na některých jeho cestách

(přítomnost na svatbě v Káně). Poslední zmínka o Marii souvisí s Kristovou smrtí – Marie pláče nad svým umírajícím synem na kříži a Ježíš ji svěřuje do péče jednoho ze svých učedníků.

Charakterové rysy Ježíšovy matky odhadujeme z těchto pár zmínek v Písmu svatém, ale největší zásluhu na vykreslení její povahy mají křesťanské legendy. V nich je Marie zobrazována jako pokorná, poslušná, oddaná a velmi zbožná žena. Marie, stejně jako Ježíš, získala postupem času řadu titulů – např. Matka Boží, Panna Marie, Bohorodička, Požehnaná mezi ženami, Paní, Královna apod.³⁹

Verbální vyjádření symbolu **мариа**

- **владѹница** – substantivum, femininum, vokalický ia kmen, vzor **доѹша**
- **вѹгородица** – zkratka; stejně jako u symbolů Bůh či Ježíš Kristus nelze provést jazykový rozbor – zachování tabuizace symbolu
- **мариа** - substantivum, femininum, vokalický ia kmen, vzor **доѹша**

Konkrétní výskyt symbolu **мариа** v textu

...со вѣмѣть клиросомѣ ѿпѣвше стоѹю литоѹргїю въ цркви прѣтыа
владѹница нашеа вѣа и приснодѣвы мрїа...

- **владѹница** – nominativ, singulár
- **мрїа** – nominativ, singulár

Význam symbolu v textu

Symbolu matky Ježíše Krista Marie se v textu užívá velmi málo. Jedná se defacto o jediný výskyt (v jednom místě), který je ale vyjádřen třemi různými tituly (**мрїа**, **владѹница** a **вѣа**). Maria navíc v tomto užití nevystupuje jako osoba, která by jednala či mluvila (jako např. v citovaných promluvách Krista), symbolu se užívá pro označení

³⁹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

kostela Panny Marie. Symbolika jména Boží Matky je tak oslabena, částečně je ale symbolické alespoň to, že je Marie v textu legendy oslovena třemi různými tituly (viz. číselná symbolika).

АВРААМЪ

Vymezení symbolu

Významným symbolem nejen pro křesťany, ale i pro muslimy a Židy je bezesporu Abraham, „praotec Izraele“ a „*příklad pravé víry v Boha*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 5). Jeho původní hebrejské jméno Abram (= otec vyvýšený) se po uzavření smlouvy s Hospodinem mění na jméno Abraham, které nese význam „otec hlučícího davu“, což je jasný odkaz na Abrahamovo poslání – sjednotit Hospodinův lid.⁴⁰

Abraham se narodil ve městě Uru Kaldejském, později se se svou rodinou přestěhoval do Cháranu a po otcově smrti putoval dál do Paletiny (Kenaan) – po cestě stavěl oltáře a svatyně na důkaz své víry a smlouvy s Hospodinem. Byl to člověk poměrně zámožný a velmi vlivný, stýkal se i s cizinci. Byl také známý pro svou pohostinnost, důraznost a otevřenost.

Klíčovou postavou se pro Starý zákon stal Abraham díky uzavření dohody s Hospodinem. Ta předurčuje Abrahamovy potomky jako svatý a zaslíbený lid, kterému přísluší svatá, zaslíbená země od řeky Eufratu na jihozápad. Abraham díky svému majetku a vlivu skutečně dané území částečně ovládl a tak Hospodinovu smlouvu dodržel. Problematické se ale jevílo dodržení dohody v otázce potomstva – Abraham totiž se svou ženou Sárou dlouho nemohl mít děti. Když bylo Abrahamovi sto let, Sára porodila syn Izáka. I přesto se ale zdálo, že Abrahamovo potomstvo smlouvu nedodrží – to když Hospodin Abrahama požádal, aby mu svého milovaného syna Izáka obětoval. Abraham byl ale ve své víře pevný, oběť byl ochoten podstoupit. Svou ochotou obětovat syna Izáka na hoře Mórija tak opět dokázal, že je hoden Hospodinovy důvěry a jejich dohoda byla tímto

⁴⁰ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Abraham byl člověk, který otevřeně vyhlášoval svou víru v jediného, spravedlivého, moudrého a milosrdného Boha, se kterým často rozmlouval a který mu v podobě vidění a návštěv posílal znamení. Byl jasným monoteistou, což ostře kontrastovalo s polyteistickou vírou jeho předků.⁴¹ Důkazem toho, jak významnou osobností Abraham byl, je spojení „Bůh Abrahamův“, které se ve Starém zákoně vyskytuje poměrně často, či označení Izraele jako „símě Abraháмова“. Jeho význam cení nejen Starý, ale i Nový zákon, Abraham je pro křesťany příkladem člověka, který svou víru dokázal převádět ve skutky.⁴²

- **ΔΕΥΔΔΗΤ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **ΡΑΕΤ**

...БЛСВИ ШТРОУА СНЕ ИМЖЕ БЛСВИЛЪ ЕСИ ВСА ПРАВЕДНИКИ ТВОА. АВРААМА
ІСААКА ІАКОВА...

- ...и возложи емоу бѣ на сердци сицевѣѣ мѣисль создати црковѣ во
имѣ сѣго авраама...

- ...ПРИИДЕЖЕ ДНЬ С҃ГО АВРААМА К НЕМОУ ЖЕ Б҃Г БЛАЖЕННЫИ ОБ҃ТЪ...

- ...и положиша его въ цркви с҃таго авраама юже бѣ самъ создалъ...

⁴² DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

- **АВРААМА** – genitiv, singulár

...ПОКОН ДШЮ ЕГО НА ЛОНѢ АВРААМОВѢ ИСАКА ІАКОВА ИДЕЖЕ ВСИ ПРАВЕДНІИ ОУПОУИВАЮТЬ...

- **АВРААМОВѢ** – adjektivum posesivní (dle novějšího jazyku – památka v několikerém opisu, nelze vyloučit vývojové vlivy a posuny)

Význam symbolu v textu

Abrahám má v textu legendy poměrně silné zastoupení, jeho jméno se objevuje celkem na 5 místech, z toho dvakrát ve spojení s jeho následovníky Izákem a Jákobem. Symbol se vyskytuje jednak v promluvě jedné z postav (při požehnání sv. Václava), jednak jako označení svátku (den sv. Abraháma), dvakrát jako název kostela, v závěru potom v modlitbě za duši knížete Václava. Ze všech starozákonních postav, které se v textu objevují, je právě Abrahám nejčastěji zastoupen. Autor legendy tak chtěl podtrhnout jeho význam jako jednoho z nejdůležitějších proroků a praotce vyvoleného lidu Izraele, ze kterého vzešel i Boží Syn.

ІСААКЪ

Vymezení symbolu

Při ohlášení Izákova narození se oba jeho rodiče, Sára a Abraham, smáli – byli velmi pokročilého věku, dítě už neočekávali. Přesto se Izák narodil a úspěšně pokračoval tam, kde jeho otec po své smrti skončil. Hebrejské jméno Jishāq odkazuje právě na události před Izákovým narozením, znamená totiž „smějící se“, popř. „smích“.

Izákovo narození bylo svým způsobem zázrak, dokazovalo Hospodinovu sílu a v neposlední řadě splnění slibu, který dal Hospodin Abrahamovi. Stejně důležité bylo i

Verbální vyjádření symbolu 1CΔΔKЪ

- ### Konkrétní výskyt symbolu **ⲓϥⲁⲁⲕⲧⲗ** v textu

- ΙCΔAKA – genitiv, singulár

- ИСАКА – genitiv, singulár

Abrahámův syn Izák se v textu legendy objevuje pouze na dvou místech, a to vždy ve spojení právě se svým otcem Abrahámem a svým synem Jákobem. Oba dva výskyty jsou navíc podobné – vždy se jedná o zapojení symbolu do modlitby. Izák, podobně jako Abrahám, představuje symbol starobylý a vážený nejen pro křesťany, ale i pro židy.

⁴⁴ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Vymezení symbolu

Jákob se oženil se svou sestřenicí Ráchel, čímž byl přijat do rodiny (a služby) svého strýce Lábara. Měl s ním ale poměrně velké neshody, které skončily útekem celé Jákobovy rodiny. Ráchel byla, stejně jako Sára, dlouhá léta neplodná, dokonce si osvojila děti, které Jákob zplodil s její služkou, vlastních dětí se ale Ráchel dočkala až po více než dvaceti letech – svému muži porodila syny Josefa a Benjámina. Nejvýznamnějším momentem v plnění Hospodinova poslání se stal Jákobův boj s cizincem (skrýlý Bůh), který Izák vyhrál a díky kterému získal nové jméno Izrael. Toto jméno potom převzali Jákobovi potomci a definitivně tak potvrdili pozici Hospodinova vyvoleného lidu.⁴⁶

- **ԴՈՅԵՒ** - substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **ԲԱՇԵՒ**

...БЛСВИ ШТРОУА СНЕ ИМЖЕ БЛСВИЛЪ ЕСИ ВСА ПРАВЕДНИКИ ТВОА. АВРААМА
ИСААКА ИАКОВА...

- ⁴⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.
- ⁴⁶ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

...покои дшю его на лонѣ авраамовѣ исака ѿакова идеже вси
праведнїи оупочиваютъ...

- ѿакова – genitiv, singulár

Význam symbolu v textu

Užití symbolu Jákob je totožné s užitím symbolu Izák – v textu se symbol objevuje na dvou místech, vždy pouze ve spojení s dalšími symboly (Abrahám a Izák), a to při promluvě jedné z postav (v začátku legendy při požehnání sv. Václava), nebo v závěrečné modlitbě legendy. Užití starozákonního symbolu opět zdůrazňuje závažnost dané pasáže.

ДАВИДЪ

Vymezení symbolu

Důležitým symbolem (zejména pro Starý zákon) je druhý izraelský král David, nejmladší syn Jišaje z kmene Judova. O Davidově výjimečnosti svědčí mimo jiné fakt, že je jediným nositelem svého jména (hebr. Dāwid) v celém Písmu svatém.⁴⁷ Jeho význam pak spočívá zejména v tom, že byl předkem a také předobrazem Ježíše Krista, kterým sám o sobě prohlašoval, že pochází z rodu Davidova.

David se stal králem Izraele po Saulovi, kterého Hospodin pro jeho hříchy zavrhl. Během své dlouhé vlády přenesl sídlo izraelského krále do Jeruzaléma, projevil se také jako statečný a zdatný vojevůdce (ještě před svým pomazáním za krále se proslavil bojem s pelištejským obrem Goliášem, za jeho vlády se mu potom podařilo podmanit si řadu svých nepřátel), nechal do Jeruzaléma přenést schránku úmluvy (strategicky a politicky důležité město se tímto stalo významným místem také po stránce duchovní). David se tak stal důležitou postavou nejen pro Boží vykoupení, ale i pro historii. Proslul ale také v oblasti umělecké – měl zvláštní nadání skládat ódy a elegie, čímž si vysloužil označení „líbezný pěvec izraelských žalmů“ (J. D. Douglas, 2009, str. 153)

⁴⁷ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Verbální vyjádření symbolu ДАВИДЪ

- ДАВИДЪ – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor РАБЪ

Konkrétní výskyt symbolu ДАВИДЪ v textu

...ПОМАНУВЪЖЕ СЛОВО ПРОРОКА ДѢДА. ГРѢХЪ ЮНОСТИ МОЕА И НЕВИДѢННА МОЕГО НЕ ПОМАНИ ГИ...

- ДѢДА – genitiv, singulár

Význam symbolu v textu

Druhý izraelský král David se v textu legendy objevuje pouze jednou – v promluvě sv. Václava, který lituje svého činu (na radu svých rádců vyhnal matku Drahomíru z domu) a dovolává se právě proroka Davida, který stejně jako on hřešil, ale svého činu později litoval. Opět zde vidíme, jak často autor textu přirovnával knížete Václava nejen ke Kristu, ale i k jiným významným biblickým osobnostem, čímž vysvětloval jeho činy a zdůrazňoval jeho význam.

МАТФИМЪ

Vymezení symbolu

Matouš byl podle Písma jedním z dvanácti nejbližších Kristových apoštolů, původně se živil jako celník a dnes jej křesťané uznávají jako autora jednoho ze čtyř novozákonních Evangelíí.

Matoušovo evangelium (o jehož autorovi se dodnes pochybuje) přináší vyprávění o životě a smrti Ježíše Krista, do kterého je často zapojeno i Kristovo etické učení, čímž se stává mezi ostatními podobnými texty výjimečné – Matoušovo evangelium je považováno

za nejčtenější a nejpůsobivější ze všech Evangelíí⁴⁸. Evangelium podle Matouše rovněž zaujímá zvláštní postavení mezi novozákonními texty tím, že často odkazuje na Starý zákon a obě části Bible (Starý a Nový zákon) zajímavě propojuje.

Matouš ve svém evangeliu vymezuje hlavní důsledek Ježíšova působení jako „přechod k univerzální Boží církvi, novému Izraeli, v níž nacházejí své místo nejen Židé, ale i pohané“ (J. D. Douglas, 2009, str. 596). Dává tak jasně najevo, co je pro poslání jeho Evangelia prioritní – myšlenka všeobecnosti.⁴⁹

Verbální vyjádření symbolu **МАТФИМЪ**

- **МАТФИМЪ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **РАБЪ**; tvar nominativu singuláru je pouze teoretický, v textu se jméno apoštola Matouše vyskytuje pouze jednou, z uvedeného výskytu lze tvar nominativu singuláru pouze odhadovat

Konkrétní výskyt symbolu **МАТФИМЪ** v textu

...И АКОЖЕ РЕЧЕНО СЕ ВО СѢМЪ ЕВАНГІИ МАТФИМЪ ЕВАНГЕЛИСТОМЪ...

- **МАТФИМЪ** – instrumentál, singulár

Význam symbolu v textu

Symbolu apoštola Matouše se v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavu užívá pouze v jediném případě, a to v místě, ve kterém autor cituje pasáž Matoušova evangelia. Zmiňovaný citát pak dává do paralely s jednáním sv. Václava, který Písmo svaté znal a podle něj také žil (stejně jako apoštol Matouš).

⁴⁸ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁴⁹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

ПАВЕЛЪ

Vymezení symbolu

Pavel (herb. Šavel) se narodil v Tarsu jako římský občan. Jeho rodné město bylo ve své době považováno za centrum vzdělanosti, Pavel tak měl možnost studovat řeckou filozofii a náboženské kultury. Byl horlivým farizejem, členem velerady a důsledným pronásledovatelem křesťanů, které měl právo dokonce věznit či zabíjet. Poté, co se ale seznámil s učením Ježíše Krista a doslechl se o mučednické smrti sv. Štěpána, své myšlení přehodnotil a obrátil se na víru – „*Kristův nepřítel se proměnil v Kristova apoštola*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 739). Začal kázat a šířit Kristovy ideje, podílel se na evangelizaci Řecka, zakládal společenství věřících. Své myšlenky a kázání formuloval v tzv. Listech – např. Korintským, Římanům, atd. Ke konci života přesídlil Pavel do Jeruzaléma, kde byl zatčen, později převezen do Caesareje a poté do Říma. Pravděpodobně roku 67 po Kr. (za vlády Nerona) byl apoštol Pavel sťat.

Pro paulinismus (systém Pavlova myšlení) je ústředním pojmem spravedlnost, popř. ospravedlnění z víry. Víra v Ježíše je potom pro Pavla synonymem k víře Ježíšově. Pavel dále definuje dva pohledy na vykoupení – pohled právní (ospravedlnění) a pohled etický (nové stvoření)⁵⁰. Vykoupení vidí Pavel jako záležitost fyzickou, být vykoupen pro něj znamená podílet se na Kristově smrti a vzkříšení, tzn. spojit se s Kristem a zavrhnout tělo. Ježíšova smrt je pro Pavla eschatologická – skrze ni přichází Boží království a „tento“ svět končí.⁵¹ Pavel bývá zobrazován jako řečník, který jednou rukou dělá řečnické gesto a ve druhé drží pergamen či knihu (symbol jeho Listů). Za Pavlovy atributy bývají považovány meč a kniha, palmová ratolest či koruna.⁵²

Verbální vyjádření symbolu ПАВЕЛЪ

- ПАВЕЛЪ – substantivum, maskulinum, o kmen, vzor РАБЪ

⁵⁰ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁵¹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁵² STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

Konkrétní výskyt symbolu ПАВЕЛЪ v textu

...ВАУЕСЛАВЪ ЖЕ РАЗΟΥМѢВЪ СТРАХЪ БЖІИ ПОМЕНОУ СЛОВО АПѢЛА ПАВЛА...

- ПАВЛА – genitiv, singulár

...ТОУ ПРИЗВАША ПОПА ПАВЛА И ДА МОЛИТВОУ ТВОРИТЬ...

- ПАВЛА – genitiv – akuzativ, singulár; zde ale jméno Pavel nepředstavuje symbol – nejedná se o apoštola Pavla, pravděpodobně pouze nositel jeho jména

...ПОСѢКОША ЖЕ И ТАКОЖЕ И ПАВЛА И МЛАДНЦА ХСА...

- ПАВЛА – genitiv – akuzativ, singulár

Význam symbolu v textu

Jméno apoštola Pavla se v textu legendy objevuje třikrát. Jako symbol jej ale lze vnímat pouze v případě, kdy je sv. Václav přirovnáván k apoštolu Pavlovi, a to svou mučednickou smrtí, a v případě, kdy se přímo citují slova apoštola Pavla. V dalším výskytu se sice jedná o jméno Pavel, je tak ale pojmenován kněz, který v legendě vystupuje (nejedná se tedy o apoštola Pavla). Při odkazu na umučení sv. Pavla je zmíněna i smrt Ježíše Krista, který je vlastně vzorem všech mučedníků, tedy i sv. Pavla a sv. Václava.

ПИЛАТЪ

Vymezení symbolu

Pontius Pilát, příslušník vyšší střední vrstvy římské společnosti, byl zhruba po roce 26 po Kr. císařem Tiberiem jmenován pátým praefectem v Judsku, kam se záhy i se svou ženou přestěhoval. Podle jména Pontius byl snad samnitského původu, druhé jméno Pilatus zdědil po bojovných předcích. Jako prokurátor (místodržitel) měl úplnou moc nad celou provincií, stál v čele místní okupační armády, rozhodoval o životě a smrti svých

poddaných, dokonce dostával ke schválení rozhodnutí velerady, jmenoval nejvyššího kněze, pod Pilátovu kontrolu spadal chrám a jeho pokladna. Se svou rodinou sídlil v Jeruzalémě.

Záhy po svém jmenování si Pilát zneprátelil židovské obyvatelstvo v Judsku – v zemi totiž zaváděl římské zvyky, dokonce nechával na oficiálních místech zobrazovat císaře. Své časté spory s Židy či Samařany krutě potlačoval, svými krvavými praktikami na sebe ale časem upozornil i své nadřízené (Pilát vraždil i bez řádných soudů, byl to člověk nebývale nenávislný a brutální). V Novém zákonu je ale Pontius Pilatus líčen jako slaboch, který se do historie zapsal pouze tím, že vynesl rozsudek nad Ježíšem Kristem.⁵³

Verbální vyjádření symbolu ПИЛАТЪ

- ПИЛАТЪ – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor РАБЪ

Konkrétní výskyt symbolu ПИЛАТЪ v textu

...ІАКОЖЕ К ПИЛАТОУ СНИДОША ЖИДОВЕ НА Х҃СА...

- ПИЛАТОУ – dativ, singulár

Význam symbolu v textu

Jméno člověka, který odsoudil k smrti Ježíše Krista, se v textu objevuje pouze v jediném případě. V legendě je zobrazena situace, ve které se Václavův bratr Boleslav se svými muži domlouvá na tom, kdy a jak svého bratra zavraždí. Autor legendy tento moment přirovnává k té pasáži Písma svatého, ve které se židé obrátili na Piláta s prosbou, aby potrestal Ježíše Krista (údajně se totiž vydával za židovského krále). Boleslav tedy představuje Piláta – odsoudil svého vlastního bratra na smrt. Kníže Boleslav tak získává podle autora textu stejně negativní roli pro historii křesťanství, jakou měl Pontius Pilatus.

⁵³ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

ИЮДА

Vymezení symbolu

Jeden z dvanácti Kristových učedníků, většinou uváděn jako poslední, a to často s charakteristikou „ten, který ho zradil.“⁵⁴ Ve společenství apoštolů Jidáš zastával funkci pokladníka, údajně se na majetku skupiny tajně obohacoval, bývá proto také označován jako „zloděj“. Jidáš byl člověk chamtivý a lakomý, na druhou stranu také člověk slabý a zbabělý. Co bylo důvodem jeho zrady (za peníze udal Krista) je otázkou – zradil buď ze strachu z následků Kristova učení nebo pro vlastní prospěch, jako jedna z možných verzí se uvádí i to, že Jidáš byl ke zradě předurčen a svůj osud nemohl ovlivnit. Jisté ale je, že Ježíš jeho záměr odhalil a mnohokrát také apoštolům sdělil (mimo jiné při poslední večeři). Jidáš svého činu později litoval a výčitky svědomí jej dohnaly až k sebevraždě.⁵⁵

Verbální vyjádření symbolu ИЮДА

- ИЮДА – substantivum, femininum, vokalický a kmen, vzor ЖЕНА

Konkrétní výskyt symbolu ИЮДА v textu

...ВНИДЕ ВЪ СРДЦА ЗЛЫХЪ СОВѢТНИКЪ ЕГО ТАКОЖЕ ИНОГДА ВО ИЮДЪ
ПРЕДАТЕЛА...

- ВО ИЮДЪ – akuaziv, singulár, koncovka slova ИЮДЪ se zde v akuzativu neshoduje s koncovkou deklinačního typu (vokalický a kmen, vzor ЖЕНА), jedná se pravděpodobně o vývojový posun směrem k dnešnímu deklinačnímu typu (nom. žena – akuz. ženu) – památka v pozdějším opisu

...ПИСАНО ВО ЕСТЬ ВСАКЪ ВОСТАѦ НА ГНА СВОЕГО ІЮДИ ПОДОБЕН СЕ...

⁵⁴ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁵⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

- **Іюди** – dativ, singulár, koncovka slova nekoresponduje s koncovkou deklinačního typu, pravděpodobně se opět jedná o jazykový vývoj způsobený pozdějším vznikem opisu památky

Význam symbolu v textu

Jidáš je pro Písmo svaté i pro text První staroslověnské legendy o sv. Václavu symbolem, který má jasný a zřetelný význam – zrádce. I ze dvou výskytů v textu legendy je to patrné, v obou případech se totiž symbol Jidáš objevuje v místě, ve kterém se hovoří o zradě (a to jak o zradě, která byla spáchána na sv. Václavovi, tak o zradě, která přivedla na smrt Ježíše Krista). Jidáš je vlastně do dnešních dnů symbolem zrady a každý, kdo někoho zradí, bývá nazýván právě jménem jednoho z Kristových apoštolů. Za Jidáše je tak nepřímě v První staroslověnské legendě o sv. Václavu označen bratr knížete Boleslav.

ДУХЪ

Vymezení symbolu

Jednou ze tří osob, ve kterých se podle křesťanské víry ukazuje Bůh, je Duch Svatý. Ve Starém zákoně hebrejské slovo *rûah* neslo několik významů – *rûah* jako vítr (neviditelná, ale přitom mocná síla), jako dech (síla dávající život, stejně tajemná jako v prvním významu) či jako Bohem daná moc. Starý zákon (na rozdíl od Nového) neodlišoval Bohem daný *rûah* a *rûah* pocházející od lidí⁵⁶, duch byl prostě výraz týkající se bytí, byl to „*projev Bohem dané síly*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 181). Až později začal i Starý zákon ducha rozlišovat. Mluví se tak o duchu lidském, andělském, ďábelském či Božím.

V Novém zákoně lze řecký výraz *pneuma* opět vyložit různě. Jednak je to takový rozměr lidské osobnosti, který umožňuje člověku navázat vztah s Bohem⁵⁷, jednak se jedná

⁵⁶ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁵⁷ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

o ducha ve smyslu nitra (jak člověka, tak lidí zemřelých či nadpozemských entit) a v neposlední řadě lze slovo pneuma přeložit jako Duch Boží (Duch Svatý) – tento význam se v Novém zákoně uplatňuje nejvýrazněji.

Jméno Svatého Ducha se nejdříve užívalo pro označení Boha. Pro rané křesťany byl totiž Bůh natolik významný (a obávaný), že se báli i jen vyslovit jeho jméno. Začali tak používat různá jiná označení pro Pána (tzv. prostředníky), mezi nimi i oslovení Duch Svatý. Duch také sloužil samotnému Bohu, a to pro projevení jeho moci (křest Ježíše Krista v Jordánu doprovázel hlas Boží seslaný na zem prostřednictvím Ducha Svatého, Ježíš po svém zmrtvýchvstání opět sesílá Ducha Svatého, tentokrát na své apoštoly,...). Duch Svatý je tak symbolem, který se svým významem rovná samotnému Bohu (jehož také představuje).

Verbální vyjádření symbolu ДУХЪ

- ДУХЪ – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor РАБЪ

Konkrétní výskyt symbolu ДУХЪ v textu

...ЕМОУЖ ПОДОБАЕТЬ ВСАКА СЛАВА УСТЬ И ПОКЛАНАНІЕ СО БЕЗНАЧАЛНЫМ
ТИ ѠЦМЪ И СЪ ПРѢСВѢТЫМЪ И БЛАГЫМЪ И ЖИВОТВОРАЩИМЪ ТИ ДХМЪ НЫНѢ
И ПРИСНО И ВЪ ВѢКИ ВѢКОМЪ. АМИНЬ...

- ДХМЪ – instrumentál, singulár

Význam symbolu v textu

Je zajímavé, že tak významný symbol, jako je Duch Svatý, se v textu legendy vyskytuje pouze jednou, a to až v samotném závěru. Je to dáno patrně tím, že pro křesťany je Bůh zastoupen ve třech rovnocenných osobách (Bůh Otec, Bůh Syn a Duch Svatý), Duch Svatý se tak přeneseně objevuje všude, kde je symbol Boha Otce či Ježíše Krista. Duch Boží se v legendě objevuje v závěrečné modlitbě za duši sv. Václava, což je poměrně typické užití tohoto symbolu (často v modlitbách, v závěru).

9 Lidské tělo a jeho části jako křesťanské symboly

Lidské tělo a jeho části zastávají v křesťanské symbolice poměrně významné místo. Člověk je považován za nejdokonalejší Boží dílo, symbolika jeho těla má tak velký význam i v První staroslověnské legendě o sv. Václavovi, kde se vyskytuje na pětadvaceti místech, celkově se pak jedná o devět symbolů.

9.1 Jednotlivé části lidského těla a jejich symbolika

УСТА

Vymezení symbolu

Symbol ústa (hebr. pē, řec. stoma) se užívá o ústech člověka nebo zvířete, antropomorfně i o Bohu. Obecně ústa představují synonymum ke slovům rty a jazyk, na rozdíl od slova rty se ale o ústech nemluví jako o samostatně jednajících.⁵⁸

Ústa jsou orgánem, z něhož vycházejí slova a dech. Podle Bible byla země stvořena Božím slovem (z Božích úst) a člověk byl oživen Božím dechem. Ústa tak symbolizují tvůrčí Boží moc a nástroj vdechnutí života.⁵⁹

Verbální vyjádření symbolu УСТА

- substantivum, neutrum, vokalický o kmen, vzor ЛѢТО

Konkrétní výskyt symbolu УСТА v textu

СЕ НЫНѢ СЪВЫСТЬСѦ ПРОРОУЬСКОЕ СЛОВО ЕЖЕ ГЛАШЕ УСТЫ ГѦ НАШЕГО IV
ХА...

⁵⁸ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁵⁹ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

- **оусть** – instrumentál, singulár

Význam symbolu v textu

Ústa jsou v textu legendy zobrazena jako prostředník mezi člověkem a Bohem. Ústy proroka Hospodin sděluje své zákony, příkazy a ustanovení, v textu legendy tak slovo ústa získává další symbolický rozměr (ústa zprostředkující) a zároveň si ponechává svou symbolickou hodnotu jako nástroj Boží moci (neboť Boží slovo se pro křesťany stává také skutkem).

ГЛАВА

Vymezení symbolu

Hlava (hebr. rōš, řec. kefalē) není podle Písma svatého sídlem intelektu (tím je pro Bibli srdce), ale zdrojem života.⁶⁰ Podobně se dle Písma vykládají i slovní spojení, ve kterých slovo hlava figuruje – pozvednout hlavu znamená obdržet život či úspěh, přikrýt si hlavu rukou (popř. prachem, popelem) představuje zármutek nad ztrátou života, dnes spíše zahanbení.

Přeneseně hlava symbolizuje vyšší postavení. Pokud je někdo nazván „hlavou“ (společnosti, rodiny,...), získává nad ostatními členy skupiny autoritu. Tak bývá Kristus označován za „hlavu“ církve, která představuje Kristovo „tělo“, muž je potom podle Písma svatého „hlavou“ ženy. I v těchto případech si ale slovo hlava udržuje svůj základní význam – zdroj veškerého života a energie.⁶¹

Verbální vyjádření symbolu ГЛАВА

- substantivum, femininum, vokální kmen, vzor **ЖЕНА**

⁶⁰ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁶¹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Konkrétní výskyt symbolu ГЛАВА v textu

...и оудари блаженнаго мучениа по главу...

- ГЛАВѢ – lokál, singulár

Význam symbolu v textu

Symbolika slova hlava je v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavovi značně oslabena. Užívá se totiž pouze v jediném případě, ve kterém neplní svou symbolickou funkci (nemluví se zde o hlavě jako o někom, kdo zastává vyšší postavení), slovo hlava si ponechává pouze svůj základní význam.

ουχο

Vymezení symbolu

Ucho (hebr. ōzen, řec. ūs) bylo Bohem stvořeno k tomu, aby nejen slyšelo, ale také věnovalo pozornost a zkoumalo to, co slyší.⁶² Ucho je v křesťanském chápání symbolem poslušnosti, ve slovním spojení „otevřít ucho“ potom symbolizuje zjevení.⁶³

V antice bylo ucho považováno za sídlo paměti (odtud zvyk, který se udržel až do středověku – při soudních jednáních se apelovalo na paměť svědků právě zatáhnutím za ucho). U orientálních národů ucho symbolizovalo moudrost, soudnost a nesmrtelnost. Důležitým symbolem byl orgán sluchu i pro židy, kteří jej často zapojovali do různých rituálů a zvyků (např. pomazání pravého ucha při svěcení starozákonních kněží). V Novém zákoně se často ucho stává totožným symbolem se srdcem. Při hlásání evangelia je totiž ucho tím, k čemu se Bůh svým slovem obrací, a zároveň tím, čím se zase člověk obrací k Bohu.⁶⁴

⁶² DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁶³ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁶⁴ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

Verbální vyjádření symbolu ουχο

- substantivum, neutrum, vokalický o kmen, vzor λῆτο

Konkrétní výskyt symbolu ουχο v textu

...БОЛЕСЛАВОУ ЖЕ ПРИНИУЕ ДІАВОЛЪ ВО ΟΥΧΟΥ. И РАЗВАРИ СРДЦЕ ЕГО...

- ουχοу – dativ, singulár

Význam symbolu v textu

V textu První staroslověnské legendy o sv. Václavovi má slovo ucho sice pouze jediné zastoupení, zato plní svou symbolickou funkci, která byla naznačena výše – ucho lze zde zaměnit se symbolem srdce, přičemž se k Boleslavově uchu neobrací Bůh, ale d'ábel a nabádá Boleslava ke spáchání hříšného činu. Zajímavým se jeví fakt, že zástupný symbol slova ucho (tzn. srdce) se objevuje v těsné blízkosti slova a posiluje tím význam symbolu pro text.

ΛΟΝΟ

Vymezení symbolu

Hebrejský výraz beten (popř. měim, rehem či raham) a řecký ekvivalent gastēr (popř. koilia, mētra) se překládá jako lůno, někdy také ale označuje břicho. Křesťanská symbolika považuje lůno za místo počátku života⁶⁵, přeneseně potom za počátek obecně. Lůno je místem, ve kterém se odehrává veliké Boží tajemství (utváření a růst dítěte). Pokud Bůh lůno „uzavře“, je žena podle Písma svatého neplodná. Velký význam má pro lůno prvorozené dítě. To totiž lůno „otevívá“ a prvorozený je tak považován za „svatého“.⁶⁶

⁶⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁶⁶ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Verbální vyjádření symbolu **лѹно**

- substantivum, neutrum, vokalický o kmen, vzor **лѣто**

Konkrétní výskyt symbolu **лѹно** v textu

...покон дѣлю его на лѹнѣ авраамовѣ исака ѿакова идеже вси
праведнѣи оупочивають...

- **лѹнѣ** – lokál, singulár

Význam symbolu v textu

Lůno je křesťanskou symbolikou považováno za místo počátku života či za počátek obecně. V textu legendy a ve svém jediném výskytu ale slovo lůno tuto symboliku postrádá, naopak je užito v místě, ve kterém se mluví o smrti. Tento kontrast může být ale vysvětlen, pokud si uvědomíme, jakým způsobem křesťanství na smrt nahlíží. Smrt je obecně považována za ukončení života, pro křesťany ale díky víře v život věčný (po smrti) právě smrt symbolizuje začátek. To, co prožívá křesťan v pozemském životě, je vlastně jen přípravou na to, co jej čeká po smrti – nový a věčný život. Slovo lůno ve spojení se smrtí tak v legendě o sv. Václavovi svou symboliku zcela splňuje.

тѣло

Vymezení symbolu

V hebrejském pojetí není tělo (gewijjâ, bāšār) protikladem k duši, toto odlišení je typičtější spíše pro řecké myšlení (řec. sōma). Později v řecké filozofii vykrytalizoval názor, že tělo je vězením duše a je tedy něčím zlým, záporným.⁶⁷ Starý a Nový zákon ale podobný názor pravděpodobně nepřejímá, Písmo svaté totiž nepřipouští existenci člověka

⁶⁷ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

bez těla, a to ani v životě po smrti (i vzkříšení je definováno jako „vzkříšení těla“).⁶⁸ Tělo je „základní formou a prostředkem vyjádření osobnosti“ (J. D. Douglas, 2009, str. 1024).

Tělo v křesťanské nauce symbolizuje církev, hlavou této církve je potom sám Ježíš Kristus. Co se týče těla jako součásti člověka, představuje tu část jeho osobnosti, která je pozemská, má tedy své sklony, často potom ke zlu. Dát se vést tělem, jeho potřebami a zájmy, vede k znepřátelení Boha a ke smrti.

Zvláštní postavení má v křesťanské symbolice termín „tělo Kristovo“. Je to jak skutečné lidské tělo Ježíše Krista (přijetí lidského těla Synem Božím bylo velmi důležitým krokem pro spasení), tak označení pro chléb, který Ježíš jedl se svými apoštoly při poslední večeři (svědčí o tom vlastní Kristova slova – „toto je mé tělo“), či název pro skupinu věřících (již výše zmíněná církev – věřící jsou „jedno tělo v Kristu“).⁶⁹

Verální vyjádření symbolu ТѢЛО

- substantivum, neutrum, vokalický o kmen, vzor ЛѢТО

Konkrétní výskyt symbolu ТѢЛО v textu

...и плавающих собираше оуды ТѢЛА ЕГО СНА СВОЕГО...

- ТѢЛА — genitiv, singulár

...и погребоша же утное ТѢЛО СТЬГО И БЛАЖЕННАГО ВАУЕСЛАВА ДОБРАГО И ПРАВЕДНАГО...

- ТѢЛО — akuzativ, singulár

...и пославетъ слоугы свои да принесутъ ТѢЛО БЛАЖЕННАГО КНАСА ВАУЕСЛАВА БРАТА ЕГО...

- ТѢЛО — akuzativ, singulár

⁶⁸ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁶⁹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Význam symbolu v textu

Slovo tělo je v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavovi spojeno vždy s postavou českého knížete, neodkazuje tedy na Ježíše Krista či na církve, jejichž bývá symbolem. Jistou symboliku lze ale spatřovat v četnosti výskytu slova – objevuje se ve třech pasážích. A právě číslo tři zastupuje v křesťanské symbolice poměrně důležité místo.

КРОВЬ

Vymezení symbolu

Význam symbolu krev (hebr. dam, řec. haima) je v Písmu svatém dvojitý – jednak je znakem života, zároveň také znakem smrti. Podle Starého zákona je krev „*život osvobozený z hranic těla a uvolněný k dalším účelům*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 534) – v tomto pojetí krev spíše asociuje život. Ve většině případů ale krev souvisí se smrtí. Více výkladů má také termín „krev Kristova“. Je to jak symbol vykupující smrti Krista, tak název pro víno, které Ježíš pil při Poslední večeři se svými učedníky (prohlášení „toto je moje krev“).⁷⁰

Verbální vyjádření symbolu КРОВЬ

- substantivum, femininum, vokalický i kmen, vzor КОСТЬ

Konkrétní výskyt symbolu КРОВЬ v textu

...и КРОВЬ ЕГО ПО ТРИ ДНИ НЕ РАУИ В ЗЕМЛЮ ИТИ ВЪ .Г҃. ЖЕ ДНЬ
КРОВЪ ЕГО ПОТРЕБИСА...

- КРОВЬ – nominativ, singulár
- КРОВЬ – nominativ, singulár

⁷⁰ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

...ПРОРАЗѢША ГРѢХЪ СВОИ. ИЖЕ ПРОЛѢША КРОВЬ НЕПОВИННОУЮ...

- КРОВЬ – akuzativ, singulár

Význam symbolu v textu

Při užití symbolu krev v textu legendy o sv. Václavu se nepřímě odkazuje na postavu Ježíše Krista. Jednak se slovo opět objevuje třikrát (stejně jako symbol tělo – zde možno sledovat odkaz na tělo a krev Kristovu, které si křesťané připomínají v liturgii od dob poslední večeře Páně, jistá symbolika je ukryta i v samotném čísle tři – viz. kapitola o číselné symbolice), zesílení symbolu lze potom spatřovat také v užití slovního spojení КРОВЬ НЕПОВИННОУЮ, která opět připomíná oběť Ježíše Krista (i on se jako nevinný beránek Boží obětoval za hříchy lidstva).

ДУША

Vymezení symbolu

V hebrejštině má slovo duše (nepěš) několik významů. Překládá se jako „mající život“ (J. D. Douglas, 2009, str.190), zároveň je to něco, co je nezbytné pro fyzickou existenci, dalšími významy jsou životní princip, sídlo tělesné chuti, zdroj emocí, vůle, morální jednání, atd. Nejdůležitějším (a také pravděpodobně nejužívanějším) významem je ale duše jako nitro člověka.⁷¹

Stejně tak řecké slovo psychē (pneuma, rūah) má mnoho významů – životní princip, vyšší stupeň života, pocit (duševní pocit) a v neposlední řadě duše jako nehmotná část člověka. Výsledkem víry v Boha je spasení duše. Pro duši (a spasení) jsou nebezpečím hlavně touhy a potřeby těla, naopak žádoucí je pro ni Boží slovo – to ji může spasit.⁷²

Verbální vyjádření symbolu ДУША

⁷¹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁷² DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

- substantivum, femininum, vokalický ia kmen, vzor **доуша**

Konkrétní výskyt symbolu **доуша** v textu

...БѢ ЖЕ ПОКОИ ДШЮ В БѢУНЕИ ЖИЗНИ СО ВСѢМИ ЗБРАННЫМИ...

- **ДШЮ** – v kontextu dativ, singulár, koncovka slova ale neodpovídá deklinačnímu typu a jeho vzoru, patrně tak opět můžeme sledovat jazykový posun (legena v pozdním opisu)

...ПОКОИ ДШЮ ЕГО НА ЛОНѢ АВРААМОВѢ ИСАКА ІАКОВА ИДЕЖЕ ВСИ ПРАВЕДНІИ ОУПОУИВАЮТЬ...

- **ДШЮ** – dativ, singulár, zde opět problém jazykového posunu (viz. výše)

Význam symbolu v textu

Symbol duše se v textu objevuje dvakrát, oba dva výskyty jsou spjaty s modlitbou (jsou součástí modlitby), oba se vyskytují ve zkrácené verzi a navíc v závěru celé legendy. Můžeme zde sledovat jistou tabuizaci slova (užití zkratky), duše se také v obou případech spojuje se slovem pokoj (покои **ДШЮ** ЕГО).

СРДЦЕ

Vymezení symbolu

Jedním z významů symbolu srdce (hebr. lēb, lēbāb, řec. kardia) je v Písmu svatém jádro věci, střed.⁷³ Jako orgán těla se téměř neuvádí a pokud ano, tak spíše ve významu vnitřních orgánů jako celku (srdce je nitrem člověka, tento celek řídí). „Srdce dělá člověka nebo zvíře tím, kým je, a ovládá veškerou jeho činnost“ (J. D. Douglas, 2009, str. 965). Dalším důležitým významem symbolu srdce je „charakter, osobnost, vůle, myšlení a láska“ (J. D. Douglas, 2009, str. 965), podle Bible totiž vůle, intelekt (a city) sídlí právě

⁷³ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

v srdci (rozdílné pojetí než ve fyziologii). „*Bible nepovažuje za centrum vědomí, myšlení či vůle mozek, ale vždy srdce*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 965). Tímto má k biblickému pojetí slova srdce nejbližší slovo mysl.

Srdce člověka by mělo toužit po Bohu. Správný postoj srdce tak podle Bible začíná jeho zlomením (právě ve smyslu lítosti, pokání a pokory), jen k otevřenému srdci může proniknout Boží slovo. Vzniká tak nové srdce, do kterého je vepsán Boží zákon.⁷⁴

Verbální vyjádření symbolu **срдце**

- substantivum, neutrum, vokalická io kmen, vzor **сѣньмиште**

Konkrétní výskyt symbolu **срдце** v textu

...и **сркви** **всѣ** **златомъ** **оукраши** и **вѣроваше** **въ** **бга** **всѣмъ** **срдцемъ**...

- **срдцемъ** – instrumentál, singulár

...тогда **дѣволъ** **искони** **нехотѣ** **добра** **члвчскомоу** **родѣ** **видѣ** **въ** **срдца** **злыхъ** **совѣтникъ** **его**...

- **срдца** – akuzativ, plurál

...то **сиѣ** **блжєныи** **кнѣзь** **помышлѣше** **в** **срдци** **своимъ**...

- **срдци** – lokál, singulár

...и **возложи** **емоу** **бг** **на** **срдци** **сицевѣ** **мысль** **создати** **црковъ** **во** **имѣ** **сѣго** **авраама**...

- **срдци** – lokál, singulár

⁷⁴ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

...В ТО ЖЕ ВРЕМѦ ВСѢА ДІАВОЛЪ ИЖЕ НЪ НАУАЛА НЕНАВИДАѦ РОДА ЧЛ҃ЧА
БОЛЕСЛАВОУ ЛѢКАВАА ВЪ СРДЦЕ ЕГО И НАОУСТИ ЕГО НА БРАТА СВОЕГО...

- срѣце – akuzativ, singulár

...ТАКОЖЕ И ѠКАННАГО СТОПОЛКА ИЖЕ СОВѢЩА ЗЛОЕ НА БРАТІЮ СВОЮ В
СРДЦИ СВОЕИЪ...

- срѣци – lokál, singulár

...ТАКО И ТИ ЗЛЫИ СОВѢТНИЦЫ ДІАВОЛИ ИЖЕ СОВѢЩАША ЗЛАА ВО
СРДЦИХЪ СВОИХЪ СЪ БОЛЕСЛАВОМЪ НА БЛАЖЕНАГО КНАЗѦ ВАУЕСЛАВА...

- срѣцихъ – lokál, plurál

...И РАЗВАРИ СРДЦЕ ЕГО ДА ИЗЪВЛЕКЪ МЕУЪ СВОИ...

- срѣце – akuzativ, singulár

...ОУЗВѢВШИ ЖЕ И ПРИРАДЕ КЪ СРДЦЮ ЕГО И ПЛАЧУЩИСѦ СОБИРАШЕ
ОУДЫ ТѢЛА ЕГО...

- срѣцю – dativ, singulár

...ПРЕЛОЖИ ѠКАМЕНЕННОЕ СРДЦЕ ИХ НА ПОКААНІЕ...

- срѣце – akuzativ, plurál, koncovka se zde neshoduje s koncovkou dle deklinačního typu a vzoru, vlivem opisu se objevuje pozdější jazykový tvar (ak. pl. srdce místo srdca)

Význam symbolu v textu

Nejčastěji uváděným symbolem textu z hlediska symboliky lidského těla je srdce, které se v legendě objevuje celkem desetkrát. Tento symbol patří mezi nejužívanější i mimo křesťanskou symboliku, obecně má ale odlišný význam – pro většinu společnosti je srdce považováno za symbol lásky, v křesťanské symbolice (jak je uvedeno výše) ale představuje spíše rozumové centrum člověka. Tomu odpovídá i užití symbolu v První

staroslověnské legendě o sv. Václavovi (sv. Václav, stejně jako ostatní postavy textu, jednal na základě rozhodnutí, ke kterým ho vedlo jeho srdce).

рука

Vymezení symbolu

Důležitým symbolem nejen pro křesťanství, ale i pro jiná náboženství a kultury je ruka. Hlavním významem tohoto symbolu je moc, v metafoře je ruka symbolem činnosti. Specifické významy má potom pravá ruka, tedy ta, kterou většina lidí koná většinu svých činností – pravá ruka je symbolem „*správného jednání, úcty a upřímnosti*“ (J. Studený, 1992, str. 254).

Ve Starém zákoně se velmi často užívá slovního spojení (symbolu) Boží ruka. Ta představuje Boží přítomnost a činnost. Boží ruka přináší požehnání, může člověku pomáhat, ale může jej také trestat. Boží ruka vše stvořila, vše je jí tak podřízeno. Stejně tak je podřízen ten, o kom se říká, že je v něčích rukou (např. právě v Božích). Častým znázorněním rukou jsou předpažené ruce, jejichž dlaně směřují vzhůru. Ve Starém zákoně tento postoj signalizuje modlitbu. Podání rukou potom symbolizuje smlouvu, dohodu, vkládání rukou na něčí hlavu zase předání něčeho (např. moci, požehnání...).⁷⁵

Nový zákon také zná spojení Boží ruka (má zde obdobné významy), vyskytuje se ale výrazně méně než ve Starém zákoně. Často užívaným symbolem jsou ruce Ježíše Krista – ten jimi žehnal (motiv požehnání malých dětí) a uzdravoval, toto vkládání rukou po něm převzali i jeho učedníci.⁷⁶

Ruka bývá často znázorňována graficky – Boží ruka vystupující z oblaku, Boží ruka s paprsky (ty ukazují směr Boží působnosti), Boží ruka posílající holubičku Panně Marii při zvěstování Páně,... Souvisí také s liturgií (ruka figuruje při udělování svátostí, při mši svaté, při žehnání,...), významné místo má i v modlitbě (ruce pozvednuté k nebi či

⁷⁵ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

⁷⁶ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

zkřížené na prsou symbolizují modlitbu). Ruka ale není pouze církevním symbolem, své důležité místo má i mimo víru, v obecné symbolice. Tak dvě stisknuté ruce znamenají závazek, smlouvu (přeneseně symbol manželství), zdvižením pravé ruky se doprovází přísaha, při které se dovoláváme Boha jako svědka.⁷⁷

Verbální vyjádření symbolu **рѹка**

- substantivum, femininum, vokalický a kmen, vzor **ЖЕНА**

Konkrétní výskyt symbolu **рѹка** v textu

...и прѣтекъ единъ ѿ совѣтникъ тѣхъ оуѣкноу в рѹкоу
благеннаго князя вѣслава...

- рѹкоу – akuzativ, singulár, koncovka ale odpovídá pozdějšímu jazykovému vývoji (в рѹкоу místo в рѹкѹ, hlásková změna **ж** na **ѹ**)

...и испѹсти дѣхъ свои блженнии гл҃а сице в рѹцѣ твои предаю
дѣхъ мои...

- рѹцѣ – akuzativ, duálový tvar

...страшна бо естъ смрътъ ѿ южѣдѹ рѹкоу да еѡ не хотѣше
претерпѣти...

- рѹкоу – akuzativ, singulár, pozdější tvar (viz. výše)

Význam symbolu v textu

Ze tří pasáží, které využívají slova ruka, má symbolický charakter pouze jediná (и испѹсти дѣхъ свои блженнии гл҃а сице в рѹцѣ твои предаю дѣхъ мои), a to díky svému kontextu – sv. Václav totiž v okamžiku umírání cituje

⁷⁷ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

poslední slova Ježíše Krista na kříži. Navíc se odkazuje do Božích rukou, kterou jsou samy o sobě považovány za křesťanský symbol.

10 Čísla jako křesťanské symboly

Velmi výraznou symboliku mají (nejen) pro text legendy o sv. Václavovi číslice. Symbolický význam má mnoho čísel, text legendy využívá v tomto smyslu pouze tři čísla. Jsou ale natolik důležitá, že je ve své práci musím zmínit. Jedná se o čísla tři, čtyři a dvanáct.⁷⁸

10.1 Jednotlivá čísla a jejich symbolika

Три

Vymezení symbolu

Trojka v sobě spojuje tři základní pojmy – začátek, střed a konec. Je tak symbolem jednoty, dokonalosti a úplnosti a pro křesťanskou symboliku má veliký význam. Trojka je součtem čísel jedna a dva, které jsou základem mnoha systémů. Zároveň je číslem nebe (za číslo země se považuje čtyřka). Pod číslem tři se skrývá i jednota rodiny (muž, žena a dítě). I Božské vlastnosti jsou také tři – víra, naděje a láska.

V církevní symbolice je ale nejpodstatnější symbolika tří božských osob, tzn. trojjednoti Boží. Bůh je jednotou tří osob – Bůh Otec, Bůh Syn a Duch svatý. Bývá zobrazován jako trojúhelník, trojlístek či jako lidská hlava se třemi tvářemi. Také čas bývá v Písmě svatém omezen číslem tři. Většinou je člověk omezen třemi dny a třemi nocmi, po nichž se obvykle stává něco významného, stejně tak lidská činnost bývá ohraničena trojkou – kletba či požehnání se říká třikrát, Petr Krista zapřel také třikrát, apod. I výskyt osob v Bibli bývá často spjat s číslem tři. Tři byli mudrci v Betlémě při jeslích, pod Kristovým křížem stály tři Marie.

Trojku jako symbol využívají také modlitby a liturgie. Bůh je v modlitbách třikrát svatý (např. ve vyznání víry), křest se děje „ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého“, třikrát

⁷⁸ Za křesťanské symboly nepovažuji čísla, která se v legendě objevují při určení data určitých událostí (den, měsíc, rok).

věřící vzývají Božího beránka, třikrát žehnají kněží a biskupové... Trojka je ale silným symbolem i mimo křesťanství – např. v jiných náboženstvích (hinduismus má tři hlavní bohy – Brahma, Višnu a Šivu) či ve folklóru (rčení „do třetice všeho dobrého“, častý výskyt trojky v pohádkách a pověstech).⁷⁹

Verbální vyjádření symbolu **три**

- **три** – numeralium, číslovka základní tzv. „nižšího počtu“⁸⁰, skloňování dle i kmenových substantiv v plurálu

Konkrétní výskyt symbolu **три** v textu

...и КРОВЬ ЕГО ПО ТРИ ДНИ НЕ РАУИ В ЗЕМЛЮ ИТИ ВЪ ·҃҃· ЖЕ ДНЬ
КРОВЬ ЕГО ПОТРЕВИСА...

- **три** – číslovka základní nižšího počtu, ze syntaktického hlediska atribut shodný (v mluvnických kategoriích shoda s řídícím substantivem), skloňování dle i kmenu (zde tvar akuzativu plurálu)
- **·҃҃·** – způsob vyjádření číslovky pomocí grafému, grafém zastupuje řadovou číslovku třetí (**·҃҃· ЖЕ ДНЬ**)

Význam symbolu v textu

Symbolické číslo tři se v textu vyskytuje na více místech, než je zmiňováno ve výše uvedené citaci. Pokud ale figuruje v označení data určité události (např. přenesení těla sv. Václava do Prahy), nevnímám jej jako symbol. Symbolickou úlohu má pouze v uvedené pasáži. Zde trojka (a konkrétně tři dny, po které Václavova krev zůstávala na půdě Boleslavova dvora) odkazuje pravděpodobně na ty události v Písmu svatém, které byly časově ohraničeny dobou tří dnů. Tak například Kristovo tělo leželo v hrobě pouhé tři dny,

⁷⁹ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

⁸⁰ VEČERKA, Radoslav. *Základy slovanské filologie a staroslověňštiny*. Vyd. 3. Brno : Masarykova univerzita, 1991. 112 s. ISBN 80-210-1375-3.

třetího dne potom Ježíš Kristus vstal z mrtvých. Tuto pro křesťany nejvýznamnější událost nám může připomínat citovaný text. Zde, jako i na mnoha jiných místech legendy, se osud českého světce právě užitím symbolu čísla tři zcela záměrně přibližuje osudu Krsitovu.

ЧЕТЫРИ

Vymezení symbolu

Čtyřka, podle křesťanské symboliky mimo jiné číslo země, vyjadřuje svým počtem a odkazem na tvar čtverce (který má čtyři strany) uzavřenou jednotu vesmíru. Stala se symbolickým číslem v mnoha situacích a případech – čtyři jsou světové strany, roční období, živly (ohněň, voda, vzduch a země), fáze lidského života (dětství, mládí, dospělost a stáří), z Bible známe čtyři autory evangelia. V Bibli je čtyřka číslem s úzkým vztahem na Bohem stvořený svět. V ráji vyvěral pramen, který se dělil na čtyři proudy, světem vanou čtyři Boží větry a na trůnu Boha, který stvořil tento svět, stojí čtyři živočichové.⁸¹

Verbální vyjádření symbolu ЧЕТЫРИ

- ·Ḑ· - zde číslovka vyjádřena zkratkou – nahrazena grafémem *d*, nelze tedy provést morfologický rozbor; ve staroslověně nahrazování číslovky grafémem běžné – pořadí grafému odpovídá číselné hodnotě (v případě výskytu číslovky ЧЕТЫРИ by se jednalo o základní číslovku nižšího počtu, deklinace dle konsonantických kmenů v plurálu, v syntaxi atribut shodný)

Konkrétní výskyt symbolu ЧЕТЫРИ v textu

...и имѣста же сестры ·Ḑ· и вѣдѣста и в разна княжѣа. и оустроиша
Ḑ...

⁸¹ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

Význam symbolu v textu

Číslo čtyři má pro křesťanskou symboliku bezesporu velký význam. V textu legendy se ale číslo vyskytuje pouze v jednom případě, navíc je jeho symbolická funkce oslabena. Velmi pravděpodobně totiž svatý Václav skutečně měl čtyři sestry, autor legendy tak použitím číslovky čtyři nechtěl textu dodat jiný význam, ale pouze konstatoval fakt. Proto zde nebudeme číslo čtyři považovat za křesťanský symbol.

ДЪВА НА ДЕСАТЕ

Vymezení symbolu

Posvátné číslo, které přináší štěstí a jehož základním významem je dokonalost, je symbolické číslo dvanáct. Dvanáctka je číslo důležité pro astronomii a dělení času (máme dvanáct měsíců v roce, dvanáct znamení zvěrokruhu, den se dělí na dvakrát dvanáct hodin,...), stejně tak i pro matematiku (dvanáct je násobkem symbolických čísel tři a čtyři – viz. výše).

Svou důležitou úlohu má číslo dvanáct i v Bibli, ve které se rovněž používá jako symbol dokonalosti a úplnosti. Starý zákon např. zmiňuje dvanáct synů Jakobových, kteří představovali dvanáct izraelských kmenů, starozákonní kněží nosili na prsou štít s dvanácti kameny. V Novém zákoně je toto číslo zastoupeno nejvýrazněji v postavách dvanácti Kristových apoštolů (jejichž počet se dá symbolicky vyložit jako „násobek“ čtyř evangelistů a svaté trojice), do nebeského Jeruzaléma zamíří dvanáct krát dvanáct tisíc vyvolených, kteří projdou dvanácti branami, apoštolské vyznání víry má dvanáct článků, atd.⁸²

Verbální vyjádření symbolu ДЪВА НА ДЕСАТЕ

- БІ – zde číslovka opět vyjádřena zkratkou – nahrazena grafémy, nelze tedy provést morfologický rozbor (v případě výskytu číslovky ДЪВА НА ДЕСАТЕ by se jednalo

⁸² STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

o číslovku druhé desítky – tvoří se základními číslovkami první desítky ve spojení s předložkovým obratem **НА ДЕСАТЕ**, ze syntaktického hlediska se jedná o atribut shodný, číslovka se shoduje se svým počítaným předmětem)

Konkrétní výskyt symbolu **ДЪВА НА ДЕСАТЕ** v textu

...И ПОЛОЖИША ЕГО ВЪ ЦРКВИ СЪРАГО АВРААМА ЮЖЕ БѢ САМЪ СОЗДАЛЪ
ωΔΕCΗCΙΟ CΤΡΑΝΟΥ ωΛΤΑΡΑ ВІ ТЕ ΑΠCΛΟΥ...

Význam symbolu v textu

Symbol čísla dvanáct se v textu legendy objevuje ve svém patrně nejtypičtějším použití (alespoň co se týče křesťanské symboliky) – ve spojení s postavami apoštolů. Autor legendy tak jasně stanovil to, na co použití symbolu odkazuje. Pasáž potom nabývá dalšího rozměru, pokud si uvědomíme, že autor jako místo odpočinku sv. Václava uvádí pravou stranu oltáře „dvanácti apoštolů“. Pravá strana v mnoha náboženstvích „*platí za lepší a šťastnou, ale i čestnější*“ (J. Studený, 1992, str. 242), Boží pravice je potom obrazem vlády, síly a moci, kněží svá požehnání udělují také pravou rukou. Místo po pravici je považováno za projev úcty – po pravici Krista umíral zločinec, kterému bylo později odpuštěno, po pravici shromáždí Kristus při posledním soudu všechny, kdo budou spaseni, sv. Václav také spočinul po pravé straně oltáře.⁸³

⁸³ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

11 Tituly a oslovení lidí v církvi a společnosti

V kapitole o symbolice titulů a oslovení lidí ve společnosti se budu věnovat celkem devíti slovům. Jelikož je text První staroslověnské legendy o sv. Václavovi textem věroučně – náboženským, většina titulů a oslovení souvisí s církevním prostředím (pouze tři symboly lze považovat za slova ve svém základním významu nesouvisející s křesťanstvím).

11.1 Jednotlivé tituly lidské společnosti a jejich symbolika

КНАЗЬ

Vymezení symbolu

Ve Starém zákoně existuje řada hebrejských ekvivalentů k českému slovu kníže – šar (vykonávající nadvládu), nāgîd (ten, kdo je vpředu), nāšî (vyvyšovaný), nādîb (dobrovolník) či kāsîn (soudce). Termín nāšî se často používá i pro označení Mesiáše.

Nový zákon používá dvě slova s významem podobným slovu kníže – řecké archōn a archēgos. První z výrazů se překládá jako „satan, vládce tohoto světa“, použití v plurálu zase odkazuje na římské a židovské panovníky. Někdy se toto slovo užívá i v souvislosti s Kristem, a to s významem „vládce králů země“.⁸⁴ Řecké archēgos se potom používá výlučně o Kristu a překládá se jako „původce“.

Verbální vyjádření symbolu КНАЗЬ

- **КНАЗЬ** – substantivum, maskulinum, vokalický io kmen, vzor **МАЗЬ**

⁸⁴ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Konkrétní výskyt symbolu **кнѧзѧ** v textu

...бѣ же нѣкто кнѧзь великъ и славою чѣстѣнь въ чѣхѣхъ живыи
именемъ Братиславъ...

- кнѧзь – nominativ, singulár

...и призвавъ братиславъ кнѧси иже бѣ тогда во своен власти і
епископы...

- кнѧси – v textu akuzativ, plurál, koncovka ale odpovídá vzoru **рѧбѣ** (mužský vokální a kmen) – vliv pozdějšího jazykového vývoje

...ѡтсѧди же и кнѧзь братиславъ въ боуднѣхъ и начатъ ѡтрокъ
оучитисѧ книгѧмъ лѧтынѣскимъ и наоучисѧ добрѣ...

- кнѧзь – nominativ, singulár

...в тоже время оумре братиславъ кнѧзь и посадиша кнѧсѧ
вѧчеслава на столѣ ѡца своего братислави...

- кнѧзь – nominativ, singulár
- кнѧсѧ – akuzativ, singulár, opět neshoda mezi původním deklinačním typem a konkrétním tvarem v textu, stopy jazykového posunu

...и возложи блгдѣхъ сицевѡхъ на вѧчеслава кнѧсѧ...

- кнѧсѧ – akuzativ, singulár, viz. výše

...и восташа на сѧ кнѧзь же имѣхъ вѣше еше млад...

- кнѧзь – nominativ, singulár

...хочетъ тѧ оубити вѧчеславъ кнѧз...

- кнѧз – nominativ, singulár

...то сѧ блжєныи кнѧзь помышлѧше в срѣци своимъ...

- **КНАЗЪ** – nominativ, singulár

...и слоужба за него сотворѣма по всѣ дни къ вѣоу тако велицехъ
языцехъ оустроение добраго и желаннаго **КНАСА** **ВЛАУЕСЛАВА**...

- **КНАСА** – genitiv, singulár, neshoda mezi původním vzorem a daným konkrétním výskytem – jedná se patrně o vývojový posun v jazyce

...и ѿслоушавъ блаженныи **КНАСЪ** **ВЛАУЕСЛАВЕ** сѣшю литоургию...

- **КНАСЪ** – nominativ, singulár

...и рѣша емоу слоуши его **КНАЖЕ** **ВЛАУЕСЛАВЪ** хоцетъ та ѡбити
БОЛЕСЛАВЪ...

- **КНАЖЕ** – vokativ, singulár, koncovka dle mužského o kmenu (přechod mezi deklinačními typy)

...**ВЛАУЕСЛАВЪ** же **КНАЗ** оуслышавъ звоненїе и рече...

- **КНАЗ** – nominativ, singulár

...и притекъ единъ ѿ совѣтниківъ тѣхъ оусѣкноуѣ рѣкоу **ВЛАЖЕННАГО**
КНАСА **ВЛАУЕСЛАВА**...

- **КНАСА** – genitiv, singulár, další z příkladů jazykového posunu

...оувѣенъ же бысть **КНАСЪ** **ВЛАУЕСЛАВЪ** въ лѣтъ...

- **КНАСЪ** – nominativ, singulár

...и пославъ слоугы свои да принесоуть тѣло **ВЛАЖЕННАГО** **КНАСА**
ВЛАУЕСЛАВА брата его...

- **КНАСА** – genitiv, singulár, viz. výše

...принесенъ бысть **КНАСЪ** **ВЛАУЕСЛАВЪ**...

- **КНАСЪ** – nominativ, singulár

Význam symbolu v textu

Nejčastěji zastoupeným symbolem mezi tituly a oslovenými lidí ve společnosti a církvi je slovo kníže. Nelze ale říci, že by v některém ze svých výskytů slovo skrývalo zmíněnou symboliku – ve všech případech se jedná o šlechtický titul. Jiná situace by pravděpodobně nastala v textu z pozdější doby, neboť ze slova **кнѣзь** se vyvinulo dnešní označení církevního hodnostáře, slovo kněz (označení sv. Václava jako **кнѣзь** by tak získalo jiný rozměr).

прѣвородный

Vymezení symbolu

Hebrejské slovo bekôr (prvorozený) se ve Starém zákoně používá o lidech i o zvířatech. Prvorozený je považován za „počátek síly (otce)“, či za toho, který „otevívá lůno“⁸⁵. Prvorozený měl určité výsady a privilegia, které stejně jako povinnosti a zodpovědnost vycházely z jeho rodného práva. Nejstarší syn rodu měl jedinečné postavení – velký podíl na dědictví, zvláštní požehnání od otce, vedení celé rodiny po otcově smrti, atd. – o které ale mohl přijít, a to buď prodejem nebo tím, že se dopustil vážného provinění. V rodinách, které postrádaly syny, na sebe brala úděl prvorozeného nejstarší dcera.. Symbolický a velmi významný status prvorozeného měl od Hospodina Izrael a Davidův rod.⁸⁶

V Novém zákoně se termín prvorozený (řec. prōtotoskos) vztahuje nejčastěji na postavu Ježíše Krista. Právě označení prvorozený připouští, že Maria měla později další děti a že právě Ježíš měl výjimečné postavení – byl přinesen do chrámu, kde byl zasvěcen Hospodinu (věnován do Boží služby). Symbol prvorozený tak úzce souvisí se symbolem Božího služebníka (viz. níže) a zároveň se symbolem Ježíš Kristus. „*Ježíš je rovněž prvorozeným Synem svého nebeského Otce. Je prvorozeným všeho stvoření, ne ovšem v tom smyslu, že by sám byl stvořenou bytostí, ale že se jako Boží Synna tomto tvůrčím díle*

⁸⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁸⁶ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

podílel, takže má nad vším stvořeným autoritu. Podobně je prvorozeným nového stvoření, neboť jako první vstal z mrtvých a je Pánem církve. Je prvorozeným celé rodiny Božích dětí, které se mu mají podobat. Také Boží lid, mrtvé i živé, lze označit za prvorozené zapsané v nebi, kteří proto mají podíl na výsadách Syna.“ (J. D. Douglas, 2009, str. 831)

Verbální vyjádření symbolu пръвороднын

- пръвороднын – adjektivum, složená deklinace, typ měkký

Konkrétní výskyt symbolu пръвороднын v textu

...и родиста же снѣ совѣ пръвороднын и тако крестиша и и арекоша
има емоу во сѣмѣ крещенїи Бл҃гославѣ...

- пръвороднын – akuzativ, singulár

Význam symbolu v textu

Symbol prvorozený ve spojení se sv. Václavem a jeho vlastnostmi zcela jasně odkazuje na tu symbolickou hodnotu slova, kterou představuje spojení slova prvorozený a Ježíš Kristus – kníže Václav byl stejně jako Kristus prvním potomkem svých rodičů, stal se také potomkem nejvýznamnějším a svatým.

ЕПИСКОПЪ

Vymezení symbolu

Řecké slovo episkopoi, které se překládá jako dohlizitel, má řadu významů – označuje lidi i bohy, jindy úředníky, kteří spravovali příjmy chrámů, dále potom filozofy v roli duchovních vůdců. V Novém zákoně se termín biskup užívá pro označení Ježíše

Krista, apoštolského úřadu či představitele místních shromáždění.⁸⁷ Aby jedinec získal titul biskupa, musel splnit řadu podmínek – bezúhonný charakter (s ním související nenapadnutelnost), pohostinnost, dovednost učit a řídit, trpělivost, střízlivost, atd. Na žádném místě v Novém zákoně se nezmiňuje episkopát jako úřad jediného biskupa, ani sám Kristus tento jedinečný status neustanovil. Vznik takto postaveného biskupského titulu tak pravděpodobně souvisí s preventivními opatřeními, která měla zabránit schizmatu.⁸⁸

V křesťanské symbolice se biskup považuje za nástupce apoštolů, tzn. za pastýře svěřeného stáda (tuto funkci apoštolové, později i biskupové přejali od Krista). Mezi atributy biskupa patří berla (nahrazuje původní obyčejnou hůl, kterou používali pastýři stád), která bývá často různě zdobena. Jindy se používá atribut berana, který obvykle chodíval v čele stáda. A právě beraní roh svým tvarem pravděpodobně ovlivnil pozdější vzhled zahnuté biskupské berly. Dalšími atributy biskupa jsou biskupský klobouk se zelenými třapci, mitra a prsten.⁸⁹

Verbální vyjádření symbolu **ѡпископъ**

- **ѡпископъ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рѡбѣтъ**, symbol v některých případech v podobě zkratky

Konkrétní výskyt symbolu **ѡпископъ** v textu

...и призѡвавѣтъ Братиславѣтъ князи иже бѣѣ тогда во своѣи ѡбласти ѿ ѡпископы и всѣхъ причѣтъ црквины добрыи же и благоѡбръныи ѡппъ и нотарїи...

- **ѡпископы** – akuzativ, plurál
- **ѡппъ** – zkratka, nelze provést jazykový rozbor (pravděpodobně výraz úcty k symbolu nebo úsporné důvody)

⁸⁷ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁸⁸ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁸⁹ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

...и възвеше ѿтрока поставиша на степени пред ѡлтаремъ. и бл҃ви
ело епѣпъ сице рекъ г҃ь въ іѹ х҃с бл҃ви ѿтроуа сие имже...

- епѣпъ – nominativ, singulár, slovo zkráceno

...сице же ркшю бл҃говѣрномоу томоу епископу и молитвами его
научати отрокъ...

- епископу – dativ, singulár

...и науча оумѣти книгамъ латы//нскимъ или акоже епѣпъ или
сценникъ...

- епѣпъ – nominativ, singulár, zkratka

Význam symbolu v textu

Biskup jako křesťanský symbol v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavu prakticky nefiguruje, slovo si v legendě uchovává svůj prvotní význam – označení církevní hodnosti, služebníka Božího. Jinak by tomu pravděpodobně bylo, pokud by se slovem **епископъ** označoval sv. Václav, kterého církev dnes považuje za jednoho z nejvěrnějších Božích služebníků.

АПОСТОЛЪ

Vymezení symbolu

Řecké slovo apostolos je odvozeno ze slovesa apostellō, což znamená poslat. Symbol apoštol má řadu významů – poslaná osoba, loďstvo, admirál, poslaný, posel, atd.; i Ježíš je v Novém zákoně pojmenováván jako ten, kdo je poslaný od Boha. Apoštol obecně je potom v Novém zákoně ten, koho vysílá církev, člověk pověřený Kristem.⁹⁰

⁹⁰ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Sám Ježíš Kristus kolem sebe shromáždil dvanáct mužů (apoštolů), které později vyslal do celého světa, aby kázali, učili, léčili či vymítali demony. „*Apoštolát zahrnuje pověření svědčit slovem a znameními o vzkříšeném Kristu a jeho dokončeném díle.*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 45) Apoštolové byli přímými svědky Kristova vzkříšení, jejich učení o Kristu tak vycházelo z osobní zkušenosti. Důležitým momentem pro život a následnou činnost apoštolů byl příchod (seslání) Ducha svatého, který apoštoly uvádí do pravdy a ukazuje jim, jak a co mají učit.

Apoštolové jsou považováni za „sloupy“ církve, která stojí na apoštolském základě. Apoštolský úřad je neopakovatelný a nepřenosný, nelze jej předat tomu, kdo neviděl vzkříšeného Krista. Dnes již tento status neexistuje – jde totiž o úřad, který „*plnil svou funkci při zakládání církve*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 46).

Verbální vyjádření symbolu **апостолъ**

- **апостолъ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рабъ**, symbol často ve zkráceném tvaru (prvek tabuizace)

Konkrétní výskyt symbolu **апостолъ** v textu

...и вѣнчалъ еси правовѣрныхъ црѣи равныхъ апѣломъ константина ꙗ еленовъ...

- **апѣломъ** – dativ, plurál, zkrácená verze

...вѣселевъ же разорѣвъ страхъ вѣжи помену слово апѣла павла...

- **апѣла** – genitiv, singulár, opět zkratka

...и положиша его въ цркви сѣгаго авраама юже вѣ самъ создалъ ѡдеснѣю страновъ ѡлтарѣ вѣ те апѣловъ...

- **апѣловъ** - genitiv, duálový tvar, zkratka

Význam symbolu v textu

U symbolu apoštol platí podobný závěr jako u symbolu biskup – slovo si zachovává svůj základní význam (Kristův pomocník, žák), v textu legendy je symboličnost slova upozaděna.

ΕΒΑΝΓΕΛΙΣΤΉΣ

Vymezení symbolu

Původ slova evangelista lze hledat v řeckém verbu euangelizomai, které se překládá jako „oznámit zprávu“ (v biblickém kontextu potom jako „zvěstovat evangelium“).⁹¹ Evangelista je potom „ten, kdo hlásá pravdy Evangelia“ (J. D. Douglas, 2009, str. 238). Dnes se pod pojmem evangelista rozumí pisatel (autor) jednoho ze čtyř Evangelii.

Už v době starozákonní se u mnoha proroků objevovalo vidění čtyř bytostí – člověka, lva, býka a orla (jindy vidění čtyř stejných bytostí, každá ale měla čtyři tváře – lidskou, lví, byčí a orlí). Tyto čtyři bytosti (tetramorf) stojí u Božího trůnu, či jej ve čtyřspřežení táhnou, a zastupují celé pozemské stvoření. Zhruba od 5. století n. l. byl tetramorf srovnáván se čtyřmi evangelisty – Matouš byl zobrazován jako člověk, Marek jako lev, Lukáš jako býk a Jan jako orel. Tato zobrazení se později stala symboly evangelistů a stejná symbolika byla viděna v životě Ježíše Krista. Svým narozením se stal jedním z lidí, zemřel pro spasení jako obětní býk, z hrobu vstal mocně jako lev a jeho nanebevstoupení bývá přirovnáváno k letu orla. Stejně tak se symbolika čtyř evangelistů přenesla do čtyř vlastností světců – lidská moudrost, lví odvaha a síla, podřízenost a trpělivost býka nesoucího jeho a orlí vznešenost.⁹²

⁹¹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁹² STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

Verbální vyjádření symbolu ЕВАНГЕЛИСТЪ

- ### Konkrétní výskyt symbolu ЕВАНГЕЛИСТЪ v textu

- егѣалистомъ – instrumentál, singulár, užití zkratky

СОВѢТНИКЪ

Hebrejské slovo jô'ēs označuje toho, kdo poskytuje radu (rádce), někdy se toto označení používá pro Mesiáše. Řecké paraklētos (od slovesa parakaleō = volat) se překládá jako ten, „*kdo stojí poblíž a napomíná i povzbuzuje*“ (J. D. Douglas, 2009, str.861) (utěšitel) či jako ten, kdo stojí při někom během soudu (přímluvce). Tímto slovem se také někdy označuje Duch Svatý, symbol rádce a utěšitel se v Novém zákoně užívá i o Ježíši Kristu.

81

Verbální vyjádření symbolu **совѣтникъ**

- **совѣтникъ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рабъ**

Konkrétní výskyt symbolu **совѣтникъ** v textu

.....вниде въ сердца злыхъ **совѣтникъ** его такоже иногда во людѣхъ предаде...

- **совѣтникъ** – genitiv, plurál

...тако и тѣ злыи **совѣтницы** дѣволи иже совѣщаша злаа во срдцехъ своихъ съ Болеславомъ на блаженнаго князя **Владислава**...

- **совѣтницы** – nominativ, plurál

...они же тогда злѣ **совѣтници** дѣволи возваша Болеслава и **совѣтъ** сотворше непрѣзненныи ѿ блаженнемъ **Владиславѣ**...

- **совѣтници** – nominativ, plurál

...и въ тѣ же нощѣ спидошася ратници иже тѣмъ злѣи **совѣтници** въ гнѣвесеи дворѣ...

- **совѣтници** – nominativ, plurál

...и притекъ единъ ѿ **совѣтникъ** тѣхъ оубиствоу // в рѣкоу блаженнаго князя **Владислава**...

- **совѣтникъ** – nominativ, singulár

...дѣволи же **совѣтници** Уиста и Тира оубиста его в црковныхъ дверехъ...

- **совѣтници** – nominativ, singulár

Význam symbolu v textu

V textu První staroslověnské legendy o sv. Václavovi se slova rádce užívá zásadně v negativním kontextu, slovo **совѣтникъ** tak získává nový význam – zrádce. V souvislosti s postavou sv. Václava, který byl zavražděn stejně jako Ježíš Kristus, potom symbol **совѣтникъ** evokuje postavu nejznámějšího biblického zrádce, Jidáše.

пророкъ

Vymezení symbolu

Prvním prorokem (hebr. nābî) v celé Bibli byl Abrahám, svou stálou podobu získalo proroctví ale až s osobou proroka Mojžíše⁹⁴, jehož charakterové vlastnosti se staly vzorem všech proroků. Prorokem je pouze ten, koho k činnosti povolá sám Hospodin. Dalším významným rysem proroctví je to, že prorok si uvědomuje svou úlohu v historii a na znamení toho umí předvídat budoucí události (při předávání proroctví často používá symboliku). Prorok má silné morální zásady, sociální cítění, je aktivní a důležitý pro svůj národ (proroci bývali často v kontaktu s panovníky), pro svůj národ prorok představuje prostředníka a přímluvce u Hospodina. Bývá označován jako Boží muž, sám Hospodin potom proroka nazývá slovy „můj služebník“.⁹⁵

Novozákonní proroctví plynule navazuje na proroctví Starého zákona, neboť „*proroctví a proroci představují nejsilnější pojítko mezi Starým zákonem a Novým zákonem*“ (J. D. Douglas, 2009, str.817) – proroci působili během života Ježíše Krista i po něm, sám Kristus bývá označován jako Prorok. Jelikož většina proroctví Starého zákona svědčila o Mesiáši (tzn. o příchodu, životě a díle Ježíše Krista), stává se Nový zákon naplněním toho, co hlásali starozákonní proroci. Ježíš Kristus je naplněním toho, co hlásal Mojžíš a proroci po něm, je největším ze všech proroků a zároveň ten, kdo proroky posílá a

⁹⁴ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁹⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

ten, jehož slova proroci hlásají.⁹⁶ Dnes úlohu proroků částečně přebírají kněží, kteří sice nevidí do budoucnosti, ale káží Boží slovo.

Verbální vyjádření symbolu пророкъ

- пророкъ – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor рабъ

Konkrétní výskyt symbolu пророкъ v textu

...помануѣже слово пророка Дѣда грѣхъ юности моеа и невидѣния
моего не помани Гї...

- пророка – genitiv, singulár

Význam symbolu v textu

Symbolika slova пророкъ je v textu legendy oslabena – tím, že autor přímo jmenuje konkrétního proroka (David), nemůžeme ve slově hledat skrytou symboliku (např. prorok jako postava Ježíše Krista). Každopádně se ukazuje, že i v raně středověkých textech jsou prorocká slova považována za významná, stejně jako tomu bylo v textech starozákonních.

сценникъ, попъ

Vymezení symbolu

Starý zákon důsledně rozlišoval dva termíny – kněží a lévijci. Kněží byli potomci Áronovi, zatímco slovo lévijci označuje ostatní členy kmene Lévi. Ti měli funkci služebníků u stanu setkávání, zastávali hlavně manuální práce, pomáhali kněžím, které mohli částečně zastupovat (jejich povinnosti ale nikdy nesměli převzít, toto porušení se

⁹⁶ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

podle hebrejských zákonů trestalo smrtí). Kněží vystupovali jako soudci, drželi dohled nad nemocnými, střežili knihu Zákona a pomáhali velekněžům při obřadech. Nad nimi stál velekněz – přední kněz se zvláštním pomazáním.⁹⁷

Stejně jako v jiných případech, i v otázce kněžství navazuje Nový zákon na Starý zákon. Zde ale kněží vystupují převážně v konfliktních situacích. Právě oni totiž byli největšími odpůrci a kritiky Ježíše Krista, jehož učení zásadně odmítali. Paradoxně ale bývá Kristus někdy označován jako „nový, skutečný velekněz“.⁹⁸ Kněžství Ježíše Krista je ale specifické – je založeno na Boží přísaze, stejně jako sám Kristus a Bůh trvá navěky a je dokonalé, protože Kristus nehřeší.⁹⁹

Verbální vyjádření symbolu **сценникъ, попъ**

- **сценникъ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рабъ**
- **попъ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рабъ**

Konkrétní výskyt symbolu **сценникъ, попъ v textu**

...и нача оумѣти книгамъ латы//нскимъ или акоже епискпъ или сценникъ...

- **сценникъ** – nominativ, singulár

...и аще ли который приуѣтникъ црковныи или сценникъ приѡвиженъ придетъ к нему...

- **сценникъ** – nominativ, singulár

...красѣ же попъ вземъ блаженнаго пред црковїю положи покры его тонкою плащаницею...

⁹⁷ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁹⁸ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

⁹⁹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

- **попъ** – nominativ, singulár (měkký jer – pravděpodobně písařská chyba)

...и плающисѧ собираше оуды тѣла его сѧа своѣг и собравши же и не смѣ нести в дом свои. но в поповѣ дворѣ мыыше и велекше...

- **поповѣ** – adjektivum jmenné, posesivní

...тоу призваша попа Павла и да молитвоу творятъ...

- **попа** – genitiv – akuzativ, singulár

Význam symbolu v textu

Slovo kněz získává symbolický význam zejména v pasážích, které popisují konání sv. Václava – sv. Václav je (podobně jako Ježíš Kristus) věřícími považován za „velekněze“, protože má všechny ctnosti, které má křesťanský kněz mít. Zajímavé je také užití slov **сцѣнникъ** a **попъ**. Zatímco slovo **сцѣнникъ** se používá v pasážích, ve kterých nám není jasné, o kterého konkrétního kněze se jedná (a z hlediska pochopení textu ani informaci nepotřebujeme), slovo **попъ** se užívá tam, kde je zmíněn konkrétní církevní hodnostář (**красѣ же попъ**).

сложга, приуѣтникъ, рабъ

Vymezení symbolu

Ve Starém zákoně se pod termínem sluha (hebr. mešārēt) zpravidla rozumí služebník v chrámu či služebník andělů. Řecké slovo diakonos má podobný význam – nižší služebník v církvi. Oslovením „ho diakonōn“ (ten, který slouží) bývá označován svými učedníky samotný Kristus, pokorné službě bližním by se měl věnovat i každý správný křesťan. Zvláštní postavení služebníků mají apoštolové. Jsou považováni za služebníky Boha, Krista, evangelia (nové smlouvy) a církve.¹⁰⁰

¹⁰⁰ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Nový zákon kromě slova diakonos používá i jiné termíny pro označení toho, který koná nějakou službu. Slovo *doulos* se překládá jako otrok či nevolník (odkazuje na velkou pokoru potřebnou pro službu v církvi, jako otroci Boží jsou často označováni apoštolové), termínem *hypēretēs* se rozumí galejník (tedy obecně podřízený), řečtina používá i slovo *leitūrgos* (v souvislosti s Kristem, který je *leitūrgem* nebeského chrámu).¹⁰¹

Nový rozměr získalo slovo diakonos v souvislosti se vznikem služby tzv. diakonů (jáhnů). Diakon byl biskupským pomocníkem, jeho úkolem nebylo kázat či vyučovat, ale asistovat při bohoslužbě a pomáhat potřebným. Požadovanými vlastnostmi diakona byly vážnost, čestnost, věrnost a střízlivost.¹⁰²

Zvláštní význam má v Bibli a náboženských textech slovní spojení „služebník Hospodinův“. Ve Starém zákoně se tak označují ti, kdo udržovali úzký kontakt s Hospodinem (např. Mojžíš), v jiném, kolektivním pojetí se pod tímto termínem rozumí Izrael, postava služebníka má i kultický rozměr.¹⁰³

Verbální vyjádření symbolu **слoу҃га, приу҃етникъ, рабъ**

- **слoу҃га** – substantivum, femininum, vokalický a kmen, vzor **жена**
- **приу҃етникъ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рабъ**
- **рабъ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рабъ**

Konkrétní výskyt symbolu **слoу҃га, приу҃етникъ, рабъ** v textu

...вѣѣа равы кормлѣше излѣха. и вдовиць не дадѣше видѣти
никому҃же...

- **равы** – akuzativ, plurál

¹⁰¹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

¹⁰² DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

¹⁰³ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

...и аще ли который приѹетникъ црковныи или сѣенникъ приѹблженъ приидеть к нему...

- приѹетникъ – nominativ, singulár

...и вѣжѣ рабы собравъ ѿ всѣхъ языкъ и слоужба за него сотворѣма по всѣ дни к бгю...

- рабы – akuzativ, plurál

...а не вѣдоуще ѿмищенѣ вѣжѣ тако слоуги вѣжѣ не тоуне меуь носать...

- слоуги – nominativ, plurál

...и вѣдъ на конь свои начатъ играти со слѣгами своими на дворѣ болеслави...

- слѣгами – instrumentál, plurál

...и рѣша емоу слоуси его княже Болеславъ хоцеть тѣ збити Болеславъ...

- слоуси – nominativ, plurál

...а вѣжѣ рабы и нициихъ пограбивше и выгнавшие ихъ з земли а жены ихъ за моужъ даша...

- рабы – akuzativ, plurál

...и пославъ слоугы свои да принесутъ тѣло блаженнаго князя Болеслава брата его...

- слоугы – akuzativ, plurál

Význam symbolu v textu

Text První staroslověnské legendy o sv. Václavu využívá tři různé varianty slova sluha (služebník). Užití se liší podle toho, o jakého sluhu, v jakém prostředí se jedná. Slovo **рѣбѣ** se využívá nejčastěji ve spojení s adjektivem **бѣжѣи** a patří mezi nejpůvodnější označení sluhy božího ve staroslověnské. Slovo **сѣлѣ** se v textu legendy objevuje v těch pasážích, ve kterých se mluví o sluzích světských (např. panovníka, zde sv. Václava, knížete Boleslava). Termín **прѣдѣ** zase bývá často spojen s adjektivem **цѣрѣ** a objevuje se tam, kde text legendy zmiňuje služebníky při chrámech. Užití slova obecně je v textu poměrně časté.

12 Svátosti a pojmy církevního života jako křesťanské symboly

Ve své diplomové práci nesmím mezi církevními symboly opomenout ty z nich, které souvisí se svátostmi a pojmy církevního života. Současná katolická církev uznává sedm základních svátostí (křest, biřmování, eucharistie, svátost smíření, svátost nemocných, manželství a kněžské svěcení), v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavu se přímo objevuje pouze jedna z nich (křest). Do kapitoly o svátostech jsem proto dále zařadila pokání, které úzce souvisí se svátostí smíření, vzkříšení, které by mělo být hlavním smyslem křesťanského života, a termíny, které se váží na liturgii a život církve (oltář, modlitba, víra, hřích, oslovení svatý a závěrečná formule všech modliteb, slovo amen).

12.1 Jednotlivé svátosti a pojmy církevního života a jejich symbolika

КРЕЩЕНИЕ

Vymezení symbolu

Křest bývá definován jako „*rituální obmytí ponořením nebo pokropením vodou*“ (J. Studený, 1992, str. 138), je tak symbolem vnitřní duchovní očisty. Provádí se v mnoha kulturách a náboženstvích od nejútlejšího věku až do dospělosti a signalizuje přijetí nového člena do dané společnosti. Pro křesťany je neopakovatelnou a jedinečnou událostí. Pokřtěný věřící je rituálem zbaven dědičného hříchu (který v sobě nese každý narozený člověk) i hříchů osobních (v případě, že křtěným není novorozenec). Důležitým symbolem křesťanského křtu je voda, která symbolizuje onu očistu a dodává pokřtěnému sílu a posvěcující milost. Za barvy typické pro křest bývají označovány bílá (jako symbol nevinnosti) a zelená (naděje).¹⁰⁴

¹⁰⁴ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

Původ křesťanského křtu lze spatřovat v rituálním omývání Židů a později v Janově křtu – ten jako předchůdce Ježíše Krista předvídá svým křtem zvyk pozdějších křesťanů. Křest je pro Jana a později i Krista výrazem odevzdání se Bohu, jeho vůli a do jeho služby. Dnes se křest odehrává „ve jménu Páně“.¹⁰⁵

Verbální vyjádření symbolu **крещеніѣ**

- **крещеніѣ** – substantivum, neutrum, vokalický io kmen, vzor **сѣньмишѣ** (lze také určit jako podkmen – iio kmen, vzor **знаменыѣ**)

Konkrétní výskyt symbolu **крещеніѣ** v textu

...и родиста же сѣнь совѣхъ прѣвородныи и тако крестиша и. и нарекоша имя емоу во сѣмъ крещеніи. вѣчеславъ...

- **крещеніи** – lokál, singulár
- **крестиша** – verbum, duál (u verb v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavovi morfologický rozbor nesnadný – jedná se o pozdní opis památky, koncovky jednotlivých verb nemusí souhlasit, dáno vlivem vývoje jazyka)

Význam symbolu v textu

Symbol křtu se v textu legendy o sv. Václavovi objevuje pouze v jediné pasáži, a to při popisu narození a křtu sv. Václava. Je zajímavé, že se podobná pasáž nevyskytuje také u postavy Václavova bratra Boleslava. Autor legendy tak patrně chtěl zvýraznit významnost postavy sv. Václava pro křesťanství. Důležitost symbolu křtu je zvýrazněna mimojiné tím, že před substantivum **крещеніѣ** dává autor ještě adjektivum **во сѣмъ**.

ѠЛТАРЪ

¹⁰⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Vymezení symbolu

Oltář (hebr. mizbēah, řec. thysiastērion) byl pro Starý zákon hlavně místem spojeným s obětováním (existence zvířecích, zápalných a jiných obětí). Dnešní slovo oltář se odvozuje od latinského altare nebo altus, což znamená vysoký. Proto se oltář definuje jako vyvýšené místo určené k sakrálním úkonům¹⁰⁶. Ve všech náboženstvích je oltář duchovním centrem chrámu, symbolicky lze oltář brát za duchovní centrum světa – spojuje to, co je nahoře (nebe) s tím, co je dole (země). Přeneseně potom spojuje všechny věřící, protože je místem, kde se mohou setkávat s Bohem. V oltáři bývá někdy viděno i lidské srdce, protože je centrem člověka, „v němž hoří oběť božské lásky jako věčné světlo“ (J. Studený, 1992, str. 206).

Verbální vyjádření symbolu **ωλταρѣ**

- **ωλταρѣ** – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor **рѣѣ**

Konkrétní výskyt symbolu **ωλταρѣ** v textu

...и възвѣше ωтрока поставиша на стѣпени предъ ωлтаремѣ. и бѣви его еѣспѣ сѣце рѣкѣ...

- **предъ ωлтаремѣ** – instrumentál, singulár; koncovka zde pod vlivem io kmenu maskulina (vzor **мжжѣ**), patrně tak můžeme sledovat jazykový vývoj (památka v novějším opisu) nebo vliv písařských chyb

...и положиша его въ цркви сѣгаго авраама юже бѣ самѣ созддалъ ωдѣснѣю страню ωлтарѣ вѣ те апсѣлу...

- **ωлтарѣ** – v kontextu symbol ve funkci genitivu singuláru, koncovka ale pravděpodobně ukazuje na jazykový vývoj (posun)

¹⁰⁶ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

Význam symbolu v textu

Symbol oltář je v textu legendy o sv. Václavovi používán vždy v pasáži, která zmiňuje něčím významnou událost a prostor, kde se daná událost odehrává – ať už místo, kde byl mladý sv. Václav požehán, nebo místo, kde byl po své smrti uložen. Oltář tak zde splňuje svou symbolickou roli duchovního centra - je místem, kde se sv. Václav a později věřící, kteří se do dnešních dnů chodí jeho ostatkům poklonit, podle křesťanské víry setkávají s Bohem.

ГРѢХЪ

Vymezení symbolu

Hřích se definuje jako „vybočení z norem v oblasti víry a morálky“ (J. D. Douglas, 2009, str. 302), pro křesťany je jasným porušením božích zákonů a výrazem neposlušnosti vůči boží vládě. Jako takový je hřích vlastně hlavním tématem Bible – ta hledá cestu pokání a spasení. Za hřích se považuje takové jednání, které je úmyslné a jehož hlavním rysem je to, že je v rozporu s božím slovem. Ztělesněním trestu za hřích je smrt (pro křesťana ovšem ne smrt tělesná, ale smrt duchovní – nemožnost podílet se na věčném životě). Bible se ale k hříchu staví pozitivně, neboť vidí řešení – záchrana hříšných lidí je v Kristu a jeho oběti. „V celém Kristově díle, jeho zázračném narození, v dokonalé celoživotní poslušnosti, ale hlavně v jeho smrti, vzkříšení a nanebevstoupení, v jeho vládě a dějinách a slavném návratu, je hřích přemožen.“ (J. D. Douglas, 2009, str. 305)

Verbální vyjádření symbolu ГРѢХЪ

- ГРѢХЪ – substantivum, maskulinum, vokalický o kmen, vzor РАБЪ

Konkrétní výskyt symbolu ГРѢХЪ v textu

...и велии плакашесѧ гл҃а сице г҃и вѣже мои не постави имь грѣха
всемь...

- грѣха – genitiv – akuzativ, singulár

...помануѣже слово пророка дѣда грѣхъ юности моеа и невидѣния
моего не помани г҃и...

- грѣхъ – akuzativ, singulár

...проразѣмѣтша грѣхъ свои. иже проліаша кровь неповинноюю...

- грѣхъ – akuzativ, singulár

...богослав же помануѣсѧ къ б҃гоу со плачемъ и со въздыханиемъ
гл҃а. вѣже помози ми грѣшномуу и млстивъ боуди ми...

- грѣшномуу – adjektivum, maskulinum, dativ, složené skloňování, tvrdý typ

...и гл҃а сице. азъ согрѣшихъ грѣхъ мои вѣмъ и безаконїа моя
азъ знаю и предо мною есть всегда...

- согрѣшихъ – verbum, aorist (prostý minulý čas)
- Грѣхъ – akuzativ, singulár

Význam symbolu v textu

Symbol hřích je v textu legendy zastoupen poměrně často, což dokládá, jak je pro věřící právě hřích (a zejména jeho náprava) důležitý. Rovnoměrně je symbol zastoupen v postavě sv. Václava i v postavách jeho nepřátel. Sv. Václav byl člověk, který byl již velmi brzy po své smrti považován za svatého. Mohlo by se tedy zdát zvláštní, že autor ukazuje v textu kromě jeho ctností i jeho prohřešky. Protože je ale text legendy věroučný, pisatel tak udělal pravděpodobně proto, aby ukázal, jak se má člověk ke spáchání hříchu postavit – příkladem je právě kníže Václav.

АМИНЬ

Vymezení symbolu

Slovo hebrejského původu amen se překládá jako staň se. Výraz amen bývá definován jako schvalovací odpověď v křesťanské liturgii nebo slovo, jímž se přijímá platnost určitého výroku (přísahy, kletby, požehnání,...) a jeho následky. V Novém zákoně potom slovo figuruje nejčastěji v závěru modliteb a chvalozpěvů, Ježíš Kristus takto často zahajoval své promluvy („Amen, pravím vám..."). Slovo amen vzbuzuje velkou autoritu, v apokalypse se někdy tímto termínem označuje Ježíš Kristus.¹⁰⁷

Verbální vyjádření symbolu АМИНЬ

- **АМИНЬ** – slovo hebrejského původu, v náboženských textech a modlitbách má funkci závěrečného zvolání, verbální rozbor u něj neprovádím (pravděpodobně se ale jedná o substantivum v nominativu)

Konkrétní výskyt symbolu v textu

...ЕМОУЖЕ ПОДОБАЕТЬ ВСАКА СЛАВА УСТЬ И ПОКЛАНАНІЕ СО БЕЗНАУАНЫМ
ТИ УЦІМЪ И СЪ ПРѢСТЫМЪ И БЛ҃ГЫМЪ И ЖИВОТВОРАЩИМЪ ТИ ДХ҃ОМЪ. НЫНѢ
И ПРИСНО И ВЪ ВѢКИ ВѢКОМЪ. АМИНЬ...

Význam symbolu v textu

Slovo amen plní v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavovi přesně tu roli, kterou má ve většině náboženských textů – ukončuje modlitbu, figuruje jako schvalovací odpověď (autor textu tímto potvrzuje pravdivost svých slov). Navíc se vyskytuje na svém nejtypičtějším místě, a to v samotném závěru celé legendy. Symbolicky tak celý text uzavírá.

¹⁰⁷STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

ВОСКРЕСЕНІЕ

Vymezení symbolu

Vzkříšení je pro křesťany nejdůležitějším momentem celého Písma svatého a zároveň cílem jejich víry. Křesťané ale pojmají vzkříšení jinak než je vykládáno například v židovském a řeckém myšlení – řecké vzkříšení se děje nezávisle na fyzickém těle, v židovském zůstává vzkříšenému jeho původní tělo, v křesťanství je tělo zachováno, po vzkříšení se ale mění.

Starý zákon o vzkříšení téměř nepojednává, starozákonní lidé se spíše soustředili na pozemský život ve službě Hospodinu. Teologie vzkříšení tak prakticky vzniká až s osobou Ježíše Krista¹⁰⁸. Ten sám vzkřísil z mrtvých tři osoby, čímž ukázal, že je všemocný a vládne i nad smrtí. Sám potom po svém ukřižování třetího dne vstal z mrtvých.

Základem křesťanství je víra, že jednoho dne vstanou z mrtvých všichni lidé, ale pouze ti, kteří svůj život zasvětili víře, vstanou k věčnému životu, zatímco ostatní budou odsouzeni k věčnému ztracení. Celé učení o vzkříšení mrtvých vychází ze života a díla Ježíše Krista – „*Já jsem vzkříšení i život. Kdo věří ve mne, i kdyby umřel, bude žít.*“ (J. D. Douglas, 2009, str. 1115)

Verbální vyjádření symbolu ВОСКРЕСЕНІЕ

- ВОСКРЕСЕНІЕ – substantivum, neutrum, vokalický io kmen, vzor **сѣньмиште** (lze také určit jako podkmen – iio kmen, vzor **знаменье**)

Konkrétní výskyt symbolu ВОСКРЕСЕНІЕ v textu

...на лонѣ авраамовѣ исака іакова идеже вси праведніи оупочивають
҃ающе ВОСКРЕСЕНІЕ мѣртвыиѣ...

- ВОСКРЕСЕНІЕ – akuzativ, singulár

¹⁰⁸ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Význam symbolu v textu

Symbol vzkříšení se v textu legendy objevil pouze jednou, v samotném závěru celé legendy. Symbolicky se tak vzkříšení jako symbol objevuje na konci textu – stejně tak i vzkříšení jako akt čeká věřící na konci jejich životní i posmrtné cesty. Navíc se slovo objevuje v textu závěrečné modlitby, tím apeluje na čtenáře a připomíná mu, proč by měl žít ve víře stejně jako český světec, co je cílem jeho života a víry.

ПОКААНІЕ

Vymezení symbolu

Hebrejskými výrazy pro pokání jsou slova *nāham* či *šûb* a překládají se jako litovat, změnit smýšlení, obrátit se, vrátit se, řeckým ekvivalentem je potom slovo *metanoë* / *metamelomai*, jejichž český překlad je změna mysli / litovat, pociťovat výčitky, obrátit se.¹⁰⁹ Při pokání hříšník lituje svých činů, mění tak své myšlení, ale i chování. „*Pokání znamená uznat, že před Bohem nemám žádné nároky ani zásluhy, a podřídít se bez sebeomlouvání a sebeospravedlňování Boží milosti*“. (J. D. Douglas, 2009, str. 792)

Symbyly pokání (lítosti) jsou umrlčí lebka, nástroje utrpení (jako bičíky, důtky, apod.) a kříž. Jako symbol odpuštění, které je cílem každého pokání, se používá kalich a hostie, které připomínají vykupitelskou oběť Ježíše Krista. Vnějšími projevy pokání jsou modlitba, vyznání a oběť. Za barvu pokání se považuje fialová.¹¹⁰

Verbální vyjádření symbolu ПОКААНІЕ

- ПОКААНІЕ – substantivum, neutrum, vokalický io kmen, vzor СЪНЬМИШТЕ (lze taky určit jako podkmen – iio kmen, vzor ЗНАМЕНЬЕ)

¹⁰⁹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

¹¹⁰ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

Konkrétní výskyt symbolu **покаяніе** v textu

...ПРЕЛОЖИ КАМЕНЕНОЕ СРДЦЕ ИХ НА ПОКАЯНІЕ. ПРОРАЗМѢТША ГРѢХЪ СВОИ...

- **покаяніе** – akuzativ, singulár

Význam symbolu v textu

Pokání se v textu legendy objevuje v jedné ze závěrečných pasáží a to pouze jednou. Autor legendy použitím symbolu pokání dobře upozornil na to, že i pokání, tak jako všechny děje na tomto světě, je dílem božím – změna smýšlení je dána od Boha, přestože si člověk většinou myslí, že k poznání svého hříchu došel sám. Bůh také hřích trestá, ale zlo, které na hříšníka sesílá, není zlomyslnou pomstou, spíše prostředkem, jak hříšného člověka napravit. Pokud potom hříšník lituje, Bůh je ochoten svůj trest zmírnit či odvrátit.¹¹¹

Вѣра

Vymezení symbolu

„Víra je postoj, kdy člověk toužící po spasení přestává spoléhat na vlastní úsilí, ať už zbožné činy, mravní dobrotu nebo cokoli jiného. Jde o postoj naprosté důvěry v Krista, spolehnutí se výhradně na něho ve všem, co se týká spasení... Ve víře je obsaženo bezmezné spolehnutí na Boha a bezvýhradná poslušnost jemu.“ (J. D. Douglas, 2009, str.1092)

Víra je podle sv. Pavla jednou z největších ctností (spolu s nadějí a láskou). Bývá znázorňována křížem, který se stal nejznámějším a nejpoužívanějším křesťanským

¹¹¹ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

symbolem. Věřící je potom znázorňován jako ovečka, protože je členem Kristova stáde (církev). V bibli bývá víra (hlavně v Novém zákoně) často připomínaná a vyžadovaná, Písmo ale apeluje nejen na rozumový postoj věřícího, ale i na jeho činy. „*Víra je tedy v praktickém životě uskutečňované evangelium.*“ (J. Studený, 1992, str. 332) Pravá víra dobrého křesťana se projevuje zejména láskou.¹¹²

Verbální vyjádření symbolu Вѣра

- Вѣра – substantivum, femininum, vokalický a kmen, vzor ЖЕНА

Konkrétní výskyt symbolu Вѣра v textu

...И НЕ ТОКМО ЖЕ КНИГАМЪ ОУМѢАШЕТЬ. НО И ВѢРЪ СОВЕРЪШАА ВСѢМЪ ОУБОГЫМЪ ДОБРОДѢАШЕ...

- ВѢРЪ – akuzativ, singulár, koncovka slova ВѢРЪ se ale neshoduje s koncovkou deklinačního typu (vokálního a kmenu), vidíme zde jazykový vývoj (změna hlásky Ж na Ъ)

...И СРКВИ ВСА ЗЛАТОМЪ ОУКРАСИ И ВѢРОВАШЕ ВЪ БГА ВСѢМЪ СРДЦЕМЪ...

- ВѢРОВАШЕ – verbum, imperfektum

...ТѢМЖЕ УТАШЕ МТѢРЬ СВОЮ ѠНА ЖЕ РАДОВАШЕСА Ѡ ВѢРѢ СНА СВОЕГО...

- Ѡ ВѢРѢ – dativ, singulár

Význam symbolu v textu

Substantivum víra (a verbum věřit) se v textu legendy objevuje na třech místech, ve všech výskytech je slovo spjato s duchovním postojem knížete Václava. Jistě i jiné postavy

¹¹² STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

textu byli lidé, kteří praktikovali křesťanskou víru, u sv. Václava je ale tento fakt zdůrazňován. Autor legendy se tak patrně snažil ukázat, že český kníže nepostrádá jednu z největších a nejsvatějších ctností.

МОЛИТВА

Vymezení symbolu

„V Bibli je modlitba bohoslužbou, která zahrnuje všechny postoje lidského ducha ve vztahu k Bohu. Křesťan uctívá Boha, když jej v modlitbě oslavuje, vyznává mu hříchy, chválí ho a předkládá mu své prosby. Na tuto nejvyšší činnost, jaké je duch člověka schopen, můžeme pohlížet také jako na společenství s Bohem.“ (J. D. Douglas, 2009, str. 627) Zatímco ve Starém zákoně je modlitba určena přímo Hospodinu a souvisí často s obětováním, v Novém zákoně modlitby vycházejí z učení Ježíše Krista, který jako významný prvek při nauce o modlitbách využíval nejrůznější podobenství.¹¹³

Symbolem modlitby bývá někdy jelen. Toto zobrazení vyjadřuje jednu z myšlenek starozákonních žalmů – *„Jako jelen žízní po vodě, tak touží má duše po tobě, Bože.“* (J. Studený, 1992, str. 182) Jinými způsoby zobrazení modlitby bývá slunečnice (obrací se za sluncem jako se věřící člověk obrací k Bohu), šípy (prorážející mraky) a kadidlo (jehož stoupající dým symbolizuje stoupání modlitby směrem k Bohu). Barvou modlitby je červená – barva vroucnosti.¹¹⁴

Verbální vyjádření symbolu МОЛИТВА

- МОЛИТВА – substantivum, femininum, vokalický a kmen, vzor ЖЕНА

Konkrétní výskyt symbolu МОЛИТВА v textu

¹¹³ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

¹¹⁴ STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc : [s.n.], 1992. 369 s.

...СИЦЕ ЖЕ РКИШЮ БЛГОВѢРНОМОУ ТОМОУ ЕПИСКОПОУ. И МОЛИТВАМИ ЕГО
НАУАТИ ОТРОКЪ И БЛГОДАТИЮ БЖІЕЮ ХРАНИТИ...

- МОЛИТВАМИ – instrumentál, plurál

...ТОУ ПРИЗВАША ПОПА ПАБЛА И ДА МОЛИТВОУ ТВОРАТЬ НАД НИМЬ...

- МОЛИТВОУ – akuzativ, singulár, koncovka ale neodpovídá deklinačnímu typu,
jazykový vývoj – změna koncovky Ж na ОУ (pozdější opis památky)

...А И ЕЩЕ НАДѢЮЩЕСА ВОЗЪЕ // И НА МОЛИТВОУ БЛГОВѢРНАГО
БАУЕСЛАВА...

- МОЛИТВОУ – akuzativ, singulár, opět ukázka jazykového vývoje

Вýznam symbolu v textu

Slovo modlitba je v První staroslověnské legendě o sv. Václavu použito v takových pasážích a v takovém kontextu, kde jej lze považovat za symbol naděje či zázraku. V prvním případě (pasáž o požehnání mladého sv. Václava) je modlitba tím, co způsobilo správný rozvoj Václavovy osobnosti. Takto chtěl pravděpodobně autor textu připomenout význam modlitby pro každého křesťana – modlitba jako prostředek křesťanského růstu a směřování osobnosti k cíli života. V dalších použitích je modlitba tím, co je jejím hlavním významem, tzn. prosbou, přímlovou (k Bohu, svatým...).

СВАТЪИ

Vymezení symbolu

Svatost, vlastnost všech vlastností¹¹⁵, je „sounáležitost k tomu, co si Hospodin vybral a oddělil a co dostalo takový charakter, který odpovídá Božímu zákonu“ (J. D. Douglas, 2009, str. 980). Hebrejský výraz qādōš a řecký ekvivalent hagios

¹¹⁵ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

představují to, co je v Bibli nazváno jako oddělenost od všeho nečistého a nemravného, tedy svatost. Tato oddělenost se děje pro Boha a pro službu Bohu, být svatým znamená žít v této oddělenosti a tím se lišit od ostatních lidí. Svatost je zároveň základní Boží vlastností, bez své svatosti by Bůh nebyl Bohem. Termínem svatý bývá také někdy označován Izrael (svatý Hospodinův národ). Nejdokonalejší svatostí je svatost obsažena v životě a charakteru Ježíše Krista. A právě tato svatost by měla být cílem života každého křesťana.¹¹⁶

Verbální vyjádření symbolu **свѣтъи**

- **свѣтъи** – adjektivum, složené skloňování, tvrdý typ, v textu ale slovo vyjádřeno zkratkou (prvek tabuizace)

Konkrétní výskyt symbolu **свѣтъи** v textu

...и родиста же сѣтъ собѣ прѣвородныи и тако крестиша и. и нарекоша имя емоу во сѣмъ крещенїи. вѣчеславъ...

- **сѣмъ** – lokál, singulár, neutrum

...со всѣмъ клиросомъ ѿпѣвше стоую литургїю въ цркви. прстыа владуца нашаа бца и приснодвы мрїа...

- **стоую** – akuzativ, singulár, femininum

...и акоже речено ес во сѣмъ егѣлиі Матфимъ егѣлистомъ страненъ бѣхъ и не введосте ме и нагъ не ѡдѣсте мене...

- **сѣмъ** – lokál, singulár, neutrum

...и возложи емоу бѣ на сѣрдци сицевѣ мысль создати црковь во имя сѣго авраама...

- **сѣго** – genitiv, singulár, maskulinum

¹¹⁶ DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha : Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

Význam symbolu v textu

Adjektivum svatý se v textu vyskytuje na celkem deseti místech a vzhledem k tomu, že v každém svém výskytu je úzce spjato s postavou, kterou popisuje (sv. Václav, sv. Abrahám, Duch svatý...), lze říci, že symbolická hodnota slova je oslabena – nelze si pod pojmem svatý představit jiný skrytý význam, např. odkaz na svatost Ježíše Krista. Jistou symboliku ale svatost (adjektivum svatý) nepostrádá, což je způsobeno tím, že autor legendy při použití slova důsledně využívá zkratk. Toto signalizuje tabuizaci slova stejně jako v případě symbolů Bůh či Ježíš Kristus.

13 Jazykové rysy křesťanských symbolů

Při práci na lingvistickém rozboru vybraných křesťanských symbolů v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavu jsem postupovala dle uvedené metodologie, tzn. zaměřila jsem se zejména na morfologický rozbor vybraných církevních symbolů. Pracovala jsem s projevy klasické staroslověnštiny, přičemž případné vývojové proměny jazyka a vlivy jiných jazyků jsem registrovala, ale podrobněji nestudovala. V této kapitole předkládám závěrečné shrnutí jazykových jevů z oblasti morfologie, které považuji za zajímavé a na které jsem se ve své práci soustředila.

Poměrně výrazným rysem První staroslověnské legendy o sv. Václavu je užívání zkratk. Projevuje se u některých substantiv, méně u adjektiv a verb, častý je tento jazykový rys u numeralií. Zkrácená verba nebyla předmětem mého zkoumání (nebyla mezi studovanými symboly), pouze jsem je registrovala v textu jako v celku, nebudu se proto jimi více zabývat. Zajímavější je užívání zkratk při práci s číslovkami. Všechny tři číslovky, které v textu považuji za křesťanské symboly, jsou ve většině případů svého výskytu užity ve formě zkratk, resp. zastoupeny grafémy (·Ġ· jako číslovka **три**, ·ġ· za číslovku **четыри** a **ѡ** místo číslovky **дѣва на десѡте**). Důvod tohoto způsobu užití je nejasný – buď se jedná o běžný způsob vyjádření číslovek ve staroslověnských textech, nebo se v tomto rysu projevují tabuizační vlivy v jazyce. Vzhledem k tomu, že podobně je s číslovkami nakládáno i v jiných staroslověnských textech, přikláním se spíše k první variantě (pravděpodobně se tak děje z úsporných důvodů). Podobně je tomu i v případě užití zkratk u titulů a oslovení lidí ve společnosti (např. **ѡппъ** za **ѡпископъ**, **апѡлъ** místo **апостолъ**, atd.), či u symbolu **свѡтъи**, který je vždy vyjádřen pomocí zkratky. Jiná je ale situace u jmen některých biblických postav (konkrétně symboly **исоусъ христосъ**, **богъ**, **господинъ**, **мариа**, **давидъ** a **доухъ**) a u symbolu **доуша**. Zde totiž ve všech případech autor textu (opisu) důsledně využívá zkratk, navíc se jedná o symboly pro křesťanství velmi významné. Lze tedy říci, že u těchto slov slouží zkratky jako prostředek tabuizace symbolů – pro raně středověkého křesťana byl jistě např. Bůh natolik váženým symbolem, že se jeho jméno neodvažoval ani vyslovit, zkratky se tedy v nábožensko – věroučných textech využívaly jako vyjádření hluboké úcty k těmto symbolům.

Dalším zajímavým jazykovým jevem je způsob užívání tvrdých a měkkých jerů. Např. nominativ singuláru substantiv vokalického o kmenu rodu mužského by dle vzoru **РАВЪ** měl být zakončen na **-Ъ**. V některých případech tomu tak ale v textu legendy není – např. ve větě **КРАСѢ ЖЕ ПОПЪ ВЗЕМЬ БЛАЖЕННАГО ПРЕД ЦРКОВІЮ ПОЛОЖИ ПОКРЫ ЕГО ТОНКОЮ ПЛАЩАНИЦЕЮ** je nominativ singuláru substantiva **ПОПЪ** zakončen měkkým jerem. Předpokládám ale, že se jedná pouze o písarskou chybu, jelikož výskyt podobných jevů není v textu tolik častý. Netradiční je také užití tvrdých a měkkých jerů jako prostředků pro určení kvality hlásky **и** (popř. **і**). V textu legendy totiž velmi často dochází k tomu, že v místech, kde by dle staroslověnského hláskosloví měl být užit tvrdý jer **-Ъ**, bývá tento grafém nahrazen měkkým jerem **-Ь**. Vidíme to např. ve větě **ВЪКІА РАВЫ КОРМАЛИШЕ ИЗЛИХА. И ВДОВИЦЬ НЕ ДАДАШЕ ВБИДѢТИ НИКОМУЖЕ**, kde má slovo **РАВЫ** (vokalický o kmen, rodu mužského, zde akuzativ plurálu) chybně koncovku **-Ы** (správně tvar **РАВЪИ**). Podobně je tomu v mnoha jiných případech, kde měkký jer zastupuje jer tvrdý. Předpokládám ale, že se opět jedná o chybu písaře (popř. písařů).

Velmi častým jazykovým jevem v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavu je také užívání tzv. genitivu – akuzativu u mužských deklinačních typů (o kmeny a io kmeny). Staroslověnština zachovávala původní stav skloňování těchto mužských deklinačních typů, nerozlišovala tedy deklinaci jmen životných a neživotných¹¹⁷ – tvary nominativu a akuzativu singuláru byly shodné. Při použití těchto pádů ve větách ale často docházelo k tomu, že právě shodný tvar substantiv neumožnil rozlišení agense a patiense děje. Proto se ve funkci objektu začalo užívat u některých substantiv tvaru původního genitivu a vznikl tak jazykový jev zvaný genitiv – akuzativ (užití tvaru původního genitivu ve funkci akuzativu¹¹⁸). Tento jev se v textu legendy projevuje na několika místech, např. **ТОУ ПРИЗВАША ПОПА ПАБЛА И ДА МОЛИТВОУ ТВОРАТЬ** (u substantiv **ПОПА** a **ПАБЛА**).

V textu legendy můžeme najít velké množství jazykových rysů, které svědčí o vývoji staroslověnštiny a o tom, že se První staroslověnská legenda o sv. Václavu dochovala v poměrně pozdním opisu. Při morfologickém rozboru, který byl obsahem mé práce, je to patrné zejména na koncovkách substantiv a tvarech některých verb. U nich

¹¹⁷ VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnština*. Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 232 s.

¹¹⁸ VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnština*. Vyd. 1. Praha : Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 232 s.

často dochází k posunu směrem k pozdějšímu vývoji jazyka. Např. ve větě **ВНИДЕ ВЪ СРДЦА ЗЛЫХЪ СОВѢТНИКЪ ЕГО ІАКОЖЕ ИНОГДА ВО ІЮДЪ ПРЕДАТЕЛА** vidíme značnou odchylku tvaru substantiva **ІЮДА** od ženského rodu deklinačního typu a kmenu, podle kterého se slovo skloňuje. Koncovka slova **ВО ІЮДЪ** neodpovídá koncovce akuzativu původního tvaru (**ІЮДЖ**), vidíme zde změnu hlásky **Ж** na **Ъ**. Podobně je tomu i v dalších případech, např. **ПИСАНО ВО ЕСТЬ ВСАКЪ ВОСТАѦ НА ГНА СВОЕГО ІЮДИ ПОДОВЕН СЕ** (dativ substantiva **ІЮДИ** se nedá určit dle původního deklinačního vzoru **ЖЕНА**, koncovka je zde odlišná)...

ývojové proměny lze sledovat i v přechodech mezi jednotlivými deklinačními typy, např. mezi mužskými o kmeny a io kmeny (vzory **РАБЪ** a **МЖЖЪ**) – ve větě **И ВОЗВЕШЕ ѠТРОКА ПОСТАВИША НА СТЕПЕНИ ПРЕД ѠЛТАРЕМЪ** je koncovka instrumentálu singuláru substantiva **ѠЛТАРЕМЪ** (mužský vokalický o kmen, vzor **РАБЪ**) převzata z io kmenu (vzor **МЖЖЪ**), původní tvar by byl **ѠЛТАРОМЪ**. Obecně jsem u instrumentálu singuláru mužského vokalického o kmenu vypožadovala zajímavý rys – v některých případech si totiž tvar substantiva zachovává původní koncovku (**-ОМЪ**), v jiných ale přebírá koncovku io kmenu (**-ЕМЪ**), jako je tomu ve výše uvedeném příkladě. Tento fakt může mít dvě příčiny – buď se jedná o písařské chyby, nebo můžeme v rozdílném přístupu k používání instrumentálu singuláru mužského o kmenu vypožadovat práci více písařů.

14 Závěr

První staroslověnská legenda o sv. Václavu je textem na křesťanské symboly velmi bohatým. Studium všech přítomných projevů církevní symboliky by bylo jistě zajímavým podnětem pro další práci, stejně jako zaměření jazykového rozboru na ostatní roviny lingvistiky – např. rozbor lexikologický, foneticko – fonologický, syntaktický, atd. Předmětem dalšího studia by mohlo být i rozvedení a podrobnější rozpracování mnou nastíněného rozboru morfologického. Zajímavé by také bylo pokusit se uplatnit znalosti o církevních symbolech v textu při výuce českého jazyka – symboly (a nejen ty křesťanské) nás obklopují ze všech stran, aniž bychom o tom věděli, bylo by tedy dobré, aby žáci základních i středních škol znali významy alespoň těch nejdůležitějších, zároveň by se na textu dalo žákům ukázat, jak se vyvíjel jejich mateřský jazyk. Ve své diplomové práci jsem se vlastně jen pokusila nastínit problematiku křesťanské symboliky v textu První staroslověnské legendy o sv. Václavu a jejího verbálního vyjádření. Text nabízí poměrně velký prostor pro další práci a soustavné studium.

15 Resumé

V diplomové práci jsem předložila filozoficko – lingvistický rozbor nejvýraznějších křesťanských symbolů První staroslověnské legendy o sv. Václavu. Zaměřila jsem se na symboliku jmen biblických postav, názvů částí lidského těla, titulů a oslovení užívaných v církevním i necírkevním prostředí, svátostí a jevů křesťanského života a na symboliku ukrytou v číslech. Lingvistický rozbor jsem zaměřila zejména na morfologii, přičemž jsem sledovala projevy klasické staroslověnštiny (bez vlivů jiných jazyků apod.). Při práci na samotném rozboru jsem objevila četné změny ve staroslověnské morfologii (proměny a vývoj koncovek substantiv či vývoj slovesných tvarů), prvky tabuizace u některých slov a symbolů či vliv toho, že se mnou studovaná památka dochovala v pozdním opisu. Určitou roli hraje v textu legendy i existence písařských chyb a omylů. V závěru práce jsem došla k tomu, že První staroslověnská legenda o sv. Václavu je textem symbolicky velmi bohatým, celkově vyznívá jako rozsáhlá modlitba a svůj symbolický charakter tak jenom podtrhuje.

The thesis presents a philosophically-linguistic analysis of the most prominent Christian symbols in The First Old-Church-Slavonic Legend of St. Wenceslas. The main focus of this study lies in the symbolism of biblical characters, body part denomination, titles and ways of addressing in both religious and secular environment, Christian life phenomena and sacraments, as well as the symbolism of numbers. The linguistic part concentrates mostly on morphology, monitoring especially the manifestations of the classic Old Church Slavonic (excluding the influence of other languages etc.). Numerous changes of the Old-Church-Slavonic morphology (alterations and development of noun suffixes or the development of verb forms), signs of tabooing with some words and symbols, and the influence of the late transcription, in which the legend survived, have been detected during the analysis. Scribal mistakes also play a certain role in the text. In conclusion, The First Old-Church-Slavonic Legend of St. Wenceslas has been found symbolically rich, on the whole making the impression of an extensive prayer, which emphasises its symbolic character even more.

16 Klíčová slova

křesťanské symboly

lingvistický rozbor

morfologie

První staroslověnská legenda o sv. Václavu

staroslověnština

17 Seznam pramenů a literatury

17.1 Primární literatura

První staroslověnská legenda o sv. Václavu. In VAJS, Josef. *Sborník staroslovanských literárních památek o sv. Václavu a sv. Lidmile*. Vyd. 1. Praha : Nákladem České akademie věd a umění, 1929. s. 147.

17.2 Sekundární literatura

DOUGLAS, J. D., et al. *Nový biblický slovník*. Vyd. 2. Praha: Návrat domů, 2009. 1243 s. ISBN 978-80-7255-193-4.

FRANZEN, August. *Malé církevní dějiny*. Vyd. 1. Praha: Zvon, 1992. 333 s. ISBN 80-7113-008-7.

HORA, Petr. *Toulky českou minulostí I : Od nejstarší doby kamenné po práh vrcholného středověku*. Vyd. 1. Praha: Práce (ROH), 1985. 280 s. ISBN 80-85890-47-X.

PIŤHA, Petr. *Čechy a jejich svatí*. Vyd. 2. Praha: Comdes, 1999. 239 s. ISBN 80-902776-0-8.

PLATÓN. *Symposion*. Vyd. 4. Praha: OIKOYMENH, 2000. 80 s. ISBN 80-86005-89-5.

PURŠ, Jaroslav; KROPILÁK, Miroslav. *Přehled dějin Československa I*. Vyd. 1. Praha: Academia, 1980. 648 s.

ROGOV, A. I.; BLÁHOVÁ, Emilie; KONZAL, Václav. *Staroslověnské legendy českého původu : Nejstarší kapitoly z dějin česko-ruských kulturních vztahů*. Vyd. 1. Praha: Vyšehrad, 1976. 377 s.

STUDENÝ, Jaroslav. *Křesťanské symboly*. Vyd. 1. Olomouc: [s.n.], 1992. 369 s.

VEČERKA, Radoslav. *Staroslověnština*. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1984. 232 s.

VEČERKA, Radoslav. *Základy slovanské filologie a staroslověnštiny*. Vyd. 3. Brno: Masarykova univerzita, 1991. 112 s. ISBN 80-210-1375-3.

сѣ/грѣшнѣ. ѿ грѣхѣ мой ѿ беззаконнѣхъ моѣхъ
 азъ вѣмъ. ѿ полѣ/жиша ѿ въ цркви стго
 вита / ѿ деснѣхъ странѣхъ ѿтара, / двоѣ на І.
 аплѣхъ ѿдеже вѣ сѣхъ / рекъ сътворю црква
 60 об. тоу. прене/сенъ же вѣхъ вѣчеславъ князь /
 мѣа марта въ .ІІ. днѣ. вѣхъ по/кой его дѣшу
 на лони абраамѣ / ѿсаака ѿіакова. ѿдѣже
 вси пра/ведниѣхъ почивають чаяще / въскре-
 снѣхъ га нашего іса хѣ. / ѿмоу же слава вѣвѣки
 аминь."

Boleslav do slavného hradu Prahy řka: „Zhře-
 šil jsem a hříchu svého i nepravostí svých jsem
 si vědom“. I položili jej v kostele sv. Víta po
 pravé straně oltáře „dvanácti apoštolů“, kdež
 byl sám řekl: Vystavím chrám tento. Přenesen
 pak byl kníže Václav měsíce března 3. (sic) dne.
 Bůh dejž pokoj jeho duši na lůně Abrahamově,
 Izákově i Jakobově, kdež všickni spravedliví
 odpočívají, očekávající vzkříšení Pána našeho
 Ježíše Krista, jemuž sláva na věky, amen.

B.

В ТОМ ЖЕ ДНѢ. ЖИТІЕ БЛАЖЕНАГО КНАСА ВѢЧЕСЛАВА БЫВШАГО¹

V týž den (28. září). Život blahoslaveného knížete Václava českého.*

1. 446 об.^b ^{1. str.} Се нынѣ събывъся пророчское слово. еже
 глаше оусты га нашего іс хѣ. боудеть во рече
 в послѣднѣхъ днѣхъ. и ѿже мнимъ нынѣ соуща
 востанеть бо вратъ на врата своего и снъ
 на оца своего. и врази челоу домашнии его.
 сами себѣ немилѣ боудуть.² да воздѣ³ имъ
 вѣ по дѣломъ ихъ.⁴ вѣ же⁵ нѣкто кнзъ
 великъ и славою честънъ. въ чехехъ живыи.
 447а ѿменемъ вратиславъ.⁶ и подрѣжѣ его зовомо
 естъ⁷ драгомиръ⁸ и роднѣхъ же снъ совѣ
 прѣвородныи и тако крестиша и. и нарекоша
 имѣа емоу во сѣмъ крещеніи. вѣчеславъ. снѣ
 вѣхъ зовоущимъ⁹ по своему вѣчаю дѣтище¹⁰
 и возрасте втрокѣ. и аки бысть оца его

Hle, nyní se vyplnilo prorocké slovo, jež
 mluvila ústa Pána našeho Ježíše Krista. „Ne-
 boť bude v poslední dny“, jež míníme, že jsou
 nyní, „povstaneť bratr proti bratru svému
 a syn proti otci svému, a nepřáteli (budou)
 člověku domácí jeho“; (lidé) sami sobě budou
 nelaskaví.** A odplatí jim Bůh podle skutků
 jejich. Byl jakýsi kníže veliký a slávou ctě-
 ný, který žil v Čechách, jménem Vratislav,
 a manželka jeho se jmenovala Drahomíř. Zplo-
 díli pak syna prvorozeného, a když jej křtili,
 dali mu jméno na křtu svatém Václav; tak
 nazvali dítě podle svého obyčeje. I vzrostl
 pacholík. A když otec jeho Vratislav měl po-

Varianty: ¹) MM, MT¹, MT²: бывшаго není. LSb. бывшаго в ласѣ, бѣхъ оуѣ; ²⁻³) LSb. да въздѣсть; ³⁻³) LSb. вѣ; ⁴) MM, MT² вратиславъ; LSb.: вратиславъ; ⁵) VČMS není; ⁶) LSb. драгомира; ⁷) LSb. зовущи ѿ; ⁸) tak VČMS, v ostatních rkp.: дѣтище;

⁹) Rukopis má vlastně „бывшаго“ místo „českého“, srov. úvod a varianty. — **) Kolář má „nemili“, prof. Pastrnek „nemilosrdní“; z důvodu níže vyloženého kladu „nelaskaví“.

вратиславоу⁹ посадити втрока на своемъ столѣ. ¹⁰самъ вѣ¹⁰ старъ чааше смрти севѣ. и призвавъ¹¹ вратиславъ. князи иже вѣ тогда во свои вѣласти і епископы. и всѣ причетъ црквными. добрыи же и благоверныи епѣ и нотаріи. ¹²со всѣмъ клиросомъ ѿпѣвши стою лютоу ргю въ цркви. прѣвѣла чина наша бѣа и присноды мѣа. и возведе втрока поставиша на ступени прѣ ватаремъ. и бѣи его епѣ сице рекъ гъ вѣ іу хс. бѣи втрока сие иже бѣилъ еси всѣ праведники твоа. авраама ісаака. іакова. ¹³и вѣнчалъ еси правове¹⁴рныи црени равни апѣломъ константи¹⁴на і елену. сице же ркшю ¹⁵благоверномуу томоу епископоу. и молитвами его начатъ втрокѣ ¹⁶и благодѣтию бжію хрѣнимъ. и вѣа его баба своа люdmila оучити его ¹⁷книгамъ словескымъ. послѣдоуѣ ¹⁸оучителю своему добрѣ. и навчы разоумоу всемоу въ борзѣ. ѿсади же и ¹⁹князь вратиславъ. вѣ воудичъ. и начатъ втрокѣ оучитиса книгамъ латынскымъ ²⁰и наоучиса добрѣ. в тоже время оумре вратиславъ князь. и посадиша ²¹князя вѣчеслава. на столѣ ѿца своего вратислави. а вѣславъ нача подъ нимъ ходити. ²²вѣста же ²²еще юнъ и возрастомъ малъ. мати же его драгомиръ. и оутверди землю и люди своа оустрои. і іако ²³воскорми сѣна своего друугаго ²³вѣслава. и нача вѣ

saditi chlapce na svém stolci — sám byl stár, očekával své smrti —, povolal Vratislav knížete,* jenž byl tehdá v jeho zemi, a biskupy a všecko duchovenstvo chrámové. Dobrý pak a pravověrný biskup i notar(ij), se vším duchovenstvem, odzpívavše svatou liturgií v kostele přesvaté Paní naší Bohorodičky a vždy panny Marie, pozdvihše pacholika, postavili (jej) na stupni před oltářem. A požehnal jej biskup takto řka: „Pán Bůh Ježíš Kristus požehnejž pachole toto, jakož jsi požehnal všechny spravedlivé své: Abrahama, Izáka, Jakoba, a (jakož) jsi korunoval pravověrné císaře, rovné apoštolům, Konstantína a Helenu.“ An takto mluvil pravověrný ten biskup, a modlitbami jeho začal pacholík (růsti),** milostí boží chráněn (isa). I dala jej bába jeho Lidmila, učiti písmu slovanskému, (a) následuje učitele svého dobře, naučil se smyslu všemu brzo. Poslal jej pak kníže Vratislav na Budeč; i začal se pacholík učiti písmu latinskému a naučil se (mu) dobře. V tom čase umřel Vratislav kníže. I posadili knížete Václava na stolec otce jeho Vratislava, a Boleslav začal mu být poddán; byli pak ještě mladí a vzrůstem malí. Matka pak jeho Drahomír upevnila zemi a lidi svoje spravovala. A když vychovala druhého

⁹ MM вратиславадс; ¹⁰ LSb. сѣ же; ¹¹ MM призва; ¹² MM, MT¹ инатаріи; ¹³ MM, VČMS іакова; ¹⁴ MT² кон'стантина; ¹⁵ LSb. рек'шю; ¹⁶ LSb. + расти (sr. Vost.); ¹⁷ в MM, VČMS. není; ¹⁸ VČMS послѣдсѣ; ¹⁹ MM. nemá. ²⁰ LSb. латын'скы; ²¹ VČMS, MM, LSb + и; ²²⁻²³ LSb. вѣста (V. баша); ²³ VČM, LSb. н іако;

*) Tvar князя (v rukop. Carském moskev. synod. knih.) by mohl být i ak. množ. čísla (knížata), jak bychom čekali podle textu Vostokovského; I postřihli (jej) kníža a a jiná; ale pak by v Minejním textu musil být i výrok сѣша a ne сѣ. Také vydání Archeografické komise má князи. — **) Některé rukopisy (lavry Sergijev. a Vostokovský) tak mají a souvislost toho vyžaduje.

челавъ стронити люди свѣа. и имѣста же сестры ²⁴ дѣ и вѣдѣста ²⁵ и вѣ разна ²⁶ кнѣжѣа. и ²⁷ оустроиша ²⁸ а. ²⁹ и возложи ³⁰ вѣтъ сѣцевоу на вѣчелавѣ кнѣзѣа. и нача оумѣти ³¹ 447^b кнѣгамъ латынскимъ или ³² аже ³³ епѣпѣ. или сценникѣ. ³⁴ да аще возаше греческыя книги и словенскѣи. ³⁵ и чѣаше вѣ нѣ совѣтѣ совѣзана ради. и не токмо же кнѣгамъ оумѣашеть. но и вѣрѣ совѣщаа вѣкѣмъ оубо-гымъ доводѣаше. и вѣдныа накормиаше ³⁶ а странныа принимаше по ³⁷ вѣльскомуу словоу. вѣжѣа рабы кормиаше изаиха. и вдовица не дадаше вѣидѣти никомуже. и люди всѣ оубо-гыа и богатыа вѣкѣхъ миловашеть. ³⁸ и цркви всѣа златомъ оукраши и вѣкроваше ³⁹ вѣ еѣа вѣкѣмъ срѣцѣмъ и все вѣлое твораше в животѣ своемъ, и разбоуаше же ⁴⁰ моужѣа чѣховѣскыа. ⁴¹ и воста на сѣа кнѣзѣа же имѣ вѣпаше ⁴² еше мѣла лѣтѣи и егда оумре вѣцѣ его. да еѣа возрастетѣ. и смысла довыи вратѣ его. тогда дѣаволѣ искони нехѣ ⁴³ добра члѣ-скомуу родѣ. вниде вѣ срѣца злыхъ совѣт-никѣа его. ⁴⁴ такоже иногда во ⁴⁵ юдѣа предѣтелѣа. писано во естѣ всѣмъ воста на гѣна своего юди ⁴⁶ подобенѣ е. ти же начаша пострѣ-кати ⁴⁷ вѣчелавѣа на сло. рѣкша хоцѣть тѣа оумѣити вѣчелавѣа кнѣзѣа совѣщавѣа сѣ матѣ-рѣю своею и с моужѣи своимъ. и тѣи ⁴⁸ вѣи ⁴⁹ сѣлѣи иже ⁵⁰ вѣкаше то вѣчелавѣа наоустѣи ⁵¹

²⁴ ММ и дѣста; ²⁵ LSb, в расна; ²⁶⁻²⁸ LSb, оустроиша а (sr, V.); ²⁷ ММ вложи; ^{28, 29} LSb, кнѣгамъ латынскимъ и ³⁰ ж; ^{30, 31} LSb, да аще вѣзаше (sr, V.) грѣческѣи книги и словенскѣи; ³⁰ ММ, МТ ² кормиаше; ³¹ LSb, миловаше; ³² LSb, вѣкроваше; ³³ МТ ² вупеч; ³⁴ LSb, чѣховѣскѣи; ³⁵ LSb, вѣаше, МТ ¹ вѣаше; ³⁶ VČMS вѣ; ³⁷ ММ, LSb, нѣдѣ; ³⁸ ММ, МТ ² подстрѣкати; ³⁹ LSb, тѣи вѣи; ⁴⁰⁻⁴¹ LSb, вѣаше вѣчелавѣа наоученъ;

^{*} Text Minejní (чѣаше вѣ нѣ совѣтѣ совѣзана ради) je tu jistě porušen a nedává dobrého smyslu; ani Vostokovský neuspokojuje (прочиташе а вѣ нѣ), spíše podle Iljinského: а вѣ нѣ безъ вѣзана (bystře bez chyby).

syna svého Boleslava, začal Václav spravovatí lid svůj. Měli pak čtyři sestry, i provdali je v rozličná knížetství a vybavili je. I vložil (Bůh) takovou milost na knížete Václava, že počal rozumětí knihám latinským jako biskup nebo jako kněz; a vzal-li řecké knihy i slovenské, četl v nich bystře a bez chyby.* A netoliko že knihám rozuměl, ale i víru naplňuje všem ubohým dobře činil, nuzné krmil a pogerstné (do domu) přijímal podle evangelského slova; boží sluhý krmil přehojně a vdovám nedopouštěl ublížit od nikoho a všechny lidi, ubohé i bohaté, miloval. A všechny kostely zlatem okrášlil a věřil v Boha celým srdcem a všecko dobré činil v životě svém. I zbujněli mužové čeští a povstali proti sobě; neboť kníže jim byl ještě mlád, let osmnáct (maje), když umřel otec jeho. A když vzrostl a rozhledu nabyl bratr jeho, tehdy ďábel, nechťeje od počátku dobré lidskému rodu, vešel do srdce zlých rádců jeho, jako kdysi do Jidáše zrádce. Neboť psáno jest: [Každý, kdo povstává proti pánu svému, Jidáš podoben jest]. Ti pak počali pobádati Boleslava ke zlému (a) řekli: Chce tě zabít kníže Václav, uradiv se s matkou svou i s muži svými. Ti psi zlí, jižto byli

выгнати мѣрь свою безъ вины. вѣчеславетъ же разоумѣвъ стрѣбѣи поману слово апла павла глаголющее чти оца своего и матеръ свою. и возлюбѣи ближняго своего яко⁴¹ самъ сѣ. хотя блаженныи исполнити всякоу правдоу бжю и приведе паки матерѣ⁴² свою в домъ свои и велии плакашесѣ глаголюще гдѣ бже мой не постави имя⁴³ грѣха всемъ.⁴⁴ поману же слово пророка дѣда. грѣхъ⁴⁵ юности моеа и невидѣннѣ^{45a} моего не помани гдѣ. тѣмже чташе мѣрь свою она же радовашесѣ в вѣрѣ сѣа своего и в благодати яже твораше. маломощныа кормаше⁴⁶ аще сирота гдѣ видѣннѣа не дадаше видѣти еи⁴⁷ ни-
 447 об.а комоу же // и еще странниѣ принимаше и⁴⁸ добрыи имѣ покори твораше.⁴⁸ и аже речено е во сѣмъ евангеліи матфиѣ евангелистомъ страненъ вѣхъ и не введосте ме и нагъ не вѣдѣсте⁴⁹ мене. боленъ вѣхъ⁵⁰ в темницѣ⁵¹ и не поскѣтисте мене сирѣчь в шѣюмъ тогда видоути ти в моукоу вѣчноую а в десноую ниже со-
 3.16r. творше сѣа бабаа тогда видоути в живнѣ вѣчноую. то сѣа блаженныи князь помыш-
 лаше⁵² в срѣци своихъ.⁵³ аще кто нициѣ или домашнаа и странаа вса вѣдѣваа и кор-
 ма⁵⁴ и аще ли которыи причетники цркви или сѣщенники пришеженъ приидеть⁵⁵ к нему и ѿискоушаше и добро твораше всѣхъ. и цркви же вѣхъ оустроитъ во⁵⁶ всѣхъ градѣхъ⁵⁷ и благо-

Václava navedli vyhnati matku svou bez viny.

Václav však, znaje bázeň boží, pomněl na slovo apoštola řkoucí: „Ctí otce svého i matku svou“ a „Milovati budeš bližního svého jako sám sebe“. Chtě blahoslavený naplniti vše-
 likou spravedlnost boží, přivedl nazpět matku svou do domu svého a velmi plakal, řka takto:

„Pane Bože můj, nepokládej jim všem (sic) to za hřích“. Vzpomenul pak na slovo pro-

roka Davida: „Hříchů mladosti mé a nevědo-

mosti mé nevzpomínej, Pane“ Proto ctil matku svou, ona pak se radovala z víry syna svého

a z milosti, kterou prokazoval. Malomocné krmil; bylo-li kde sirotku ubližováno, nedal ublížití jemu od nikoho; též pocestné přijímal

a dobrý jim pokoj činil, a jakož je řečeno v svatém evangeliu evangelistou Matoušem:

„Pocestným jsem byl, a nepřijali jste mne, nahý, a nepřiděli jste mne, nemocen jsem byl

(a) v žaláři, a nenavštívili jste mne“, totiž na levici tehda (jsoucím), i půjdou ti do trápení věčného, a (jsoucí) na pravici, kteří činili tyto

dobré (skutky), tehdy vejdou do života věčného. To (a) takové pomýšlel blahoslavený kníže

v srdci svém; byl-li kdo chudý, buď domácí nebo cizí, všecky odíval a krmil, a přišel-li

k němu některý služebník kostelní nebo kněz,

⁴¹ LSb. + и; ⁴² jinde všude; мѣрь; ⁴³ jinde všude; имя; ⁴⁴ MM всѣхъ; ⁴⁵ v dr. sp.: грѣхъ; ^{45a} LSb. невидѣннѣа;

⁴⁶ MM, MT² LSb. кормаше; ⁴⁷ LSb., MT² сѣа; ⁴⁸⁻⁴⁹ v dr.: добръ; LSb. и добро имѣ твораше (Vostok. добротвораше);

⁴⁹ LSb. не вѣдѣсте; ⁵⁰ VČMS вѣхъ; ⁵¹ VČMS, MT¹ в темницѣ не поскѣтисте; ⁵² LSb. помышлалаше; ⁵³ v dr. sp.:

своимъ; ⁵⁴ MM кормаа; ⁵⁵ VČMS придесть, LSb. придесть; ⁵⁶ LSb. въ; v dr. sp.: во; ⁵⁷⁻⁵⁸ MM není;

твораше имѣ. ⁵⁷ и возіа рабы собравѣ ѿ
всѣхъ языкъ и слоужба за него сотвораша
по вса дни кѣ вѣоу іако ⁵⁸ велицѣ языцехъ
оустроение добраго и желаннаго князя вл-
чслова. и возложи емоу вѣ на срѣци сицевѣ
мысль создати цркви во имя сѣго авраама.
в то же время всѣа діаволѣ иже нз начала
ненавидѣа рода члѣа болеславоу лѣкаваа вѣ
срѣце его и наоусти его на брата своего. іако-
же и вканныаго ⁵⁹ сѣполака иже совѣщаа злое
на братію свою ⁶⁰ в срѣци ⁶¹ своемѣ. изби бра-
тію ⁶⁰ свою и приимѣ власть единѣ в рѣстен
земли. а не вѣдоуше ⁶² ѿмщеніа вѣіа ⁶³ іако
слоути вѣіа ⁶³ не тоуше мечь носати. но в пш-
гивель нечестивымѣ. тако и (тѣ) злыи совѣт-
ники діаволи иже совѣщааша ⁶⁴ злаа во срѣцихъ ⁶⁵
своихъ съ болеславомѣ на владѣннаго князя
влчслова. приидеже днь сѣго ⁶⁶ авраама к
немоу же вѣ владѣннымъ вѣѣтъ свои тво-
раше и веселашесѣа в востѣ. они же тогда
слѣ ⁶⁷ совѣтники діаволи возваша болеслава
и совѣтѣтъ сотворише неприязненнымъ в владѣн-
немъ влчславѣ. іакоже и жидове в хѣ в
перьваа лѣта. вѣхоу же сѣіеніе цркви тогда
447 об. вѣхѣ. болеславѣ во граѣ вѣ // ⁶⁸ нѣлю же вѣѣннаа
в нюже твораше празѣникѣ сѣхъ безмѣзѣникѣ
козмы и дамїана. и ѿслоушавѣ владѣннымъ
князя влчславѣ сѣію антоургию. ⁶⁸ хотѣвѣ

jemuž bylo ublíženo, on (takové) vykupoval
a dobře činil všem. Kostely pak zřídil ve všech
městech a dobře činil jim; a boží sluhy shro-
máždil ze všech národů, a služba Bohu za
něho se dala po všechny dni, jako u velikých
národů, zařízením dobrého a žádoucího kni-
žete Václava. I vložil mu Bůh do srdce tako-
vouto myšlenku, vystavěti kostel ve jméno
svatého Abrahama* (sic). V ten pak čas ďábel,
jenž (jest) od počátku nenávidě rodu lidského,
všel zlé věci do srdce jeho a navedl jej proti
bratru jeho, jako i bezbožného Svatopluka,
který se na zlém usnesl proti bratřím svým
v srdci svém. Zabíel bratry své a převzal vládu
sám v Ruské zemi, nevěda o pomstě boží, že
sluhové boží ne nadarmo meč nosí, ale na
záhubu bezbožných. Tak i tito zlí rádcové
ďábelští, kteří obmýšleli zlé v srdcích svých
s Boleslavem proti blahoslavenému knížeti Vác-
lavovi. Přišel pak den svatého Abraama (sic),
jemuž byl Blahoslavený slib svůj učinil, a vese-
lil se v Bohu. Ti pak zlí rádcové ďábelští tehdy
pozvali Boleslava a radou se uradili nepřátel-
skou o blahoslaveném Václavovi, jako Židé o
Kristu v dřívějších letech. Bylo pak „Posvěcení
chrámu“; tehdy jel Boleslav (sic) do hradu.
V neděli pak (byly) slavné služby boží, v nichž
se slavil svátek svatých dobrodinců** Kosmy

⁵⁸ MT² + вѣ; ⁵⁹ LSb вканныаго свѣполака; ⁶⁰⁻⁶⁶ v tištěných VČM (str. 2189): „в срѣци своемѣ изби братію“ není; omyl tiskařský, ježto se tak čte v obojím rukopise. Ve VČMS č. 174, l. 1055 i VČMS č. 986, l. 945 v jsou ta slova, tak jak se čtou v našem originále. V LSb., MM, MT¹, MT² „избию братію свою и прииму“...; ⁶¹ MM вѣ срѣци; ⁶² LSb, не вѣдоуше; ⁶³⁻⁶³ není v LSb., opisovač je chtěl připsat po straně, ale zapomněl; ⁶⁴ LSb, совѣщааша; ⁶⁵ MM вѣ срѣцихъ; ⁶⁶ v MM není; ⁶⁷ jinde v dr. sp.: злѣн. ⁶⁸ MT² антоургию;

*) Všecky Minejní rukopisy tak; zkažením z „Emerama“. — **) Kosma a Damian slovou безмѣзѣдници (dobrodinci), ježto, jsouce lékaři, beze mzdy léčili (ἀνάρχουοι).

ѣхати в дѣ свои в борзѣ.⁶⁹ Болеславъ же не даде емоу моласа с плачевнымъ словомъ глаголюще: како хоцеша ѡхати брате. вино и медъ все цѣло имѣю оу себе. он же ни⁷⁰ ѡречеса емоу и неѣха въ домъ свои. и всѣдъ на⁷¹ конь свои начатъ играти со слѣгами своими на дворѣ Болеслави. тѣмже мнимъ тако повѣдаша емоу на дворѣ и рѣша емоу слоуши его. княже вѣчеславъ.⁷² хоцеть тѣмъ сѣсти Болеслава. он же не имаше⁷³ вѣры словеси томъ. и всю надежю свою возложи на бѣга. и тои дѣнь весь пиша и веселишася оу Болеслава. и въ тѣ же ноцѣ⁷⁴ снidoшася ратници⁷⁵ иже тѣмъ зли советници въ гнѣвеси дворѣ. призваша к себѣ Болеслава иже сотвориша злыи тѣмъ и неприязнены⁷⁶ советѣмъ. иакоже к пилатомъ снidoшѣ жидове на хѣмъ мыслаше злаа. такоже и ѡни зли тѣмъ (и) тѣмже са подоваше. советаша како быша оубити (!) гна своего. рѣша иако поидеть на оутренюю къ цркви. вѣко вѣчеславъ неѣмни въ цркви. глаголюще к себѣ⁷⁷ тогда оубиemy его. оутрѣ же бывшю возвониша оутренюю. вѣчеславъ же князь оуслышавъ звонение и рече сице. слава ти гдѣ воже мой. иако дал еси советѣмъ и достигнути оутра сего. и въ томъ часѣ взема сандаліа свои обуювса. и лицѣ⁷⁸ свое оумы. и поиде на заутренюю. и постиже и Болеславъ во вратѣхъ вѣчеславъ же възрѣвса и рече добръ дѣнь гдѣ вчера. Болеславоу же при-

a Damiana. A blahoslavený kníže Václav, vyslechnuv svatou liturgii, chtěl jeti do svého domu spěšně*. Boleslav však jemu nedal, prose jej plačtivým hlasem, řka takto: „Proč chceš odjeti, bratře? Víno a medovinu všecku mám u sebe.“ On pak neodepřel jemu a nejel na svůj hrad, a vsed na svého koně, začal hrát se služebníky svými na dvoře Boleslavově. Proto míníme, že jemu pověděli na dvoře a řekli mu služebníci jeho: „Kníže, Václave, Boleslav tě chce zabít.“ On však neuvěřil tomu slovu a všecku naději svou na Boha vložil, a ten den celý pili a veselili se u Boleslava. A v tu pak noc sešli se nepřátelé, ti zlí rádcové, do Hněvysova dvora, pozvali si Boleslava a konali zlou a ďábelskou radu. Jako se sešli k Pilátovi Židé proti Kristu, obmyšlejíce zlé, tak i ti zlí psi, jím se podobající, radili se, jak by zabili pána svého. Řekli: „Půjde na jitřní do kostela“ — Václav totiž rád chodil do chrámu — (řkouce k sobě) „tehdy zabijeme ho.“ Když bylo ráno, zvonili na jitřní. Václav pak kníže, uslyšev zvonění, řekl takto: „Sláva tobě, Pane Bože můj, že jsi dal světlo a (dal jsi mi) dosící jitra tohoto.“⁷² A v ten čas vzav sandály své, obul se a tvář si umyl a šel na jitřní. I zastihl jej Boleslav ve vratech. Václav pak ohlédnuv se řekl: „Dobrý den, pane, včera...“ Ale k Boleslavovi sklonil se ďábel k uchu a rozvrátil srdce jeho, že, tasiv

⁶⁹ MM въ брѣ, MT¹, MT², в' борзѣ, LSb. в' борзѣ; ⁷⁰ LSb. не; ⁷¹ в MT¹ není; ⁷² LSb. вѣчеславъ; ⁷³ ve všech rukopisech; не имаше, ale в LSb.; не имаша вѣры (ve Vostok.; не имѣху); ⁷⁴ LSb., VČMS ноцѣ; ⁷⁵ MM ратници; ⁷⁶ ve VČMS není; ⁷⁷ LSb. в советѣ; ⁷⁸ в dr. sp.: лице;

*) въ борзѣ (въ брѣ) — спěšně, ve všech Minejních rukopisech, vzniklo asi zkažením z къ Прагѣ (viz. leg. Vostokov.; hlaholské leg. въ Прагѣ).

ниче діаволъ во^{78a} оухоу. и развари срѣе его да изъвлекъ мечь свои и ѿтѣкавъ сице. нынѣ тебѣ хоцію боли⁷⁹ того быти. и оудари блаженнаго мечемъ по глави. вѣслава же оберативса и рече. что еси оумислилъ⁸⁰ ѿче и брате⁸⁰ сѣ. имъ его поверже и ста надъ нимъ и рече емоу что тебѣ⁸¹ брате и⁸² зло сотвори хъ. и притекъ единъ ѿ совѣтниківъ 448^a тѣ⁸³ оуцѣкну⁸³ // в рѣкоу⁸³ блаженнаго князя⁸⁴ вѣслава. вниже испоустѣи и повѣже ко цркви. діаволи же совѣтници чиста⁸⁵ и тира оубиства его в црковнѣхъ дверехъ. гнѣвка⁸⁶ же притекъ прободѣ емоу ребра мечемъ. и испоустѣи дѣхъ свои блаженныи. гла сице в роуцѣ твои⁸⁷ предаю⁸⁸ дѣхъ мои. оубиша же въ томъ градѣ с нимъ мѣстиноу⁸⁹ и елиноу а на ныа моужи идоша прочее. оубиша а дружини развѣгшася по землямъ а младенца оубиша его ради. а вѣжа рабы и нищии⁹⁰ пограбивше и выгнавшѣ ѿ земли. а жены ѿ за мужъ⁹¹ даша. они же пси⁹² неприязнени оубише гна своего. тира же рече ндеи⁹³ и еце на гнѣю свою. да единою⁹⁴ вжалѣши брата и мѣтра. боеславъ же рече. нѣ камо са еи дѣти да иже⁹⁴ инѣми доспѣтъ. ѿ вѣслава же ѿидоша рекше⁹⁵ его и не сохранише его. красѣ⁹⁶ же поплъ вземъ блаженнаго прѣ црковію положи

meč svůj a odpověďev takto: „Nyní chci ti lepším nad to býti,“ udeřil Blahoslaveného mečem po hlavě. Václav pak obrátiv se řekl: „Co jsi si to usmyslil, otče (sic)* a bratře?“ Chopiv ho povalil (jej) a stál nad ním a řekl mu: „Bratře, co jsem ti zlého učinil?“ A přiběhnuv jeden z rádců těch, sekl do ruky blahoslaveného knížete Václava. Ten pak pustil jej a běžel ke kostelu. Ale ďábelští rádcové Čista a Tira zabili jej ve dveřích chrámových. Hněvsa (sic) pak přiběhnuv probodl mu žebra mečem. I vypustil ducha svého Blahoslavený, řka takto: „V ruce tvé, (Pane),** odevzdávám ducha svého.“ Zabili pak v tom hradě s ním Mstínu a Helenu a na jiné ostatní muže šli; jedny zabili a druhí se rozběhli po krajích, a děti pobili pro ně. A boží sluhy a chudé oloupivše vyhnali ze země a ženy jejich za muže provdali. Ti pak psi ďábelští zabili pána svého. Tira pak řekl: „Jděmež ještě i na naši paní, ať opláčeš na jednu bratra i matku!“ Boleslav však řekl: „Nikam se nepoděje, až jinými dospěje.“*** Odešli pak od Václava, rozsekavše ho a nepochovavše ho. Krasej pak kněz, vzav Blahoslaveného, před chrámem ho položil (a) pokryl jej tenkým plátnem. Uslyševši pak matka jeho, že

^{78a} v dr. sp.: ко оуху, v LSb. къ оухѣ; ⁷⁹ LSb. místo „боли“ — юли (ve Vostok.: оуни); ⁸⁰⁻⁸⁰ LSb. что еси оумисли ѿ брате; ⁸¹ LSb. тебѣ; ⁸² v LSb., MM toho není; ⁸³⁻⁸³ LSb. и оуцѣкѣ в рѣкоу (ve Vostok.: оудари в рѣку); ⁸⁴ v MM není; ⁸⁵ LSb. чиста (Vost. чиста); ⁸⁶ tak i v VČMS, MM, MT¹, MT² гнѣвса же, LSb. и гнѣвса же; ⁸⁷ LSb. + гнѣ (také i v Vostok.); ⁸⁸ LSb. тебѣ; ⁸⁹ MM мѣстинѣ; ⁹⁰ LSb. нищѣ; ⁹¹ jinde: за мѣжи; ⁹² VČM, MT¹ MT², MM místo: „пси“ — вси, v LSb. пси; ⁹³ v tišt. vydání „единою“, ale v originále: „единою;“ ⁹⁴ LSb. даи; ⁹⁵ tak ve všech rukopisech m. раскѣши (Vostok.); v LSb. расъше; ⁹⁶ MM красѣ же;

*) Rukopis lavry Sergiev. ѿ брате, a všechny rukopisy vyjímajíc Minejní. — **) Toto přidávají kromě rukopisu Sergiev., Vostokovský i hláholské. — ***) Jako jinde i zde je toto místo nejasné; zde mimo to ještě větší nesnáz působí 3. sing. dospěť! všude jinde 1. plur. dospěша!

покры его тонкою плащаницю. оуслышавша⁹⁷
же мѣти его оубѣна соуше⁹⁸ сѣна своего. и при-
текше⁹⁹ искаше его. оузвѣвши же и припаде
къ срѣцю его. и плачущиса¹⁰⁰ собиравше¹⁰¹
оуды тѣла его сѣна свое и себравши же и не
смѣх нести в до^а свои. но в поповѣ дворѣ
омывше и облекше и и не соша и и поло-
жиша и в цркви. оуболевши^ж са¹⁰² мати его
смрти и бѣжа / въ кровати. страшна бо
есть смръть ѿ чюжѣю оукоу да еа не хоташе¹⁰³
претерпѣти. боеслав же хота оубити ю и
посла по неа злыи советници. и они же шѣше
и не обрѣтоша еа. тоу призваша попа павла
и да молитвоу теорати¹⁰⁴ над ними и по-
гребоша же чѣное тѣло стго и блаженнаго
вмчслага добраго и праведнаго¹⁰⁵ бѣчѣтца.
и хртлювца¹⁰⁶ слоужитель бо бѣ бгоу¹⁰⁶ со
блгоговѣнїемъ и со страхомъ. и кровь еро^ж
¹⁰⁷по три дни не рачи в земаю ити въ (ѣ)
же днь кровь его¹⁰⁷ потресиса. и цркви възде
надъ нимъ всѣмъ людемъ видѣшимъ тоу
и дивѣшимса. а и еше надѣкущесѣ возък //
448b и на молитвоу блговернаго вмчслага болюю
чюдѣ павльшѣса. вонистинноу бо хѣтк моуцѣк
¹⁰⁸павльшиса и стыхъ мчнцѣ приложиса
моука его. и советѣхъ сотвориша в немъ такоже
людемъ в хѣтк посѣккоша же и такоже и павла

syn její jest zabit, přiběhnuvši hledala ho;
uzřevši pak (jej), padla na srdce jeho a plačíc
sbírala údy těla syna svého a sebravši (je)
pak neosmělila se odnésti do domu svého, ale
ve dvoře knězově umyvše a oblékše jej, nesli
a položili jej v kostele. Obávajíc pak se matka
jeho smrti, uprchla do Charvát; neboť strašná
jest smrt od cizích rukou, že ji nechtěla pře-
trpěti. Boleslav pak, chtě ji zabít, poslal za ní
zlé rádce; oni pak šedše nenalezli ji. Tu povo-
lali kněze Pavla, aby modlitbu konal nad ním;
pochovali pak ctné tělo svatého a blahoslave-
ného Václava, dobrého a spravedlivého činitele
božího a milovníka Kristova, neboť sloužil Bohu
s pobožností a s bázní. A krev jeho po tři dni
nechtěla jíti do země; třetí pak den se ztratila
(krev jeho) a chrám vzešel nad ním, ani všichni
lidé to viděli a se divili. A doufáme v Boha, že
se (i) na modlitbu (přímlovu) blahoslaveného
Václava větší div zjeví. Neboť zajisté Kristově
muce (zjevivši se) a (muce) svatých mučednic*
(sic) rovnala se muka jeho; i radu konali o něm
jako Židé o Kristu, rozsekali jej pak jako
Pavla a děti pro** Krista zahubili. Vpravdě

⁹⁷ jinde оуслышавше же; в LSb. оуслышавши^ж; ⁹⁸ LSb. соуши; ⁹⁹ VČMS притекши, LSb. притекши; ¹⁰⁰ LSb. плачущий; ¹⁰¹ LSb. събрааше; ¹⁰² jinde: оуболевши же са; ¹⁰³ LSb. не хоташе; ¹⁰⁴ LSb. створѣ (Vost. сътвори); ¹⁰⁵ LSb. и; ¹⁰⁶⁻¹⁰⁸ LSb. слоужна бо ет бгоу (в Vostok.; служн бо емс); ¹⁰⁷⁻¹⁰⁷ není v tištěném vydání omylem tiskařským, ve VČMS l. 1055v, VČMS č. 986 l. 947; i ve vydání Kolářově; ¹⁰⁸ v tišt. vydání, i v originále VČMS č. 174 l. 1055 ob.: хѣтк мчнцѣ павльшиса нстѣ мчнцѣ. Čtení: „моуцѣк“ red. vydání chybně. V LSb.: хѣтк моуцѣк павльшиса и стѣхъ мчнцѣ i v rukop. Vostok.; хѣтк мѣци и стыхъ мѣченикѣ.

*) Všecky rukopisy tak; ale Vostok. a hlholské моученикѣ. — **) Rukopis náš sice vynechává радн, ale to se čte i v Minejích Milut. a Tulup. ¹⁻³, podobně jako v ostatních redakcích.

и мѣнца х^а 109 извѣша. во истиннѣхъ всѣхъ на-
родъ члѣвчскѣи велии сѧ плакаше его ради.
оубѣнѣ же бысть князь вѣчеславъ въ лѣтѣ.
с. т. лѣтѣ индикта въ ѿ. кроугъ сѧнцю г. 110
лоунѣ и 110 мѣца септемберѣа въ кѣ. въ же
покои дѣю в вѣчней жизни со всѣми из-
бранными идеже вси праведнѣи оупочиваютъ. 111
во свѣтѣ животнѣмъ твоимъ гѣ. не вста-
вляеть же въ 112 избраннѣмъ сконмъ. 112 в
порѣганіе некрѣпнѣ. но посѣти 113 мѣтъ свою. 113
преложи вкамененное срѣце ѿ на покаяніе. про-
размѣша грѣхъ свои. иже проліаша кровь
неповинную. вѣславъ же помануѣвса къ
вѣоу со 114 плачемъ и со вѣзѣхъаннемъ глѣ.
вѣже помози ми 115 грѣшному и мѣтивъ воуди
ми. и пославъ слоугы свои да принесутъ
тѣло вѣженнаго князя вѣчеслава брата его
из вѣслава града прозрѣ 116 и глѣ снѣ.
азъ согрѣшихъ грѣхъ мои вѣмъ и беза-
конѣа мои азъ знаю и прѣ 117 мною естъ всегда.
и положиша его въ цркви сѧго авраама
юже вѣ самъ соудѣ. вѣдѣнѣю страну вѣ-
тара. 117 вѣ. те 117 аплоу. принесѣнъ бысть князь
вѣчеславъ мѣца марта въ. г. днѣ вѣтъ покои
дѣю его на лонѣ авраамовѣ исака іакова
идеже вси праведнѣи оупочиваютъ 118 чающе
воскресѣніе мртвѣи. емоу же подобаетъ вѣсѣ-
слава 119 чѣтъ и покаяніе со безначальнымъ
ти 120 вѣмъ и съ прѣтѣмъ и вѣгымъ и жи-
вотворѣніемъ ти 121 дѣомъ. нынѣ и присно
и въ вѣки вѣкомъ. аминъ.

veškeren národ lidský (sic) velmi plakal pro
něj. Zabit pak byl kníže Václav léta 6337,
indikce 2., kruhu slunečního 3., (luny) a měsíce
září 28. (dne). Bůh pak dej pokoj duši (jeho)
ve věčném životě se všemi vyvolenými, kde
všichni spravedliví odpočívají ve světle života
tvého, Pane. Bůh pak nezůstává vyvolených
svých na potupu nespravedlivých, ale navštívil
milostí svou (a) obrátil zatvrzelé srdce jejich
na pokání: poznali hřích svůj (ti), kteří prolili
krev nevinnou. Boleslav pak rozpomenul se
na Boha s pláčem a vzdycháním řka: „Bože,
pomoz mi hříšnému a buď mi milostiv.“
A poslal sluhy své, aby přinesli tělo blahoslave-
ného knížete Václava, bratra jeho, z hradu Bo-
leslavova do Prahy,* řka takto: „Zhřešil jsem,
hříchu svého jsem si vědom a nepravosti své
znám, a jest přede mnou vždycky.“ I položili
jej v kostele svatého Abraama (sic),** který
sám byl postavil, na pravé straně oltáře „dva-
nácti apoštolů“. Přenesen (pak) byl kníže
Václav měsíce března 3. (sic) dne. Bůh dej
pokoj duši jeho na lůně Abrahamově, Izákově,
Jakobově, kdež všichni spravedliví odpočívají,
očekávající vzkříšení z mrtvých; jemuž pří-
sluší všecka sláva, čest a klanění s Otcem,
jenž jest bez začátku, a se svatým a blaho-
slaveným a oživujícím Duchem, nyní i vždycky
i na věky věků, amen.

109 MM, MT 1 MT 2 х^а радн; 110-110 LSb, аша ѿ; 111 LSb, починають (tak i Vost.); 112-112 LSb, избраннѣи сѧн (tak i Vost.); 113-113 MM, LSb, милостію своєю (také i Vost.); 114 LSb, с; 115 VCMS мнѣ; 116 ve všech rukop. tak; v LSb прозѣ (Vost.; празѣ); 117-117 LSb, оу ѿ; 118 LSb, починають; 119 LSb, + и; 120-121 jinde není „ти“, v našem rukopise v obou případech přetrženo. V LSb, „ти“ je v řádce. V starších redakcích toto „ти“ skoro vždycky se psává.
*) Text Minejní je zde porušen (прозрѣ snad místo къ Празѣ, hlah. въ Празѣ). — **) Tento omyl sv. Abra-
hama (místo sv. Víta) se čte ve všech Minejních rukopisech.